

Kaarnaa kasvava selkä

Suomalaisen mytologian merkitykset
Sini Helmisen *Väkiveriset*-romaanisarjassa

Suvi Nurmi
013022347
Pro gradu -tutkielma
Kirjallisuudentutkimuksen maisteriohjelma
Suomalais-ugrilainen ja
pohjoismainen osasto
Helsingin yliopisto
2020

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Kirjallisuudentutkimuksen maisteriohjelma	
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Kotimainen kirjallisuus			
Tekijä – Författare – Author Suvi Nurmi			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Kaarna kasvava selkä – suomalaisen mytologian merkitykset Sini Helmisen <i>Väkiveriset</i> -romaanisarjassa			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -työ		Aika – Datum – Month and year Toukokuu 2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 72
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Pro gradu -tutkielmani aiheena on Sini Helmisen nuortenromaanisarja <i>Väkiveriset</i> ja ne merkitykset, joita sarja saa suomalaisesta mytologiasta. Neliosainen sarja sisältää teokset <i>Kaarnan kätöksä</i> (2017), <i>Kiven sisässä</i> (2017), <i>Veden vallassa</i> (2018) ja <i>Maan povessa</i> (2019). Jokaisella osalla on oma päähenkilönsä, joka toimii tarinansa minäkertojana. Realistisesti kuvattu, nykyaikaan sijoittuva arkitodellisuus kohtaa sarjassa fantasian, kun päähenkilöt saavat tietää olevansa <i>väkiverisiä</i> eli kansanperinteestä tuttujen myyttisten olentojen jälkeläisiä.</p> <p>Tutkielmassani vertailen Helmisen tekemiä tulkintoja myyttisistä olennoista niihin kertomuksiin, joita suomalaisesta kansanperinteestä tunnetaan, ja pohdin, mitä merkityksiä mytologian käyttö tuo romaaneihin. Apunani käytän Matti Sarmelan kokoamaa <i>Suomen perinneatlasta</i> (1994) sekä Risto Pulkkinen ja Stina Lindforsin <i>Suomalaisen kansanuskon sanakirjaa</i> (2016). Tarkastelen myyttisten elementtien mukanaan kantamia merkityksiä käymällä läpi sarjan päähenkilöiden kokemia yhteentörmäyksiä suomalaisen mytologian kanssa ja näiden kokemusten vaikutuksia heidän elämäänsä.</p> <p>Aluksi hahmottelen <i>Väkiveristen</i> asemoitumisen osaksi fantasiakirjallisuuden kenttää. Määrittelen fantasian yleisesti ja käyn lyhyesti läpi lajityypin historiaa. Hyödynnän tutkimuksessani erityisesti Farah Mendlesohnin (2008) ja Maria Nikolajevan (1988) käsitteitä. Osoitan, että <i>Väkiveriset</i> edustaa intrusiivista fantasiaa, jossa realistisesti kuvattuun arkitodellisuuteen tunkeutuu odottamatta fantasiaelementtejä, mikä järjestyttää päähenkilöiden maailmankuvaa. Kyse on vihjatusta maailmasta, jossa fantasiaa edustava sekundaarinen maailma on olemassa rinnatusten lukijan todellisuutta muistuttavan primaarimaailman kanssa, ja fantasia tiikuu osaksi arkitodellisuutta ilman että maailmojen välillä liikkumiseen tarvitaan porttia.</p> <p>Tutkielmani analyysiosuudessa paneudun sarjassa esiintyviin myyttisiin hahmoihin ja niihin kietoutuviin merkityksiin. Metsänneidot ja vedenneidot edustavat <i>Väkiverisissä</i> aikuiseksi kasvamisen, seksuaalisen moninaisuuden ja naiseuden teemoja. Näiden olentojen avulla käydään läpi erilaisia rooleja, joita tytöille on tosielämässä tarjolla ja erilaisia tapoja toteuttaa seksuaalisuutta, sekä ulkonäköön kohdistuvia paineita ja muita tyttöjen kohtaamia vaatimuksia. Sarjan ihanteeksi nousee itsenäinen nainen, joka uskaltaa asettaa rajansa ja tehdä omat valintansa muiden odotuksista välittämättä.</p> <p>Peikkojen ja vuorelaisten kautta sarjassa kuvataan ulkopuolisuuden kokemusta, toiseuttamista, ennakkoluuloja ja muukalaisvihaa. Sarjan kaikki päähenkilöt ovat tavalla tai toisella erilaisia suhteessa normina pidettyyn, mutta peikkojen ja vuorelaisten kautta sarjassa pureudutaan ihmisryhmien väliseen vihanpitoon, <i>me ja ne</i> -ajatteluun sekä ennakkoluuloihin ja niiden voittamiseen. <i>Väkiverisissä</i> asetetaan voimakkaasti suvaitsevaisuuden puolelle ja kannustetaan suhtautumaan avoimesti ja uteliaasti sekä itseän että toisiin.</p> <p>Hiiden, näkin ja maahisten avulla käsitellään luonnon ja ihmisen ongelmallista suhdetta. Arvaamattomat hiisi ja näkki edustavat sarjassa luontoa, joka on kaunis ja lumoava, mutta myös julma ja ehdoton. Ihmisiin nämä olennot suhtautuvat halveksien. Maahisten avulla tehdään näkyväksi luonnosta vieraantuneen ihmisen tuhoava vaikutus ympäristöönsä. <i>Väkiverisiä</i> voikin lukea ekokriittisenä kirjallisuutena, ja sen maailmankuvassa on nähtävissä postpastoraalin piirteitä. Sarjan sävy on kuitenkin toiveikas. Se kannustaa vaalimaan luontoa ja näyttää, että yhteisymmärrys on mahdollista saavuttaa.</p> <p>Vaikka sarjan osilla on eri painotukset, keskeisimmät aiheet ovat niille yhteisiä. Tutkielmassani osoitan, että aikuisuuteen kasvaminen, ulkopuolisuuden kokemus ja suhde luontoon nousevat esiin sarjan jokaisessa romaanissa. Suomalaisen mytologian kautta käsitellään nuorten tosielämässäänkin kohtaamia haasteita ja niistä selviämistä. <i>Väkiveristen</i> kirkkaimmaksi viestiksi nousee vastuun ottaminen omasta toiminnasta ja ennakkoluuloton suhtautuminen sekä itseän että muihin.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Helminen, fantasia, nuortenkirjallisuus, kansanperinne, mytologia, luonto			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällysluettelo

1. Johdanto

- 1.1 Fantasian käsitteestä
- 1.2 Suomalaisen fantasiakirjallisuuden erityispiirteitä
- 1.3 Tutkimuksen tavoitteet ja teoreettiset lähtökohdat

2. *Väkiveriset* intrusiivisena fantasiana

- 2.1 Henkilöhahmojen epäusko
- 2.2 Viittaukset populaarikulttuuriin ja kirjallisuuteen
- 2.3 Tunnistettavat tapahtumapaikat
- 2.4 Satuolennot nykyajassa

3. Metsänneidot ja vedenneidot – naiseksi kasvamisen ongelmia

- 3.1 Kaarnaa kasvava selkä
- 3.2 Metsänneidot ja erotiikka
- 3.3 Vedenneidot – vaaroja ja vapautumista
- 3.4 Vellamon kutsu

4. Peikot ja vuorelaiset – näkökulmia ulkopuolisuuteen

- 4.1 Erialaisuus koulussa
- 4.2 Ulkopuolisuus perheessä
- 4.3 Poikkeavuus yhteisössä

5. Hiisi, näkki ja maahiset – luonto iskee takaisin

- 5.1 Hiisi hurmurina
- 5.2 Viettelijä vedessä
- 5.3 Ihmiset luonnon vihollisina
- 5.4 Yhteisymmärryksen saavuttaminen

6. Lopuksi

Lähdeluettelo

1 Johdanto

Myytit ja kansantarut, suullisena kansanperinteenä sukupolvelta toiselle siirtyneet ikaikaiset kertomukset, ovat aina olleet keskeistä materiaalia kirjallisuudelle. Sabine Wienker-Piepho (2004a: 39) kirjoittaa artikkelissaan ”Kansantarinat ja folklore fantasian maaperänä”, että kansanperinne on perusta kaikelle fiktiolle, mutta erityisesti sen vaikutteet näkyvät fantasiakirjallisuudessa.

Varsinkin oman kulttuurialueen kansanperinne on tietoisesti tai tiedostamatta tuttua useimmille. Kun kirjailija hyödyntää sen tunnistettavia aineksia tarinassaan sen sijaan, että keksisi jotakin täysin uutta, hän tekee fiktiivisestä maailmasta lukijalleen läheisemmän ja lähestyttävämmän. (Wienker-Piepho 2004a: 43.)

J. R. R. Tolkien on klassikkofantasiateoksessaan *Taru sormusten herrasta* (1954–55) sulauttanut yhteen aineksia Euroopan eri kansojen eepoksista ja tarustoista yhtenäiseksi, saumattomaksi tarinamaailmaksi. Mukaan on mahtunut elementtejä niin Eddan jumaltaruista, Kalevalan myyteistä, Pyöreän pöydän ritareista kuin Beowulf-epoksestakin, ja niistä ammennettujen aineiden seassa seikkailee kansanuskomuksista tuttuja olentoja haltijoista lohikäärmeisiin. (Heiskanen-Mäkelä 2004: 64.)

Myös J. K. Rowling on hyödyntänyt seitsenosaisessa *Harry Potter* -sarjassaan runsaasti eri maiden kansanperinteen aineksia ja luonut omat versionsa monista satuhahmoista, kuten lohikäärmeistä, peikoista, jättiläisistä ja ihmissusista (Wienker-Piepho 2004b: 101). Oleellista on se, että Rowling on tuonut satuhahmot osaksi realistisesti kuvattua maailmaa, joka voisi olla meidän omamme. Uskottavuuden tuntua lisätään antamalla esimerkiksi lohikäärmeroduille oikeaa eläinnimistöä jäljitteleviä nimiä, kuten unkarilainen sarvipyrstö ja ruotsalainen ruttukuono. (Mt. 111).

Perehdyn tässä tutkielmassani siihen, millä tavoin suomalaisen kansanperinteen hahmot on otettu käyttöön Sini Helmisen nuortenromaanisarjassa *Väkiveriset*, joka on ilmestynyt vuosina 2017–2019. Olen kiinnostunut erityisesti siitä, miten kansanuskomuksista tutut satuolennot sulautuvat osaksi romaanien arkista,

nykyaikaan sijoittuvaa todellisuuskuvasta. Tavoitteenani on selvittää, millaisia merkityksiä mytologian hyödyntäminen tuo Helmisen romaaneihin.

1.1 Fantasian käsitteestä

Fantasia on vakiintunut kirjallisuudenlajin nimeksi melko myöhään: vasta J. R. R. Tolkienin *Taru sormusten herrasta* -romaanin menestyksen myötä aluksi Iso-Britanniassa ja vähitellen myös muualla maailmassa (Wienker-Piepho 2004a: 33). Käsite on peräisin Tolkienin itsensä laatimasta esseestä ”Saduista”, joka pohjautuu hänen vuonna 1938 St. Andrewsin yliopistolla pitämäänsä luento. Tolkien ottaa fantasian käsitteen käyttöön antaakseen arvostetumman aseman aikuisille suunnatuille saduille, joiden kirjoittajaksi hän itsensäkin koki:

Käytän sanaa merkityksessä, joka yhdistää sen vanhemman ja arvokkaamman käytön mielikuvituksen vastineena, perityt käsitykset ”epätodellisuudesta” (eli primaarista maailmaa muistuttamattomista asioista) ja havaituista ”tosiasioista” poikkeamisen, lyhyesti sanoen, kaiken fantastisen. – – Arkimaailmasta puuttuvien asioiden kuvittelu (jos se ylipäättään on mahdollista) on hyve, ei pahe. Fantasia (tässä mielessä) ei mielestäni ole alempi vaan ylempi taiteen muoto, itse asiassa se on lähinnä puhdasta muotoa ja siten kaikkein mahtavin. (Tolkien 2002: 66–67.)

Tolkien kirjoittaa esseessään moittivaan sävyyn siitä, kuinka satujen lukemista ja kirjoittamistakin on pidetty aikuisille sopimattomana puuhana, vaikka hänen näkemyksensä mukaan aikuiset tarvitsevat lapsiin verrattuna paljon enemmän sitä ”fantasiaa, elpymistä, pakoa ja lohtua”, jota sadut lukijalleen tarjoavat (2002: 65).

Fantasiakirjallisuutta on luonnollisesti ollut olemassa jo kauan ennen Tolkienin aikoja, vaikka sitä ei olekaan kutsuttu fantasiaksi. Muun muassa Johanna Sinisalo toteaa artikkelissaan ”Fantasia lajityyppinä ja kirjailijan työvälineenä”, että realismin voittokulku kirjallisuudessa on vasta 1800-luvun muotisuuntauksesta alkanut ilmiö. Sitä ennen suurin osa kirjallisuudesta perustui ”fabulointiin, mystiikkaan ja myytteihin”. (Sinisalo 2004: 13.) Pasi Ilmari Jääskeläinen on samoilla linjoilla kirjoittaessaan, että ”ajatus kirjallisuuden arkirealistisesta perusluonteesta, johon kaikki siitä poikkeava suhteutetaan sekundäärinä kirjallisuutena, marginaalisena poikkeamana, on 1900-luvun kirjoittajien ja lukijoiden valitettava väärinkäsitys – –.” (Jääskeläinen 2006: 88.)

Fantasian määritelmät poikkeavat toisistaan kulttuurialueittain (Sinisalo 2004: 11). Voimakkain kahtiajako on anglosaksisen ja romaanisen koulukunnan välillä (Sisättö 2006: 12). Eri tutkijat ovat painottaneet eri asioita, mutta määritelmät eivät varsinaisesti sodi toisiaan vastaan, vaan vain valottavat lajityyppiä eri puolilta (Mendlesohn 2008: 13). Keskeistä kaikille määritelmille on se, että fantasiassa esiintyy ilmiöitä, jotka poikkeavat tieteen selittämästä maailmankuvasta. Johanna Sinisalo kutsuu fantasiakirjallisuutta *ultrafiktiiviseksi*. Fantasia vie fiktiivisen tarinan vielä astetta kuvitteellisempaan suuntaan, kauas tuntemamme arkitodellisuuden ulkopuolelle. (Sinisalo 2004: 11.)

Anglosaksinen koulukunta on keskittynyt tutkimaan englanninkielistä populaaria fantasiakirjallisuutta, joka on myös Suomessa paljon luettua, kun taas romaaninen koulukunta painottaa romaanisten kielialueiden fantastista kirjallisuutta, etupäässä maagista realismia (Sisättö 2006: 13). Pohjaan tässä tutkielmassani anglosaksisen koulukunnan näkemyksiin fantasiasta, sillä ne tuntuvat avaavan käsittelemiäni teoksia parhaiten. Hyödyllisimmiksi tälle tutkimukselle olen todennut Maria Nikolajevan näkemykset primaarin ja sekundaarin todellisuuden käsitteistä sekä Farah Mendlesohnin esittelemät fantasian retoriikkaa avaavat termit.

Maria Nikolajeva on tutkinut erityisesti lapsille suunnattua fantasiakirjallisuutta. Hän on ottanut käyttöön J. R. R. Tolkienin ”Saduista”-esseessään lanseeraamat sekundaarin ja primaarin todellisuuden käsitteet ja hyödyntänyt niitä kuvaamaan tarinan sisäistä logiikkaa (Nikolajeva 1988: 35). Nikolajevan näkemys on tarpeen etenkin tutkittaessa sellaista fantasiakirjallisuutta, jossa taianomaisia asioita tapahtuu suhteessa muuten reaali maailman kaltaiseen todellisuuteen.

Siinä missä Tolkienille primaari maailma merkitsi lukijaa ympäröivää todellista reaali maailmaa ja sekundaari todellisuus sitä, jonka kirjailija oli luonut, Nikolajeva erottaa myös tarinamaailman sisällä primaarin ja sekundaarin maailman toisistaan. Tolkienin ajatusmalli toimii silloin, kun kyse on niin sanotusta suljetusta maailmasta, kuten *Tarussa sormusten herrasta*: kokonaisesta, ehjästä fantasiamaailmasta, josta ei ole tarinan henkilöille pääsyä mihinkään toiseen todellisuuteen. Erotukseksi siitä, primaariksi maailmaksi voidaan käsittää se, jonka kirjailija ja lukija tuntevat omana todellisuutenaan ja johon he kirjailijan luomaa sekundaaria maailmaa väistämättä vertaavat. Kun sen sijaan on kysymys avoimesta maailmasta, sekä primaari että

sekundaari todellisuus ovat myös tarinamaailman sisällä olemassa samanaikaisesti. (Nikolajeva 1988: 36–37.) Näin on sellaisessa tarinatyyppissä, jonka alussa henkilöhahmot vaikuttavat elävän tuntemiemme luonnonlakien mukaan toimivassa maailmassa, mutta pääsevät siitä poikkeavaan erilliseen fantasiamaailmaan esimerkiksi jonkin portin kautta.

Suljetun ja avoimen maailman lisäksi Nikolajeva esittelee myös vihjatun maailman (*implied world*) käsitteen. Vihjatusta maailmasta on kyse silloin, kun henkilöhahmot pysyvät koko ajan fyysisesti samassa, reaali maailmaa muistuttavassa todellisuudessaan, mutta siihen alkaa tunkeutua fantasiamaailman elementtejä. (Nikolajeva 1988: 35.) *Väkiveriset*-sarjassa on kyse juuri vihjatusta fantasiamaailmasta.

Farah Mendlesohnin kirja *Rhetorics of Fantasy* (2008) esittelee neljä erilaista tarinatyyppiä, joita fantasiakirjallisuudessa yleisesti käytetään. Mendlesohnin hahmottelema jako eri tarinatyyppihin auttaa jäsentämään sitä, millä tavoin fiktiiviset henkilöhahmot itse suhtautuvat tarinassa esiintyviin fantasiaelementteihin. Mendlesohnin käsitteet ovat nimiltään *portal-quest fantasy*, *immersive fantasy*, *intrusive fantasy* ja *liminal fantasy*.

Portal-quest fantasy eli porttifantasia tarkoittaa sellaista fantasiatarinan tyyppiä, jossa fantasiamaailmaan päästään tai joudutaan jonkinlaisen selkeästi havaittavan portin välityksellä. Tätä tarinatyyppiä edustaa klassisimmillaan C. S. Lewisin *Velho ja leijona* (1950), jossa porttina fantasiamaailmaan toimii vaatekaappi. Oleellista Mendlesohnin mukaan on, että portin kautta lähestyttävä fantasiamaailma pysyy vakaasti omalla puolellaan eikä ”vuoda” lainkaan reaali maailmaan. (Mendlesohn 2008: 14.)

Immersive fantasy eli immersiiivinen fantasia esittelee fantasiamaailman, jonka ihmeet ovat tarinan henkilöille arkitodellisuutta eivätkä herätä heissä hämmästyksiä. Immersiiivinen fantasia kutsuu myös lukijan ottamaan fantastiset elementit ”totena” ja hyväksymään reaali maailmasta poikkeavat lainalaisuudet osana tarinamaailman omaa logiikkaa. (Mendlesohn 2008: 20.) Tällaista tarinatyyppiä edustavat sellaiset fantasiaromaanit, jotka esittelevät kokonaisen, itsenäisen, omien lakiensa mukaan

toimivan maailman, joka on tarinansa ainoa todellisuus, kuten *Taru sormusten herrasta*.

Intrusion fantasy eli intrusiivinen fantasia merkitsee tarinatyyppiä, jossa fantasia tunkeutuu odottamatta reaali maailman kaltaiseen todellisuuteen ja aiheuttaa siellä hämmennystä. Tarinan näkökulmahenkilöille fantasiaelementit eivät ole itsestäänselviä kuten immersiiivisessä fantasiassa, vaan ne järkyttävät heidän maailmaansa. Mendlesohnin mukaan intrusiivinen fantasia edellyttää kerronnalta fantasiaelementtien selittämistä, koska ne eivät ole normaali osa tarinan päähenkilöiden maailmaa. (Mendlesohn 2008: 22.) J. K. Rowlingin *Harry Potter ja viisasten kivi* (1997) sopii esimerkiksi intrusiivisesta fantasiasta, koska sen alussa päähenkilö ei vielä tiedä maailmansa sisältävän taikuutta ja pääsee hämmästyään maagisten elementtien ilmaantumisesta yhtä aikaa lukijan kanssa.

Liminal fantasy, joka voitaisiin suomentaa esimerkiksi kynnysfantasiaksi, on Mendlesohnin mukaan fantasiakertomuksen tyypeistä harvinaisin. Siinä tarinan henkilö hahmojen ja lukijan suhtautuminen fantasian mahdollisuuteen on ristiriidassa keskenään. Kynnysfantasiassa tarinamaailman reaalitodellisuuteen ilmaantuu jokin fantasiaelementti, mutta henkilö hahmot eivät suhtaudu siihen sillä hämmästyksellä, jota lukija heiltä odottaa. (Mendlesohn 2008: 24.) Esimerkkinä kynnysfantasiasta Mendlesohn käyttää Louis Sacharin romaania *Paahde* (1998), jossa ihmeelliset sattumat seuraavat toisiaan realistisesti kuvatussa maailmassa. Vaikka romaanissa kuvatut tapahtumapaikat muistuttavat aikansa nykytodellisuutta, päähenkilö Stanley'n suhtautuminen kohtaamiinsa hämmästyttäviin tapahtumiin ja tietämättään toteuttamaansa ennustukseen ei ole sellainen kuin hänen kaltaiseltaan tavalliselta yhdysvaltalaispojalta odottaisi. Lukijan onkin vaikea saada selkoa siitä, onko *Paahde* fantasiaa vai vain erikoinen kasvutarina. (Mendlesohn 2008: 213.)

Tutkimuskohteenani oleva Sini Helmisen *Väkiveriset*-romaanisarja edustaa Mendlesohnin jaottelun mukaista intrusiivista fantasiaa, kuten tulen osoittamaan luvussa 2.

1.2 Suomalaisen fantasiakirjallisuuden erityispiirteitä

Vuonna 2006 julkaistussa kirjassa *Ihmeen tuntua – näkökulmia lasten ja nuorten fantasiakirjallisuuteen* Jukka Halme kirjoittaa kokemuksistaan kustantamoiden esilukijana. Hän on päässyt tutustumaan laajaan kirjoon suomalaista fantasiakirjoittamista, josta vain murto-osa on ylittänyt julkaisukynnyksen. Kotimaisen fantasiakirjallisuuden Halme muotoilee olevan anglosaksiseen perinteeseen verrattuna kotikutoisempaa, pienempää ja henkilökohtaisempaa. (Halme 2006: 59.) Halme toteaa myös, että pseudokeskiaikaisen miekka ja magia -kulttuurin sijaan suomalainen fantasia on tyypillisesti ammentanut kotoperäisistä myyteistä ja kansanperinteestä. Esimerkkeinä tästä Halme mainitsee Tove Janssonin ja Leena Krohnin. (Halme 2006: 56.)

Vuonna 2000 ilmestynyt Johanna Sinisalon romaani *Ennen päivänlaskua ei voi* myyttiset peikot uskottavan tuntuisesti osaksi nuoren kaupunkilaismiehen elämää. Vaihtoehtohistoriaa edustava teos voitti Finlandia-palkinnon ja on sittemmin palkittu myös kansainvälisellä tieteis- ja fantasiakirjallisuuden James Tiptree Jr. -palkinnolla. Romaani on käännetty useille kielille, muiden muassa englanniksi, saksaksi, ruotsiksi ja japaniksi. (Matilainen 2014: 159.)

Paavo Haavikon tuotannon *Kalevala*-vaikutteita tutkineen Johanna Pentikäisen mukaan kansalliseepos myytteineen nousee kotimaisessa kaunokirjallisuudessa suosituksi aiheeksi säännöllisesti. Pentikäinen puhuu aalloista, joiden välillä on kirjallisuutemme historiassa saattanut olla useita vuosikymmeniä. (Pentikäinen 2002: 5.) Johanna Sinisalon menestyksen myötä näyttää siltä, että myytit ja kansanperinne ovat tulleet kotimaiseen fantasiakirjallisuuteen jäädäkseen. Erityisen vahvasti ilmiö näkyy lasten- ja nuortenkirjallisuudessa.

Ilkka Auerin *Lumen ja jään maa* -fantasiaromaanisarjassa (2004–2008) ja Helena Wariksen *Pohjankontu*-trilogiassa (2008–2013) suomalaisen kansanperinteen ja kansalliseepoksemme vaikutteet ovat ilmeisiä. Linda Kindt on tutkinut Auerin sarjan *Kalevala*-vaikutteita pro gradu -tutkielmassaan vuonna 2018 ja Elise Malmivirta Wariksen trilogian transtekstuaalista suhdetta *Kalevalan* myytteihin pro gradussaan

vuonna 2015. Auerin ja Wariksen teokset kuuluvat Mendlesohnin käsitteiden mukaan immerstiivisen fantasian piiriin, joissa lukija johdatetaan kokonaiseen, omien lakiansa mukaan toimivaan fantasiamaailmaan.

Reeta Aarnion lastenromaanit *Maan kätkemät* (2008), *Veden vanki* (2009) ja *Virvatulen vartijat* (2010) ujuttavat maahiset, haltijat ja taikuuden osaksi alakoululaisten arkea, ja Timo Parvelan Topelius-palkitussa *Sammon vartijat* -trilogiassa (2007–2009) nuoret päähenkilöt joutuvat keskelle seikkailua saadessaan tietää olevansa kalevalaisten sankareiden perillisiä tai peräti reinkarnaatioita. Nämä teokset edustavat intrusiivista fantasiaa, jossa fantastiset elementit ainoastaan tihkuvat primaaritodellisuuteen, eli tässä tapauksessa realistisesti kuvattuun nuorten arkeen, eivätkä tarinan alussa vielä kuulu heidän kokemusmaailmaansa.

Sini Helmisen *Väkiveriset*-sarja (2017–2019) on niin ikään intrusiivisen fantasian edustaja. Siinä suomalaisen kansanperinteen myyteistä ammentava fantasiamaailma tunkeutuu osaksi tavallisen oloisten suomalaisnuorten elämää. Keskeistä on se, että romaanien päähenkilöt eivät ole tienneet saduiksi luulemiensa ilmiöiden olevan totta, ja heidän käsityksensä maailmasta muuttuu heidän saadessaan tietää olevansa itsekin taruolentojen sukua.

Olen valinnut tutkimuskohteekseni Helmisen romaanisarjan, koska koen kutkuttavaksi sen yhteentörmäyksen, joka tarinoissa tapahtuu, kun rosoinen ja realistinen nuorten arkitodellisuus kohtaa kansanperinteestä tuoreella tavalla ammentavan fantasiamaailman. Muinaissuomalaiset myytit kantavat Helmisen teoksissa monenlaisia merkityksiä, jotka tekevät niiden hyödyntämisestä kiinnostavaa tutkittavaa.

1.3 Tutkimuksen tavoitteet ja teoreettiset lähtökohdat

Pyrin tutkielmassani selvittämään, millaisia merkityksiä suomalainen mytologia saa *Väkiveriset*-sarjan teoksissa. *Väki* on kansanperinteessä käytetty nimitys tuonpuoleiseen liittyvästä voimasta, jota on uskottu esiintyvän esimerkiksi vainajissa ja luonnossa (Pulkkinen & Lindfors 2016: 407–408). Puhuttaessa metsän tai veden väestä on tarkoitettu paikkaan liittyviä taikavoimia, mutta sittemmin väki on alkanut

merkitä myös taikuuteen liittyviä olentoja, esimerkiksi haltijoita. Nykyisin väki-sana on tutumpi (ihmis)joukon merkityksessä, mutta joissakin vakiintuneissa sanonnoissa on yhä nähtävissä sen muinainen merkitys voimana, esim. ”väen vängällä” ja ”väellä ja voimalla”.

Helmisen romaanisarjassa väkiverisyydellä tarkoitetaan sukulaisuutta kansanperinteen myyttisten olentojen kanssa. Sarjan keskeinen aihe, henkilöhahmojen herääminen omaan todelliseen identiteettiinsä satuolentojen jälkeläisinä, kytkeytyy vahvasti aikuistumiseen ja seksuaalisuuden heräämiseen. Se toimii väylänä ulkopuolisuuden tunteen kuvaamiselle, jonka myötä käsitellään myös ennakkoluulojen ja vihan teemoja.

Yksi sarjan tärkeimmistä aiheista on suhde luontoon. Päähenkilöt asuvat kaupungissa eivätkä ole erityisen tottuneita liikkumaan luonnossa, mutta joutuvat muuttamaan suhtautumistaan väkiverisyyteen kasvamisensa myötä. Luonto edustaa romaanien maailmassa jotakin mystistä, vierasta, kiehtovaa ja hieman vaarallistakin, ja erityisesti sarjan viimeisessä osassa vastakkainasettelu luonnon ja siitä vieraantuneiden ihmisten välillä nousee tärkeäksi.

Aluksi hahmottelen, mihin Helmisen romaanit sijoittuvat fantasiakirjallisuuden kentällä ja millaisin keinoin primaari- ja sekundaaritodellisuuden välinen suhde on niissä luotu. Hyödynnän tässä edellä esiteltyjä Maria Nikolajevan ja Farah Mendlesohnin käsitteitä.

Suomalaisen mytologian osalta hyödynnän erityisesti Matti Sarmelan kokoamaa *Suomen perinneatlasta* (1994) sekä Risto Pulkkinen ja Stina Lindforsin *Suomalaisen kansanuskon sanakirjaa* (2016). Syvennyn niiden johdolla suomalaisen kansanperinteen hahmoihin ja vertailen niitä Helmisen tekemiin tulkintoihin. Apunani on myös Elina ja Maija Rannan pseudotieteellinen lastenkirja *Haltijoitten mailla, maahisten majoissa – Maan, metsän, veden ja vuoren väki* (1996). Helminen on omassa kirjailijablogissaan kertonut teoksen olleen hänen lapsuutensa suosikkikirja, josta hän on ottanut runsaasti vaikutteita romaaneihinsa (Helminen 2020).

Kysymystä ulkopuolisuuden kokemuksesta lähestyn mm. Stuart Hallin *Identiteetti-*teoksen (1999) kautta. Hyödynnän myös Olli Löytyn toimittamaa artikkelikokoelmaa *Rajanylityksiä – tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen* (2005).

Luonnon ja ihmisen välistä vastakkainasettelua käsitellessäni sovellan ekokriittisen kirjallisuudentutkimuksen teoriaa ja postpastoraalin käsitettä. Apunani ovat Toni Lahtisen ja Markku Lehtimäen toimittama kirja *Äänekäs kevät – ekokriittinen kirjallisuudentutkimus* (2008) sekä Terry Giffordin teos *Pastoral* (1999).

2 *Väkiveriset* intrusiivisena fantasiana

Väkiveriset-sarja sisältää neljä osaa. Kolme ensimmäistä osaa noudattavat keskenään samanlaista rakennetta. Ne kuvaavat aluksi melko tavallista nuoren elämää ja kouluarkea tuttuine hankaluuksineen. Vähitellen kuhunkin tarinaan ilmaantuvat fantastiset elementit nyrjäyttävät realistiselta vaikuttaneen maailman raiteiltaan. Osilla on kullakin oma itsenäinen juonensa ja päähenkilönsä, joka toimii tarinansa minäkertojana. Neljäs osa kokoaa edellisten osien keskeiset henkilöhahmot samaan tarinaan, ja siinä on muista poiketen neljä vuorottelevaa henkilökertojaa.

Sarjan jokaisella päähenkilöllä on omat haasteensa: *Kaarnan kätkössä* -romaanin (myöhemmin viitteissä KK) Pinja on ollut aiemmin kymppin tyttö, mutta saatuaan tietää poikaystävänsä ja parhaan ystävänsä suhteesta juuri ylioppilaskirjoitusten alla hän romahtaa ja menettää kiinnostuksensa koulunkäyntiä kohtaan. *Kiven sisässä* -teoksen (jatkossa KS) Pekko on ujo nörttipoiika, joka uppoutuu mieluummin tietokonepelien maailmaan kuin kohtaa todellisia ihmisiä, ja on tyytyväinen silloin, kun häneen ei kiinnitetä huomiota. *Veden vallassa* (VV) esittelee puolestaan Marin, joka on joutunut luokallaan systemaattisen kiusaamisen kohteeksi, pahimpana kiusaajanaan entinen paras ystävänsä. Neljäs osa *Maan povessa* (MP) tuo uutena henkilönä mukaan Otran, maahisten keskuudessa kasvaneen pojan, joka on saanut äskettäin tietää olevansa vaihdokas, eli sittenkin ihminen. Kaikkia sarjan osia leimaa epävarman päähenkilön kasvaminen uuteen tietoisuuteen itsestään ja kyvyistään. Väylänä tähän toimii erityisesti kolmessa ensimmäisessä osassa uuden identiteetin löytyminen väkiverisyydestä, kun päähenkilöt saavat kukin vuorollaan tietää olevansa myyttisiksi luultujen olentojen sukua.

Päähenkilöiden nimet tarjoavat vihjeen heidän todellisesta identiteetistään. Pinja Oksanen edustaa metsää: pinja on puulaji, ja sukunimen oksat korostavat etunimenkin yhteyttä puihin. Pekko Stenvall kuuluu vuorelasiin, joiden elementti on kivi, ja ruotsinkielinen sukunimi merkitseekin kivivallia. Pekko-nimi sen sijaan muistuttaa äänteellisesti peikkaa, toista vuoren väkeen kuuluvaa olentoa, jollaisen kanssa Pekko tarinassa tulee läheiseksi. Lisäksi Pellonpekko on muinaissuomalainen ohran kasvun suojelijajumala (Pulkinen & Lindfors 2016: 272). Mari Aaltonen on

veden väkeä, ja ilmeisen sukunimen lisäksi myös etunimen voi katsoa viittaavan veteen, sillä meri on latinaksi *mare*. Maan väkeä edustaa puolestaan Otra, jonka nimi on murteellinen sana ohralle. Nimien lisäksi kunkin henkilön kerronnassa esiintyy heidän elementtiinsä liittyviä kielikuvia jo ennen kuin he saavat tietää olevansa väkiverisiä.

Suomalaisesta mytologiasta ammentava sekundaarinen maailma on *Väkiveriset*-sarjassa olemassa rinnatusten reaalityodellisuutta muistuttavan primaarimaailman kanssa, ja se alkaa tihkua päähenkilöiden elämään vähitellen. Maailmat eivät ole toisistaan erilliset eikä fantasiamaailmaan pääsemiseksi tarvita erityistä porttia. Näin ollen kyse on intrusiivisesta fantasiasta Mendlesohnin käsitteiden mukaisesti (2008: 22) ja toisaalta Nikolajevan ehdottamasta vihjatusta maailmasta (1988: 35).

Nikolajevan käsitteitä mukaillen *Väkiverisissä* esiintyvä reaalimaailma kaupunkeineen, koulunkäynteineen ja tuttuine ilmiöineen edustaa primaarimaailmaa. Siihen alkaa ilmaantua vähitellen vihjeitä sekundaarisesta maailmasta, jota metsän, vuoren, veden ja maan väki edustaa. Maailmat ovat olemassa limittäin toistensa kanssa, eikä niiden välillä liikkumiseen tarvita porttia. (Nikolajeva 1988: 36.) Toisaalta esimerkiksi metsänjumala Tapion saleihin, Hiitolaan ja maahisten valtakuntaan joudutaan Helmisen romaaneissa kulkemaan oven tai portin kautta. Näissä tilanteissa ei kuitenkaan siirrytä maailmasta toiseen, vaan taitavasti naamioitujen sisäänkäyntien olemassaolo suojelee väkeä paljastumasta satunnaisesti ohi kulkeville ihmisille. Tietynlaisena porttina tai vähintään siirtymäriittinä maailmojen välillä voi ajatella myös muodonmuutoksia, joita henkilöhahmot kokevat: Pinja pystyy sulautumaan yhteen puiden kanssa, Pekko kykenee muuttumaan näkymättömäksi ja Mari kasvattaa vedessä pyrstön.

Nikolajevan käyttämä termi ”vihjattu maailma” on linjassa Mendlesohnin intrusiivisen fantasian käsitteen kanssa. Kyse on pohjimmiltaan samasta asiasta, sillä molemmissa määritelmissä ensiksi havaittuun maailmaan alkaa tunkeutua odottamatta fantasiaelementtejä. Nikolajeva toteaa fantasian eroavan sadusta siinä, miten näihin elementteihin suhtaudutaan: toisin kuin sadussa, ihmeet eivät ole fantasiassa itsestäänselviä (mt. 13). Myös Mendlesohnilla keskeistä on tarinan henkilöiden oma suhtautuminen fantasiaan. Intrusiivisen fantasian määritelmään kuuluu se, että henkilöhahmot eivät ole ennestään tuttuja tarinan sisältämien

fantasiaelementtien kanssa, vaan he yllättyvät niiden ilmaantumisesta yhtä aikaa lukijan kanssa. (Mendlesohn 2008: 22.) Näin tapahtuu myös *Väkiverisissä*, kun kansanperinteen olentojen osoittautuminen todeksi järkyttää päähenkilöiden maailmankuvaa. Jatkossa pitäydyn intrusiivisen fantasian käsitteessä, joka on tutkielmani kannalta hyödyllisempi.

2.1 Henkilöhahmojen epäusko

Väkiveristen maailmassa fantastinen on olemassa koko ajan, mutta useimmat ihmiset eivät näe sitä. Merkkejä yliluonnollisen läsnäolosta on ollut nähtävissä jo pitempään, mutta päähenkilöt ovat kasvaneet luottamaan siihen, että luonnonlakien mukaan toimiva reaali maailma on ainoa totuus, eivätkä ensin suostu uskomaan kokemaansa. Oudot näyt, muistot ja tuntemukset pyritään tulkitsemaan esimerkiksi väsymyksen, hermostuneisuuden tai sairauden aiheuttamiksi.

Kaarnan kätöksä -romaanin Pinjalle ensimmäinen kosketus fantasiamaailmaan on Tuuliaksi esittäytyvä omituinen tyttö, joka ilmestyy hänelle odottamattomissa tilanteissa ja vaikuttaa välillä katoavan kuin ilmaan. Pinja järkyttyy huomattavasti, ettei kukaan muu tunnu näkevänsä tai kuulevan Tuulian. Hän on ollut poissa tolaltaan siitä alkaen, kun sai tietää poikaystävänsä Artun ja parhaan kaverinsa suhteesta, ja arvelee näkevänsä siksi harhoja:

”Sä et ole olemassa”, totean ja kavahdan istumaan ryhdikkäämmin, niin että puutarhakeinu heilahtaa voimakkaasti. ”Sä oot vaan mun mielen luoma hallusinaatio. Sä edustat mun ja Artun lasta, joka ei nyt sitten koskaan synnykään, tai jotain sellaista.” (KK 35.)

Tuulia kertoo olevansa sinipiika eli tuulihenki, joka on tullut opastamaan Pinjaa, puoliveristä metsänneitoa, kasvukipujen yli. Pinjalla on kuitenkin vielä pitkään vaikeuksia uskoa tämän olevan totta:

”Siis väitätkö sä olevas joku kansanperinneolio? Joku tuulihenki?” keskeytän hämmentyneenä. ”Jestas, jos tää on mun aivojen seipittä, niin miksen mä olis voinu keksiä homeisen Kalevalan sijaan vaikka jotain törkeän komeaa satuprinssiä.” (KK 52.)

Kiven sisässä -romaanin Pekolla alkaa olla Helsinkiin-muuton myötä kummallisia muistoja, jotka eivät tunnu hänen omiltaan:

Käännymme hitaasti kadunkulmasta. Edessä häämöttää vanha punatiilinen linnamainen rakennus. Tunnen sisuksissani kumman muljahduksen, niin kuin joku vääntäisi niitä ylösalaisin. Minähän tunnen nuo katon ja ikkunoiden kaaret, oranssinpunaisten tiilien juonteet, aivan kuin olisin kuljettanut sormiani niitä pitkin. Kuusi porrasta ja niiden edessä krookukset... Ei, mistä sellaista sain päähäni? Nurmikaistale rakennuksen edessä on paljas, ruoho tummaa ja niljakasta. Sydämeni alkaa läpättää villisti kuin vikatilaan mennyt kellokoneisto. (KS 16.)

Pekko selittää oudon tunteen itselleen sillä, että on ehkä käynyt rakennuksessa pienenä, sillä hänen isovanhempansa ovat asuneet siellä (KS 16). Myöhemmin Pekolle selviää, että hänen kokemansa vieraat muistot ja tunteet kuuluvat itse asiassa hänen isoisänsä tietoisuuteen. Pekon kehoon on jo varhaislapsuudessa asennettu isoisän kultainen konesydän, josta yllä olevassa sitaatissakin jo vihjataan. (KS 127.)

Veden vallassa -romaanin Mari löytää säärestään hopeanhoitoisen suomun ollessaan kylvyssä. Huolestuneena hän alkaa etsiä Internetistä tietoa ihosairauksista selitykseksi oudolle ilmiölle:

Kaivan haparoivin käsin puhelimen esiin ja kirjoitan hakukenttään: suomut sairaus. Vastaaan tulee heti jotakin, mikä kuulostaa järkevältä selitykseltä: kalansuomutauti. Tavaan ahnaasti rivejä. Perinnöllinen ihosairaus. Suomujen näköistä hilseilyä ihossa, etenkin jaloissa, mikä jotenkin johtuu siitä, että iho kasvaa liian nopeasti. (VV 34.)

Mari saa kuitenkin huomata, että kyse on aivan muusta kuin sairaudesta, sillä kun hän myöhemmin laskeutuu kokonaan veteen, hänen jalkansa saavat täyden suomupeitteen, sulautuvat yhteen ja muuttuvat pyrstöksi, eikä hän enää voi paeta identiteettiään puoliverisenä vedenneitona (VV 50–51).

Väkiveristen kolmen ensimmäisen osan keskushahmot ovat tavallisen oloisia nuoria, joille satuolennot ovat tutumpia populaarikulttuurista kuin suomalaisesta kansanperinteestä. Poikkeuksena on *Veden vallassa* -romaanin Mari, jonka kotona maahisista, hiisistä ja näkeistä on puhuttu kyllästymiseen asti. Höpsähtäneen tuntuinen yksinhuoltajaisä on vannoutunut kansanuskon kannattaja ja töissään rakennusfirmassa hän pyrkii aina saamaan ”väen luvat kuntoon”. Mari häpeää isäänsä, jonka oudon maineen vuoksi hän on saanut koulussaan pilkkanimen Huru-Mari. Hän itse ei satuolentoihin usko. (VV 19.)

Väkiveriset-romaanisarjan henkilöhahmojen epäuskoisuus kohtaamaan fantasiaelementtejä kohtaan vahvistaa näkemystä teoksista intrusiivisen fantasian edustajina (Mendlesohn 2008: 22).

2.2 Viittaukset populaarikulttuuriin ja kirjallisuuteen

Helminen työskentelee kirjoittamisen ohella lasten- ja nuortenkirjallisuuteen erikoistuneena kirjastonhoitajana ja kirjavinkkarina (Helminen 2020), joten hänellä voi uskoa olevan tietoa kohderyhmänsä lukutottumuksista. *Väkiveristen* lukijakunnan oletetaan selvästi edustavan sukupolvea, jolle maagiset olennot ovat tutumpia elokuvista ja *Harry Potter* -romaanien sivuilta kuin suomalaisista kansansaduista.

Kotimaisen mytologian ujuttamisella osaksi nuortenromaaneja on todennäköisesti osittain kasvatuksellinen päämäärä: tavoitteena on herättää nuorten kiinnostus kansanperinnettä kohtaan. Helmisen sarja onkin otettu viime vuosina huomioon, kun on valittu luettavaa yläkouluikäisille. Sarjan aloitusosa *Kaarnan kätkössä* on mukana yläkoulujen valtakunnallisen lukudiplomin kirjatarjottimella (Opetushallitus 2019), ja vuonna 2019 se pääsi yhteen yläkouluille laajasti lähetetyistä neljästä kirjakaketista Lukuklaani-kampanjassa (Lastenkirjainstituutti 2019).

Myös enemmistölle *Väkiveristen* henkilöhahmoista kansanperinteen olennot ovat tuttuja lähinnä populaarikulttuurista ja *Harry Pottereista*. Kun *Kaarnan kätkössä* -romaanin Pinja on kadottanut yhteyden suojelussinipiikaansa Tuuliaan ja kaipaa opastusta, hän päätyy kuitenkin epätoivoisena etsimään tämän yhteystietoja vanhempiensa kirjahyllyn *Wanhan cansain uskomukset* -kirjasta. Sinipioista kertovalla sivulla ei Pinjan harmiksi kerrota Tuulian puhelinnumeroa tai muutakaan hyödyllistä, ja sen jälkeen kirja hyppää suoraan kotitonttuihin.

Missä muualla olenkaan kuullut kotitontuista kuin Harry Pottereissa? Tuulia höpisi jotain kotitontusta, joka on muka minun isoisäni henki. Ajattelin silloin, että hän keksi sen päästään hämätäkseen minua, mutta nyt, kun muutkin mielettömät asiat ovat paljastuneet todeksi, en ole enää siitä niin varma. Alan ahneesti lukea. (KK 89.)

Pinja päätyy seuraamaan *Wanhan cansain uskomukset* -kirjan neuvoja ja tekee taian tavataksien talon kotitontun, oman isoisänsä, jolta uskoo voivansa saada vastauksia

Tuulian ollessa tavoittamattomissa. Niinpä hän opuksen ohjeita noudattaen juo itsensä humalaan isänsä baarikaapin konjakilla, riisuutuu alasti ja juoksee kaksitoista kertaa talon ympäri hoilaten ”Hei tonttu-ukot hyppikää”, vaikka viimeiseksi mainittu ei kuulukaan loitsun viralliseen kaavaan. Palattuaan takaisin sisälle Pinja alkaa huhuilla isoisää esille, kunnes tämä ilmestyykin hänelle:

Käännähdän ympäri ja jään tuijottamaan hämmentyneenä edessäni seisovaa olentoa. Se ei ole ollenkaan sellainen kuin joulutontut kuvakirjoissa tai Harry Potterien isonenäiset, tyyntyliinoin pukeutuneet ruipelot. (KK 96.)

Väkiveriset-sarjan sisältämät viittaukset elokuvaan, peleihin, sarjakuviin ja kirjallisuuteen toimivat linkkinä lukijan todellisuuden ja romaanisarjan todellisuuden välillä. Kaikissa sarjan osissa käytetään sujuvasti myös nykyajan viestintävälineitä, kuten WhatsAppia, Snapchatia ja Jodelia, ja peleistä mm. Pokémon Go, Minecraft ja Angry Birds mainitaan useaan otteeseen. Nämä yksityiskohdat tuovat *Väkiveristen* maailmaan toden tuntua. Viittaukset tunnettuihin TV-sarjoihin, kirjoihin ja peleihin leikittelevät sillä, mitä romaanien kohderyhmän oletetaan ennestään tietävän fantasiagenrestä, ja tarjoavat tunnistamisen hetkiä tarkkasilmäisille lukijoille.

Kiven sisässä -romaanin Pekko elää tietokonepelien maailmoissa siinä määrin, että romaanin luvut on nimetty englannista suomeen kömpelösti kääntyviä pelitermejä käyttäen. Nimissä vilisevät creeperit, mobit, levelit, heltti, craftaus ja griiffaus. Kuten kaikki *Väkiveriset*-sarjan päähenkilöt, Pekko on oman tarinansa minäkertoja, ja lukujen otsikoinnilla tuodaan ilmi sitä, että hän hahmottaa maailmansa pelaajan näkökulmasta.

Kun Tuulia-sinipiika on alkanut ilmestyä Pekolle ja tälle selviää, että Tuulia on muille näkymätön, Pekko tuo ilmi epäilyksensä tämän oudosta olemuksesta:

”Ootko sä haamu?” En kysy, olenko tullut hulluksi. Mikään ei olisi hullumpaa kuin kysyä sitä oman mielikuvituksensa tuotteelta. Enkä voi uskoa että olisin keksinyt Tuulian. Jos olisin, niin hänellä olisi ainakin rintapanssari. (KS 70.)

Pekon ajatus siitä, että hänen keksintöään ollakseen Tuulialla tulisi olla rintapanssari, on viittaus tietokonepeleihin, joiden parissa hän viihtyy. Hänen omalla pelihahmollaan Minecraftissa on aiemmin mainittu olevan varustuksenaan rintapanssari. Tuulia on aivan toista maata sinisessä tunikassaan ja hippimäisessä

hiuspehkoissaan eikä siten vaikuta tyypilliseltä pelihahmolta, joka voisi uskottavasti olla Pekon oman mielen tuote.

Pohtiessaan oudosti kuolleen isoäitinsä tapausta Pekko vertaa tilannetta James Bond -elokuvaan (KS 47). Autojen varjot seiniä vasten tuovat hänen mieleensä puolestaan *Transformersit* (KS 120) ja hissien tärinä *Jurassic Parkin* (KS 161). Tavatessaan sukulaisensa Hellsténit ensimmäistä kertaa Pekko kuvailee perheen äidin lettikampausta ”Game of Thrones -tyyli[seksi]” (KS 112). *Veden vallassa* -romaanin Mari viittaa niin ikään *Game of Thronesiin* ihmetellessään vedenväen tapaa pariutua sisarustensa kanssa (VV 170). Tilannettaan kiusattuna hän vertaa Stephen Kingin *Carrieen* (VV 30). Kaikilla näillä maininnoilla tehdään fiktiivisten hahmojen todellisuudesta tutumpi: sen annetaan ymmärtää olevan läheinen lukijan kokemusmaailman kanssa.

Kuvaillessaan saapumistaan myöhässä uudelle koululle ensimmäisenä aamunaan Pekko viittaa *Taruun sormusten herrasta*: ”Onneksi harmaanpunertava tiilirakennus kohoaa jo näkyviin sumeasta aamuhämärästä. Koulun takana taivas hohtaa samaa harmaanpunaista, kuin tähtien sijaan kaupunkitaivasta peittäisivät Mordorin punaiset silmät.” (KS 35.) Avatessaan kotiovensa useammalle vieraalle kuin on odottanut, Pekko vertaa itseään Bilboon *Hobitti*-romaanista (KS 144), ja kun hän pääsee puhumisen makuun, ”sanat ryöppyävät ulos, Rautapihan pato on murtunut, eikä niitä saa enää pysäytettyä” (KS 175).

Nörttipolka Pekon kerronnassa Tolkien-viittaukset tuntuvat luontevilta, sillä hänen yöpöydälläänkin mainitaan olevan Tolkienin tuntemattomampaa tuotantoa edustava *Húrinin lapset* -kirja (KS 89). *Kaarnan kätkössä* -romaanin Pinjalle viittaaminen *Sormusten herran* maisemiin ei tunnu luontuvan yhtä hyvin. Mummolassa hänen kerrotaan lukevan vain Aku Ankkoja ja lääkäriharlekiineja sekä yrittävän kahlata läpi *Dorian Grayn muotokuvaa* (KK 113). Nähdessään ensimmäistä kertaa Tapiolan salit eli metsänkuninkaan palatsin Pinja kuitenkin vertaa metsän keskellä kohoavaa linnaketta mielessään Rohanin Kultaiseen kartanoon:

Kaarevine paalukattoineen ja kullattuine reliefeineen puupalatsi tuo kovasti mieleen Rohanin Meduseldin, jos siis hevoskuviot vaihdetaan karhuja, tammenterhoja ja hirviä esittäviin kaiverruksiin. Ja jos kuningas Théoden olisi saanut päähänsä laittaa kartanonsa katolle aurinkopaneelit ja sivuille lasiset terassit. Äkkään katolla lautasantenninkin. (KK 203.)

Tässä kuuluneekin enemmän kirjailijan itsensä kuin hänen luomansa hahmon ääni.

Viittaukset elokuvaan, kirjallisuuteen ja peleihin eivät ole *Väkiveriset*-romaneissa ainoastaan päähenkilönuorten yksinoikeus. *Kaarnan kätöksä* -romaanissa Pinjan mukaansa siepannut hiisi viittaa *Ihmema Oziin*, kun hän letkauttaa vangilleen: ”Sä saat huomata, ettet oo enää Kansasissa, Dorothy” (KK 142). Romaanisarjan viimeisessä osassa *Maan povessa* jopa näkki siteeraa mainoslauseita noustessaan vedestä pitkiä mustia hiuksiaan ravistellen: ”Maybe he’s born with it, maybe it’s Maybelline” (MP 33). Monissa tilanteissa sinipiika Tuulia on se, jonka suusta viittaukset populaarikulttuuriin livahtavat. Hän puhuu milloin pop-laulaja Robinista (KK 164), milloin Johnny Deppistä (KS 77) tai Batmanista (VV 83). *Väkiveristen* satuolennotkin osoittavat näin olevansa tiukasti kiinni ihmisten maailmassa ja aikansa ilmiöissä, vaikka kuuluvat itse kansanperinteeseen.

Veden vallassa -romaanin Mari kohtaa Tuulian ensimmäisen kerran omassa kotipihassaan. Tämä on ilmaantunut ottamaan aurinkoa hänen pyyhkeensä päälle, kun Mari palaa naapurin pihasta hakemasta koiraansa. Ojentaessaan pyyhettä märän koiran kuivaamista varten Tuulia lohkaisee: ”Susta ei kyl voi sanoo, että tossa on tyttö, joka tietää, missä hänen pyyhkeensä on... tajuutko? Se on siitä yhestä... ääh, unohda”. (VV 44.) Tarkka lukija huomaa viittauksen Douglas Adamsin *Linnunradan käsikirjaan liftareille*. Se, että sinipiika viittaa puheessaan kulttisuosiota nauttivaan scifi-parodiaklassikkoon, tekee hahmosta jälleen himpun verran todellisemman tuntuisen, enemmän omaan maailmaamme kuuluvan.

2.3 Tunnistettavat tapahtumapaikat

Hanna Matilainen on eritellyt fantasian eri lajeja teoksessa *Mitä kummaa – opas kotimaiseen spekulatiiviseen fiktion* (2014). Kertomus, jossa fantasialementtejä yhdistetään realistisesti kuvattuun todellisuuteen, edustaa Matilaisen mukaan maagista realismia tai reaalifantasiaa. Käsitteiden ero on se, että maagisen realismin pääpaino pysyy realismissa, kun taas reaalifantasia painottaa fantasiaa. (Mt. 29.)

Samassa teoksessa siteerataan kirjailija Pasi Ilmari Jääskeläisen blogissaan julkaisemaa ”Reaalifantastikkojen julistusta” vuodelta 2006, jossa hän lanseerasi

reaalifantasiaan käsitteen. Jääskeläisen mukaan reaalifantasia ”kertoo tutun nimisistä tai tutun näköisistä paikoista – esimerkiksi Jyväskylästä, Helsingistä, Lontoosta tai Pariisista – mutta sekoittaa lähtökohtaiseen realismiinsa, mimesikseen, myös fantastisia elementtejä”. (Matilainen 2014: 31.)

Reaalifantasia ei ole käsitteenä ristiriidassa intrusiivisen fantasian kanssa, sillä termit valottavat lajia eri puolilta. Siinä missä intrusiiviselle fantasialle on keskeistä henkilöhahmojen oma suhtautuminen fantasiaelementteihin, reaalifantasia kuvastaa fantasian suhdetta romaanin reaalimaailmaan, joka pyrkii jäljittelemään lukijan todellisuutta (Matilainen 2014: 32). *Väkiveristen* voikin katsoa edustavan intrusiivisen fantasian lisäksi myös reaalifantasiaa.

Kaikki *Väkiveriset*-sarjan päähenkilöt elävät 2010-luvun Suomessa, ja joitakin tapahtumapaikkoja on nimetty hyvinkin tarkasti. Tunnistettavien, todellisuudesta löytyvien miljöiden tuominen romaaneihin vahvistaa toden tuntua ja tekee myös fantasiasta uskottavampaa.

Eräässä *Kaarnan kätkössä* -romaanin merkityksellisimmistä kohtauksista Pinja on työtoverinsa Virven kanssa piknikillä Helsingin Kaivopuistossa (KK 80). Tytöt ovat tavanneet toisensa kesätöissä kaupungin puistotyöntekijöinä, ja Pinja on huomannut ihastuneensa erikoiseen ja luonnonlapsimaiseen Virveen, joka kulkee paljain jaloin kaikkialle ja kantaa mukanaan ihmeellistä pihkan tuoksua. Kaivopuiston lehmuksen runkoon Virven kanssa nojatessaan Pinja pääsee ensi kertaa tietoisesti kosketuksiin oman metsänneitopuolensa kanssa.

Puistotyöntekijöiden kohteista kerrotaan välillä nimeltä mainiten: joinakin päivinä kerätään roskia Herttoniemenrannasta (KK 28), toisina taas kitketään voikukkia Petter Wetterin puistosta (KK 66). Myöhemmin romaanissa liikutaan mm. elävästi kuvatulla Lahden rautatieasemalla (KK 110) ja Hollolan keskiaikaisen kirkon liepeillä (s. 115), kun Pinjan äiti lähettää tytön pakkolomalle mummolaan saadakseen tämän erotettua epäilyttävästä Virvestä, jolla on alkanut olla Pinjaan liiankin vahva vaikutus.

Kiven sisässä -romaanin tapahtumat alkavat Lammilta, mistä Pekon perhe muuttaa tarinan alussa Helsingin Kallioon. Monet tapahtumapaikat ovat tarkkaan kuvattuja:

välillä kuljetaan Hämeentietä pitkin tai Kallion kirkon ohi, kävellään Vaasanaukion poikki tai Hakaniemen hallin ohitse. Erityisesti Sörnäisten metroasema lemuavine hisseineen pääsee lähikuvaan, sillä sinne Pekko etsiytyy useita kertoja.

Metrotunneleissa on nimittäin omia kulkureittejään *vuorelaisille*, jollainen Pekkokin saa kuulla olevansa. (KS 104–106, 161.)

Veden vallassa -romaanin päähenkilö Mari asuu yksinhuoltajaisänsä kanssa Lahdessa. Heidän kotoaan rauhalliselta omakotitaloalueelta on kävelymatka Vesijärven rantaan, josta tuleekin yksi tarinan tärkeimmistä tapahtumapaikoista. Kouluun sen sijaan täytyy kulkea bussilla.

Marin koulu on helppo tunnistaa kuvauksesta Lahden yhteiskouluksi, vaikkei sitä nimeltä mainitakaan: vanha, punatiilinen rakennus rautaportteineen on kuvailtu tarkkaan. Marin kerrotaan opiskelevan kuvataidepainotteisella luokalla, ja yksityisen koulun kovatasoinen opiskeluilmapiiri tulee selväksi:

Tämä on koulu, jossa kasin oppilas on luuseri ja kukaan ei huutele opettajille. *Non vitae sed scholae discimus*. Emme opiskele elämää vaan koulua varten. (VV 11.)

2.4 Satuolennot nykyajassa

Tapa, jolla suomalaisesta kansanperinteestä tutut hahmot on tuotu Helmisen romaaneissa nykyaikaan, tekee niistä viihdyttävän ristiriitaisia ja siten myös enemmän lihaa ja verta. Kaikki olennot eivät kuitenkaan ole kiinnostuneita sopeutumaan nykyaikaan yhtä hyvin. Esimerkiksi *Veden vallassa* -romaanissa tavattava vedenväki elää voimakkaan patriarkaalisessa ja eristäytyneessä yhdyskunnassaan Vesijärvestä välittämättä ihmisten maailman ilmiöistä. Monilla hahmoilla päivittyminen nykyaikaan onkin vain näennäistä ja ilmenee tilanteissa, joissa on välttämätöntä liikkua ihmisten ilmoilla. Oman yhteisönsä parissa olennot saattavat elää paljon perinteisempää elämää, ja ihmisten parissa eläviin modernimpiin yksilöihin suhtaudutaan epäluuloisesti.

Huomattuaan Tapiolan salin katolla lautasantennin Pinja kysyy seuranaan olevalta metsänneito Virveltä, katsooko metsän kuningas siis kaapelikanavia.

”Kunpa kattoskin”, Virve tuhahtaa. ”Yli sata kanavaa ja kaikilla näkyy vaan avara luonto, tai siis oikeestihan ne on vaan valvontakameroita, että isovelji Tapio pääsee käyttämään väkeään.” (KK 203.)

Lautasantennista ja valvontakameroista huolimatta metsän väen elämä omassa valtakunnassaan osoittautuu varsin vanhanaikaiseksi. Useimmat metsänneidot vain patsastelevat silkkimekoissaan Tapiolan salissa ”tekemässä ei-mitään ja leikkimässä tärkeää ja jumalallista”, kuten Virve asian ilmaisee (KK 204). Modernimmat metsänneidot ovat niitä, jotka ovat päättäneet jättää yhteisönsä ja elää ihmisten parissa. Esimerkiksi *Veden vallassa* -romaanissa tutuksi tuleva Pihla työskentelee menestyneenä luontokuvaajana, mikä onkin metsänneidolle kätevä uravalinta (VV 226). He nimittäin kykenevät sulautumaan täydellisesti yhteen puiden kanssa, jopa näkymättömyyteen saakka (KK 185).

Monet romaaneissa esitellyistä olennoista ovat päällisin puolin ihmisen näköisiä, mikä mahdollistaa liikkumisen ”kalevalaisten” parissa huomaamatta.

Hirviömäisemmillekin olennoille on annettu kyky esiintyä halutessaan ihmisen hahmossa. Tällöin he ovat jostakin syystä poikkeuksetta huomiota herättävän hyvännäköisiä. *Kaarnan kätkössä* -romaanissa Hollolan ainoaan karaokebaariin saapastelee nahkatakkipoika Marras, joka näyttää siltä kuin ”olisi astunut alas valkokankaalta”. Ainoa vaaran merkki on hänen silmäkulmassaan häivähtävä puna, josta Pinja ei kuitenkaan ymmärrä huolestua ennen kuin on liian myöhäistä. (KK 129.) *Veden vallassa* -romaanissa koulukiusaaja Jessika nähdään puolestaan juttelemassa selvästi häntä vanhemman ja karismastaan hyvin tietoisien vihreähiuksisen miehen kanssa, joka esittelee itsensä Nicoksi (VV 75). Näihin hahmoihin palataan tarkemmin tämän tutkielman viidennessä luvussa.

Väkiveriset vaikuttavat tunnistavan toisensa ennen kaikkea hajun perusteella.

Tavatessaan Virven ensimmäistä kertaa Pinja kuvailee tämän tuoksua: ”Tunnen lehahtuksen myskistä metsän tuoksua hänen ympärillään, kuin havuja ja pihkaa. Ehkä hän on juuri tullut leikkaamasta mäntyjä” (KK 30). Myös Pinja itse saa kuulla tuoksuvansa metsältä. Sinipiika Tuulia ilmoittaa hänelle: ”sä haiset metsäläiseltä, siltä kuin sulla olis pihkaa suonissa” (KK 53). Erityisestä tuoksusta mainitaan myös *Kiven sisässä* -romaanin peikkojen ja *Veden vallassa* -romaanissa esiintyvän vedenväen kohdalla. *Maan povessa* -romaanissa vuorelasiin kuuluva Pekko tapaa Marin ja panee merkille tämän tuoksun tietämättä vielä tämän olevan puoliksi

vedenheitto. ”Huomaan, että Marin ympärillä leijuu suolainen tuoksu. Minun alkaa tehdä mieli sushia” (MP 130). Metsänneito Pihla toteaaakin *Veden vallassa* -romaanissa vedenneitotyttöpuolelleen: ”Kyllä väki kaltaisensa aina tunnistaa” (VV 229). Ihmiset puolestaan eivät väkiveristen poikkeavaa hajua huomaa.

Sarjan kaikissa romaaneissa esiintyvä sinipiika Tuulia on mainio esimerkki satuolennosta, joka on onnistunut sopeutumaan nykyaikaan ja ihmisten maailmaan. Hän keräilee karkkipapereita ja käyttää näkymättömyyttään hyödyksi näpistellessään suklaapatukoita kaupoista. Sinipiian kipakat repliikit ovat luontevan puhekielisiä ja vilisevät viittauksia populaarikulttuuriin. Monista muista romaanisarjassa tavattavista kansanperinteen olennoista poiketen Tuulia myös tuntee aitoa sympatiaa ”kalevalaisiksi” kutsuttuja tavallisia ihmisiä kohtaan.

Kaarnan kätkössä -romaanissa kohdataan myös metsässä asuva perinteikkäämpi sinipiika, joka toimii hauskana kontrastina kaupunkilaistuneen Tuulian hahmolle. Hän toivottaa Pinjan ja Virven tervetulleiksi metsänkuninkaan saleihin kalevalaista tyyliä jäljittelevillä säkeillä:

”Ken Tapiolan portteja kolkuttavi?” sinipiika kysyy tärkeilevällä äänellä.
 ”Tapiion kamanoista mieliä astuvi?”
 ”Moi Sinikka”, Virve sanoo kyllästyneellä äänellä. ”Onks äidit kotona? Ja muuten, ei voi sanoa että ’mieliä astuvi’ sen pitäis olla ’astua mielevi tai halajavi’ tai jotain.”
 ”Ai”, sinipiika harmistuu ja luopuu kalevalamitasta. ”Varpu ja Vehka taitaa olla isossa salissa.” (KK 201.)

Ontuva kalevalamitta paljastaa, että myös perinteisemmin esiintyvä sinipiika on jo vieraantunut menneiden aikojen tavoista, vaikka yrittää pitää kulissia yllä parhaansa mukaan.

Romaanisarjassa esiintyvistä satuolennosta selvästi parhaiten nykyaikaan ovat sopeutuneet vuorelaiset, joihin tutustutaan *Kiven sisässä* -romaanissa. Heidän kerrotaankin olevan alkujaan kaivoksissa työskennelleiden ihmisten jälkeläisiä. Muiden romaanisarjan esittelemien olentojen sijaan he eivät poikkea ulkonäöltään ihmisistä lainkaan, sillä he käyttävät ihmisruumiita ”astioina”, joihin he siirtävät oman sielunsa kultaisen konesydämen muodossa. He eivät ole itsekään tietoisia identiteetistään vuorelaisina ennen murrosiässä tapahtuvaa heräämistä, jolloin sydämen aiempien omistajien muistot alkavat putkاهدella esiin mielen sopukoista. (KS 124.)

Samassa romaanissa esiintyvät peikot sen sijaan ovat hellyttävän kömpelöitä yrittäessään sopeutua ihmisten maailmaan. He puhuvat suomea erikoisesti murtaen ja omia uudissanojaan käyttäen. Kerrostaloasunnossa Helsingin Kalliossa perheensä kanssa asuva peikkotyttö Gwin joutuu käyttämään kasvot peittävää huivia kätkeäkseen parrankasvunsa ja pitkää hametta piilottaakseen häntänsä. Vuorelaisiin ja peikkoihin palataan tarkemmin tämän tutkielman neljännessä luvussa.

3 Metsänneidot ja vedenneidot – naiseksi kasvamisen ongelmia

Kaarnan kätkössä -romaanin Pinja saa tietää olevansa osaksi metsänneito, ja *Veden vallassa* -romaanin Mari paljastuu puoliveriseksi vedenneidoksi. Nämä olennot edustavat kahta keskenään varsin erilaista naiskuvaa. *Väkiveristen* maailmassa itsenäiset ja salaperäiset metsänneidot tuntevat vetoa toinen toisiaan kohtaan ja ovat kaikki toistensa kopioita. He pariutuvat keskenään muodostaen täydellisen harmonisen ja tasa-arvoisen kumppanuuden, josta voi syntyä myös lapsia – uusia metsänneitoja. Metsänneitojen itseriittoinen kulttuuri on äärimmilleen viety feministinen fantasia itsenäisestä, lesbiaanisesta naisyhteisöstä, jossa miehille ei ole lainkaan tarvetta. Vedenneidot sen sijaan kilpailevat epätoivoisesti Ahdin suosiosta ja toivovat pääsevänsä tämän puoliseksi ja lasten äidiksi, vaikka se tarkoittaisi kaiken muun ja jopa oman persoonallisuuden hylkäämistä. Vedenväen voimakkaan patriarkaalisen kulttuurin voi nähdä toisena ääripäänä, jossa nainen on olemassa vain miestä ja perhettä varten. Oman jännitteensä romaaneihin muodostaa se, millä tavoin uuteen identiteettiinsä kasvava nuori päähenkilö omaksuu hänelle tarjotun roolin.

Sekä metsänneitoihin että vedenneitoihin kytkeytyvät ulkonäköön liittyvät paineet. Pinja häpeää arpikudoksen peittämää selkäänsä siinä määrin, ettei ole antanut poikaystävänsä koskaan nähdä häntä ilman paitaa. Hän ei tiedä, että röpelöinen selkä on merkki hänen sukujuuristaan metsänneitona. Mari puolestaan kokee alemmuutta täysiveristen vedenneitojen seurassa, sillä heillä on poikkeuksetta suuret rinnat, joita he myös estottomasti esittelevät. Mari on heihin verrattuna pienirintainen ja häveliäs.

Aiemmin vain pojista kiinnostunut Pinja huomaa ihastuvansa salaperäiseen työtoveriinsa Virveen miltei ensisilmäyksellä. Hämmennystä tilanteeseen tuo se, että täysiveriset metsänneidot ovat ulkonäöltään keskenään identtisiä, ja siten metsänneidoksi paljastuva Virve on täsmälleen saman näköinen kuin Pinjan kauan sitten omille teilleen lähtenyt isoäiti, joka myös oli metsänneito. Katsoessaan vanhoja valokuvia isoäidistään Pinja luulee näkevänsä niissä Virven (KK 101).

Marille yritetään kaupitella tulevaisuutta osana vedenväkeä. Vesijärvessä häntä on vastaanottamassa kokonainen uusi perhe: hänen hukkuneeksi luultu äitinsä, joka on

omaksunut veden emännän Vellamon osan, joukko nuoria vedenneitoja sekä näiden komea veli Kymi, joka mieltyy Mariin nopeasti ja alkaa havitella tästä itselleen puolisoa. Vaikka poikaan ihastuukin, Mari loukkaantuu käsittäessään, että Kymi tavoittelee häntä vain voidakseen laajentaa sisäsiittoisen vedenväen geenipoolia. Jos antautuisi Kymille, Mari joutuisi kaiken lisäksi luopumaan omasta identiteetistään, sillä hänen pitäisi ryhtyä uudeksi Vellamoksi äitinsä tilalle, mikä hukuttaisi hänen oman persoonansa alleen, eikä paluuta entiseen sen jälkeen olisi.

Ajatus naisesta, joka luopuu koko entisestä elämästään ja jopa omasta identiteetistäänkin voidakseen palvella miestänsä puolisona ja tämän lasten äitinä, toimii karmivuudessaan tehokkaana kritiikkinä todellisen maailmamme patriarkaalisia rakenteita kohtaan. Asetelmaa korostetaan vielä kuvaamalla Ahti väkivaltaisena hyväksikäyttäjänä. Helmisen romaani asettuu voimakkaasti vastustamaan miesten ylivaltaa ja puolustaa naisen oikeutta määrätä omasta elämästään ja vartalostaan.

3.1 Kaarnaa kasvava selkä

Kaarnan kätkössä -romaanin Pinjalla on ollut vaikeuksia päästää ketään lähelleen, sillä hän häpeää selkäänsä. Koko selän kokoiset kammottavat arvet ovat muistona leikkauksesta, joka hänelle on tehty kuusivuotiaana, sillä hänen selkänsä iho on ollut syntymästä lähtien oudolla tavalla viallinen, kuin yhtä suurta luomea. Leikkauksesta jääneet arvet eivät ole vielääkään täysin parantuneet. (KK 83.)

Pinja syyttää itseään siitä, että hänen poikaystävänsä Arttu on jättänyt hänet. Yhä uudelleen Artun lähentely-yritykset torjuneena hän päättelee pojan kyllästyneen odottelemaan. Lapsuuden ensimmäisellä kesäleirillä koetun julkisen nöyryytyksen jälkeen Pinja ei ole kyennyt paljastamaan selkäänsä edes parhaille ystävilleen. Vain hänen oma perheensä tietää, miltä hän todella näyttää.

Ylioppilasjuh lamekon riisumisessa auttava pikkusisko Annastiina suhtautuu epätasaiseen arpikudokseen luonnollisesti, ja Pinja murehtii sitä, ettei voinut luottaa Artunkin hyväksyvän hänet yhtä ehdottomasti:

Vihdoin tunnen nykäisyn ja viileän ilman pistelevän paljasta ihoani, hennon pehmeän kosketuksen kulkevan pitkin selkääni. Lihakseni jännittyvät, kun pienet sormet sivelevät pitkiä röpelöisiä arpia, jotka yhä tuntuvat välillä aroilta, vaikka isä väittää, ettei se ole lääketieteellisesti mahdollista.

Suljen silmäni ja yritän kuvitella, että sormet ovat Artun. Kuvitella hetken, että olisin voinut antaa hänen yhtä luottavaisesti avata mekkoni ja paljastaa itseni hänelle. Että hänen silmänsä olisivat olleet kuin viisivuotiaan lapsen ja ottaneet näyn yhtä luonnollisena ja kauniina. (KK 14–15.)

Pinjan vanhemmat ovat luvanneet lakkiaisten kunniaksi kustantaa tyttärelleen uuden leikkauksen, jossa selkä laitettaisiin ihonsiirrolla kuntoon tutun plastiikkakirurgin pakeilla. *Kaarnan kätöksä* kommentoi viiltävästi nuorten naisten kohtaamia ulkonäköpaineita ja ympäristön suhtautumista poikkeavaan ulkomuotoon. Se, että jopa Pinjan omat vanhemmat hyvää tarkoittaen ehdottavat plastiikkakirurgiaa, kertoo poikkeavuuden hyväksymisen olevan joskus vaikeaa jopa kaikkein läheisimmille ihmisille. Pinja itse suhtautuu ajatukseen uudesta leikkauksesta kammoten.

Virve on ensimmäinen perheen ulkopuolinen, jolle Pinja paljastaa salaisuutensa. Kesäisellä piknikillään Kaivopuistossa Virve ja Pinja ovat jo hyvinkin läheisissä tunnelmissa, ja Virve livauttaa kätensä Pinjan paidan alle hyväilemään tämän selkää. Pinja säikähtää ja peräännyy, mutta Virve vain kysyy lempeästi, mikä tämän selässä on vikana. Kun Pinja kertoo leikkauksesta ja arvistaan, Virve vastaukseksi kääntyy selin ja kohottaa oman paitansa helmaa niskaan asti.

Happi loppuu keuhkoistani. Siinä missä kuvittelisi olevan sileää vaaleanpunaista ihoa, jota vain selkärangan kohoileva vuoristo poimuttaa, on jotakin aivan muuta. Virven selkä ei ole arpeutunut, ei niin kuin minun. Se ei ole selkä ollenkaan. Se on suoraselkäinen puunrunko, kaarnan elävien syiden, karheiden juomujen ja sileiden salmiakkikohoumien verkosto, jota täplittävät oranssit jäkäläpitsit. En osaa kuin tuijottaa. (KK 83–84.)

Pinja järkyttyy näkemästään ja haukkuu Virveä hirviöksi. Täsmälleen samalla tavoin hänen oma kesäleirikaverinsa oli lapsuudessa reagoanut nähtyään hänen kaarnaselkänsä uimarannan pukukopissa. Pinja on tiedostamattaan alkanut noudattaa kauneusihanteita, joita hänelle on pienestä alkaen tolkutettu, ja hän syyttää mieltimättä Virven niskaan samat loukkaukset, joilla häntä itseään on aiemmin peruuttamattomasti satutettu. Virve lähtee tiehensä, ja tyttöjen välit viilentyvät pitkäksi aikaa.

Vähitellen Pinjalle alkaa palautua mieleen muistoja varhaislapsuudesta, ajalta ennen selän leikkaamista, jolloin hän koki syvää yhteyttä metsän ja puiden kanssa. Hän

ymmärtää, ettei hänen selässään ollut alun alkaen mitään vikaa: se vain oli metsänneidon selkä.

3.2 Metsänneidot ja erotiikka

Suvi Niinisalo mainitsee metsänneidot *Fantasian monet maailmat* -kirjassa julkaistussa artikkelissaan ”Keijukaisten lähteillä” (2004). Hän kirjoittaa, että metsänneitoihin liittyvät länsisuomalaiset uskomukset ovat ainoita suomalaisen kansanperinteeseen kuuluvia tarinoita, jotka kertovat keijukaismaisen sirosta ja kauniista olennosta, jolla kuitenkin ei ole siipiä ja joka näyttäytyy tavallisen kuolevaisen kokoisena. (Niinisalo 2004: 161.)

Suomen perinneatlaaksessa metsänneidon kerrotaan olevan kaunis nuori nainen, jonka yksinäinen metsämies saattaa kohdata. Kaunis ulkomuoto koskee vain neidon etupuolta, sillä selkäpuoli on kuin männyn kaarna, tervaskanto tai risukasa, ja pakoon lähtiessään metsänneito sulautuukin ympäröivään luontoon. Metsänneidon kerrotaan pukeutuvan säätyläisnaisen tapaan silkkileninkiin ja keimailevan metsämiehille näiden yöpymispaikoissa. (Sarmela 1994: 168.)

Suomalaisen kansanuskon sanakirjassa metsänneidoista kerrotaan samaan sävyyn:

Metsänneidot olivat eroottisia luonteeltaan. – – [O]lento oli edestäpäin katsottuna viettelevä, reitevä nainen, joka kuitenkin selkäpuolelta oli vastenmielinen, usein kuin kilpikaarnainen hongan kylki. Selkäpuoltaan se ei mielellään näyttänytkään. (Pulkinen & Lindfors 2016: 209.)

Metsänneitojen kerrotaan ilmestyvän usein kiusoittelemaan miehiä, jotka yrittävät saada nukutuksi nuotionsa äärellä. *Suomalaisen kansanuskon sanakirjassa* tuodaan ilmi erilaisia kohtaamisia miesten ja metsänneitojen välillä: toisaalta oli tapana pilkata metsänneitojen pauloihin joutuneita miehiä, toisaalta taas nöyrän kunnioittava suhtautuminen metsänneitoon saattoi tuoda miehelle ennenkuulumatonta metsästysonnea. On kerrottu tarinoita myös metsänneidoista, jotka haluavat rakastella metsämiehen kanssa ja palkkioksi siitä antavat tälle jotakin erityistä, esimerkiksi karhun saaliiksi. (Pulkinen & Lindfors 2016: 209–210.)

Metsänneitojen eroottinen rooli on Helmisen hahmoilla täysin toisenlainen kuin suomalaisessa kansanperinteessä. He eivät suinkaan viettele metsämiehiä, vaan elävät onnellisissa parisuhteissa keskenään. Heihin liittyy kyllä vahva eroottinen lataus, sillä punatukkainen Virvekin kuvaillaan Pinjan näkökulmasta flirttailevana ja kissamaisen sulavaliikkeisenä kaunottarena. Metsänneitoidentiteettiin herääminen toimii Pinjan kohdalla myös havahtumisena omaan seksuaaliseen suuntautumiseen.

Ihoni alla kihisee ja hänen pehmeytensä ja lämpönsä saavat minut toivomaan, ettei meidän tarvitsisi enää koskaan liikkua tästä mihinkään. Suljen silmäni. Virven notkeat sormet silittävät käsivarttani ja saavat vereni kohisemaan. Lehmus yläpuolellamme humisee tuulessa, ja vastaleikatun ruohon vahva haju sekoittuu Virven metsäiseen tuoksuun. (KK 80.)

Virve ei piittaa miehistä lainkaan ja ilmaiseekin sen suorin sanoin: ”Okei, ite en oo koskaan ollu kiinnostunu miehistä sillä tavalla, mut ei se tarkota, että toisia sais syrjiä vaan sen takia, että niillä on outo maku.” (KK 200.) Helminen puhuu niin tässä kuin lukuisissa muissakin romaanisarjan kohdissa hyväksyvän moninaisuuden puolesta. Asenne tulee ilmi myös siinä, että vaikka Pinja rakastuukin Virveen, hän tuntee vetoa edelleen myös miehiin, eikä hänen tarvitse missään vaiheessa tehdä päätöstä seksuaalisesta suuntautumisestaan.

Kun Pinja pääsee tapaamaan Virven vanhempia Tapiolan saleihin, hänelle kerrotaan, että ihmismiehen kanssa perheen perustavia metsänneitoja pidetään omiensa parissa omituisina (KK 200). Virve toteaa, että miehen matkaan lähteneet metsänneidot harvoin palaavat enää Tapiolaan, ja Pinjalle selviää nopeasti, miksi. Täysiveriset metsänneidot suhtautuvat ihmisiin ja etenkin miehiin halveksuvasti, ja myös Pinja saa osansa heidän epäluuloisuudestaan. ”Sekoittunut veri saattaa aiheuttaa sekavuutta, heikentää älynlahjoja. Miehisen testosteronin vaikutusta. Sinun ei pidä syyttää siitä itseäsi”, selittää eräs heistä alentuvaan sävyyn, kun Pinjalla on vaikeuksia erottaa keskenään identtisen näköisiä metsänneitoja toisistaan (KK 207). Metsänneitojen feministinen utopia ei näyttäydy lähimainkaan täydellisenä: sielläkin on omat ahtaat ja lukkiutuneet käsityksensä siitä, mikä on toivottavaa käytöstä. Itsenäisimpinä ja vapautuneimpina naisina näyttäytyvätkin ne metsänneidot, jotka ovat päättäneet irrottautua yhteisöstä ja tehdä omat valintansa elämässä, kuten kaupungissa elävä Virve.

Kaarnan kätkössä esittää metsänneidot ulkoisesti juuri sellaisina kuin kansanperinne kuvailee: lumoavan kauniina nuorina naisina, joiden selkä näyttää puunrungolta. Vaikka perheensä luota maailmalle lähtenyt Virve pukeutuu farkkuihin ja on koristellut ihonsa tatuoinnein ja lävistyksin, hänen äitinsä Vehka ja Varpu sekä muut täysiveriset metsänneidot Tapiolassa pukeutuvat jopa silkkisiin mekkoihin aivan kuten kansantarinat kertovat (KK 205). Pinjaa kummastuttaa se, että he kaikki näyttävät toistensa kopioilta, joten myös Virven äidit ovat täsmälleen tyttärensä näköisiä. (KK 204–205.)

Omaan kopioonsa mieltyvä metsänneito näyttäytyy itserakkaana olentona, joka Narkissoksen tapaan rakastuu omaan kuvaansa. Virve edustaa kapinallisempaa sukupolvea, joka ei tyydy elämään metsässä eikä halua jäädä pariutumaan identtisten klooniansa kanssa, vaan haluaa päästä osalliseksi myös ihmisten muuttuvasta ja virheidentäyteisestä maailmasta.

Pinja hämmentyy siitä, etteivät Virven äidit näytä päivääkään tytärtään vanhemmilta (KK 205). He vaikuttavat olevan paitsi iättömiä, myös ajattomia, eristyksissä omassa, pysähtyneessä maailmassaan metsän siimeksessä. Metsänneitojen elinkaaresta Virve kertoo Pinjalle näin:

”– Metsänneidot ei vanhene ulkoisesti juuri yhtään. Sydämeen vaan tulee lisää kerroksia iän myötä, kunnes se on niin painava, ettei sitä jaksa kantaa. Silloin metsänneito menee lepäämään puunrunkoa vasten ja nukahtaa, sulautuu lopullisesti puuhun eikä enää herää.” (KK 85.)

Ikääntymisestä tai identtisyydestä ei mainita metsänneitojen kohdalla sanaakaan käyttämissäni kansanperinnettä esittelevissä lähteissä, mutta poikkeuksetta nuoren neidon näköisiksi heidät kuvataan sekä *Suomalaisen kansanuskon sanakirjassa* (Pulkkinen & Lindfors 2016: 209) että *Suomen perinneatlaksessa* (Sarmela 1994: 168).

Pinjan isä on tietämättään saanut alkunsa tavallisen miehen ja metsänneidon välisestä suhteesta. Kotitonttuna Pinjalle ilmestyvä isoisä kertoo tavanneensa tulevan vaimonsa jo nuorena poikana ollessaan partiolippukunnan vaelluksella. Hän oli maanitellut metsänneitoa tulemaan kanssaan ihmisten ilmoille, ja lopulta tämä oli suostunutkin ja he olivat perustaneet yhteisen perheen. (KK 98.)

Isoisä kertoo, että hänen rakkaussuhteensa metsänneidon kanssa ehti kukoistaa vain joitakin vuosia, sillä sukulaiset ja naapurit alkoivat ihmetellä nopeasti naisen ikääntymättömyyttä. Kun mies alkoi saada jo harmaita hiuksia ja vaimo pysyi edelleen kaksikymmenvuotiaan näköisenä, oli lopulta ainoa ratkaisu se, että metsänneito jätti raskain mielin poikansa ja miehensä ja palasi korpeen. Pinjan isä on niin ollen joutunut varttumaan ilman äitiään ja lakannut ”uskomasta siihen, mitä hän oli pienenä pitänyt luonnollisena, että hänen äitinsä oli kaarnaselkäinen metsänneito, joka lauloi metsänväen loitsulauluja ja oli ikuisesti nuori”. (KK 98–99.) Lapsuuden sadut unohdettuaan isä ei ole ymmärtänyt tyttärensäkään kaarnaselän merkitystä, vaan on tulkinnut sen viaksi, joka täytyy peittää. Tämän voi nähdä symboloivan yleisemminkin lapsuudessa vallinneen ennakkoluulottomuuden menettämistä ja sen tuhoisaa vaikutusta suhtautumisessa toisiin ihmisiin.

3.3 Vedenneidot – vaaroja ja vapautumista

Veden vallassa -romaanin päähenkilö Mari huomaa ensimmäisten kuukautistensa alettua, että hänen jalkoihinsa ilmestyy suomuja hänen joutuessaan kosketuksiin veden kanssa. Ensin kyse on vain yksittäisistä, hopeanhohtoisista suomuista, jotka Mari rapsuttaa irti ihostaan asiaa edes täysin ymmärtämättä (VV 21). Uimahallin suihkussa sama kuitenkin toistuu, suomuja on jaloissa yhtäkkiä enemmänkin, ja Mari pakenee paikalta kesken koululiikuntatuntien pelätessään kiusaajiensa riemastuvan nähdessään oudon ihoilmiön (VV 31–32). Mari on varma, että on saanut jonkin kammottavan sairauden.

Vapaapäivänään Mari lähtee itsekseen uimaan Vesijärvelle, vaikka hänen isänsä on kieltänyt häntä menemästä sinne. Marin äidin on annettu ymmärtää hukkuneen samaan järveen Marin ollessa pieni. Aaltoihin uskaltautuessaan Mari saa kokea täyden muodonmuutoksen vedenneidoksi ensimmäistä kertaa.

Näkymä vedenrajan lävitse alaruumiiseeni ei ole omiaan rauhoittamaan mieltäni. Jalkani ovat liimaantuneet kiinni ja niiden väliin on kasvanut räpylämäistä ihoa. Valmiiksi kloorista haurastunut uimapuku on ratkennut haaroista. Ihoni taas on lanteilta alkaen limaisten suomujen peitossa, hopeanhohtoisten, joita täplittävät pienet mustat pilkut. Kaiken lisäksi varpaani ovat äkisti kaartuneet kaksihaaraiseksi haitarimaiseksi eväksi. (VV 50–51.)

Pyrstön kasvattamisen lisäksi Mari huomaa pystyvänsä myös hengittämään vedessä, joten hukkuminen ei edes olisi hänelle mahdollista.

Suomalaisen kansanuskon sanakirjan mukaan kertomukset kalanpyrstöisistä vedenneidoista ovat Suomessa osa kansainvälistä, tuoreempaa tarinakerrostumaa verrattuna kansanperinteemme tarinoihin, joissa vedenneitojen kerrotaan olevan yksinomaan ihmishahmoisia: pitkähiuksisia ja suuririntaisia nuoria naisia, joiden nähdään kampaavan hiuksiaan tai peseytyvän rannan tuntumassa. Liian innokkaasti lähestyvän miehen vedenneito vetää mukanaan pinnan alle. Vedenneidon näkeminen saattoi myös olla enne hukkumisesta, vaikkei olennon luokse olisi pyrkinytkään. Toisaalta, jos vedenneitoa osasi lähestyä kohteliaasti ja nöyrästi, saattoi saada palkinnoksi rikkauksia. (Pulkkinen & Lindfors 2016: 396.)

Suomen perinneatlas puhuu vedenneidon sijaan vedenhaltijasta tai veden emästä, mutta samasta olennosta on selvästi kysymys: suuripovisesta ja pitkähiuksisesta naishahmosta, joka näyttäytyy aamuhämärässä tai illansuussa rannassa peseytymässä ja kampaamassa hiuksiaan. Kalanpyrstöisistä merenneidoista mainitaan esiintyvän kertomuksia ympäri maailmaa, mutta niihin ei paneuduta kirjassa sen tarkemmin. (Sarmela 1994: 165.)

Miespuolisista vedenhaltijoista *Suomen perinneatlas* mainitsee vain vetehisen. Sen kerrotaan olevan alaston mieshahmo, jolla on tunnusmerkkinään pitkät mustat hiukset ja parta. Vetehinen on yleensä kuvattu pahantahtoisena ja arvaamattomana olentona, mutta sillä on ollut osansa myös hyvän kalaonnen tarjoamisessa. (Sarmela 1994: 165.) *Suomalaisen kansanuskon sanakirja* rinnastaa vetehisen näkkiin tai vesihiteen – viiksekkääseen, räpyläjalkaiseen, suomuiseen ja kissansilmäiseen otukseen, joka houkuttelee ihmisiä veteen tai jopa hukuttaa heitä väkisin (Pulkkinen & Lindfors 2016: 398). Lisäksi suomalainen kansanusko tuntee Ahdin, vedenjumalan, joka hallitsee kalojen valtakuntaa yhdessä puolisonsa Vellamon kanssa (mt. 8). Niin näkki kuin Ahti ja Vellamokin tavataan myös *Veden vallassa* -romaanissa.

Marin tapaamat vedenneidot ja vedenmiehet saavat vedessä ollessaan kokonaisen pyrstön, mutta maalle kavutessaan menettävät sen, kun pyrstö erkanee käytännöllisiksi ihmisjaloiksi. Näin ollen romaanin esittelemä versio vedenväestä on

yhdistelmä suomalaista ja kansainvälistä uskomusperinnettä. Kalanpyrstöiset merenneidot ovat *Väkiveristen* kohderyhmälle tuttuja populaarikulttuurista, mikä lienee ollut syynä romaanihahmojen tuomiseen lähemmäksi kansainvälistä folklorea. *Veden vallassa* -romaanin päähenkilö Mari viittaakin nimeltä mainiten Disney-animaatioelokuvan pieneen merenneitton ihmetellessään tapaamansa vedenneidon riekkumista rinnat paljaina:

– – vedenneidolla on kiiltävät platinanvaaleat hiukset, joihin on huolellisesti aseteltu lumivalkea lumpeenkukka. Mikä vielä hälyttävämpää, hänellä ei todellakaan ole yläruumiinsa peittona mitään siveitä simpukoita niin kuin Arielilla. Jos nyt Suomen järvistä edes löytyisi tuon kokoluokan näkinkenkiä. (VV 130.)

Kansanperinnelähteissä vedenneitojen tai -haltijoiden mainitaan olevan korostetun eroottisia hahmoja. Rintojen koko on kertomuksissa suorastaan groteskin liioiteltu: eräässäkin tarinassa kerrotaan, että kainaloita pestessään vedenneito heittää rintansa ristiin olkapäiden ylitse (Sarmela 1994: 165). Myös *Veden vallassa* esittelee joukon vedenneitoja, jotka ovat toinen toistaan povekkaampia, niin että pienirintainen Mari häpeää omaa litteää rintaansa heidän edessään. Vedenneidot tuntuvat edustavan pornoelokuvien epärealistista naisihannetta itseään tyrkyttävinä povipommeina. Mari on teini-ikäinen tyttö, joka kokee ahdistusta ja riittämättömyyttä kohdatessaan sukupuoleensa kohdistuvia odotuksia, joihin ei voi eikä halua vastata.

Vaikka *Väkiveristen* vedenneidot poikkeavat suomalaisen kansanperinteen vedenhaltijoista, Ahdin ja Vellamon hahmot tuovat ne lähemmäksi kotimaista uskomuskulttuuria. Suomalaisesta tarustosta tunnetaan myös veden väki, rauhanomainen vedessä elävä ihmistenkaltainen kansa, joka vertautuu maan alla asuviin maahisiin. *Väki*-sanan merkitys on tässä yhteydessä laajentunut tarkoittamaan paikan sisältämän taikavoiman lisäksi sitä edustavaa kansaa. Veden väellä on myös oma karja, joka laiduntaa vedenalaisessa haassa. (Pulkinen & Lindfors 2016: 394.) Marikin kohtaa järvessä Vellamon karjaa. Lehmän näköiset otukset laiduntavat järvenpohjassa ja hengittävät kidusten kautta, ja niiden maitoa nautitaan imemällä sitä suoraan eläinten utareista. (VV 148–149.)

Vedenneitoidentiteettiin liittyy voimakas vapautumisen teema, joka ilmenee tarinassa sekä fyysisesti että henkisesti. Alussa Mari kokee vapauden hurmaa kyetessään pyrstönsä avulla uimaan järvessä ennen kokemattomalla vaivattomuudella:

Potkaisen pyrstölläni uudestaan. Vauhti on huumaava verrattuna aikaisempaan räpiköintiintiini. Syöksähdän sulavasti ympäri ja minussa kuplii juovuttava riemu. (VV 51.)

Vedessä liikkuminen edustaa Marille vapautta, mutta kuten todettua, täysiveristen vedenneitojen julkea estottomuus tuntuu hänestä vaivaannuttavalta. Vaikka hän tulee sitemmin sinuiksi alastomuutensa kanssa, itsensä tarkoituksellista esittelemistä hän ei koe omakseen missään vaiheessa. Tässäkin tulee esiin Helmisen kautta koko romaanisarjan kuljettama moninaisuuden ja lempeän suvaitsevaisuuden teema: jokaisen tulee saada valita oma tapansa toteuttaa itseään välittämättä muiden luomista odotuksista ja paineista.

Koulussa kiusaajiensa armoilla ollut Mari oppii vedessä puolustamaan itseään, kun hän joutuu kasvotusten niin ylenkatsovien vedenneitojen, ahdistelevalle Ahdin kuin vaarallisen Vellamonkin kanssa. Vedenväen kieroutuneeseen maailmaan tutustuttuaan Mari myös kasvaa ymmärtämään, että kaikista vaikeuksistaan huolimatta maanpäällinen elämä on elämisen arvoista (VV 191).

3.4 Vellamon kutsu

Marin isä on kieltänyt tyttärtään menemästä järvelle, sillä Marin äidin on annettu ymmärtää hukkuneen sinne vuosia aikaisemmin.

Varmaankin yksi ensimmäisistä muistoistani on se, kuinka pienenä yritin mennä sinne uittamaan varpaitani ja isä koppasi minut kiireesti syliinsä ja nosti pois. Järvet ja erityisesti se järvi saavat isän ihan tolaltaan. (VV 47.)

Isä itse käy kuitenkin järvellä kalassa minkä ehtii. Hänen kalastuksensa ei tosin vaikuta kovin tavoitteelliselta. ”Isää ei näytä kiinnostavan saada kaloja kiinni. Lähinnä hän istuu veneessä ja tuijottaa synkkänä veteen”, kuten Mari asiaa luonnehtii (VV 47).

Kun Mari tutustuu vedenneitopuoleensa, hän oivaltaa, että hänen äitinsä ei olekaan kuollut, vaan vain palannut järveen, josta on alun perinkin ollut kotoisin. Samalla käy ilmi, että isän ainainen huoli Marin käymisestä järvellä ei ole sittenkään liittynyt siihen, että tyttö hukkuisi, vaan siihen, että tämäkin jättäisi hänet. Myös isän omituiset kalareissut saavat selityksen: hän on toivonut näkevänsä vielä vilauksen vaimostaan.

Järvessä Marille selviää, että hänen äitinsä ei ole kuka tahansa vedenneito, vaan itse Vellamo. *Suomalaisen kansanuskon sanakirjassa* Vellamon todetaan olevan yleissuomalaisissa kalastusloitsuissa mainittu veden emäntä ja vedenjumala Ahdin puoliso (Pulkkinen & Lindfors 2016: 396). *Väkiveristen* maailmassa Vellamo on vedenjumalattaren henki, joka siirtyy tasaisin väliajoin vedenneidosta toiseen. Vastaanottaja saa sen myötä ikiaikaisen viisauden ja vallan omakseen, mutta sillä on hintansa. Vellamossa kamppailevat muinainen jumaluus ja roolin kantaakseen ottanut vedenneito, jonka oma identiteetti haalistuu vähitellen. Vellamo haluaa yhä nuorempia ja terveempiä ruumiita asuinsijakseen, ja niinpä se panee kantajansa siirtämään itsensä tarvittaessa seuraavalle ehdokkaalle, jolloin sen edellinen ruumis jää pelkäksi elottomaksi kuoreksi.

Marin äiti yrittää saada tyttärestään uuden Vellamon tilalleen, vaikka se tarkoittaisikin sitä, että hän itse saisi surmansa. Suostuttelupuheessaan äiti nostaa tuskallisesti esiin kaikki ne asiat, jotka Marin maanpäällisessä elämässä ovat huonosti, ja ihmettelee, miksi tämä haluaisi palata siihen.

”Se ei ole niin kauheaa kuin kuvittelet”, äiti kuiskaa. ”Se on vain yksi puhallus, kuin suudelma, ja sen jälkeen ikiaikainen viisaus ja voima on sinun. Voit päästää irti itsestäsi. Mitä sinulla on menetettävää? Sinä kerroit minulle kaiken itse. Haluatko palata takaisin kouluun kuulemaan ivahuutoja? Takaisin entisen ystäväsi luo, joka tuntee jokaisen heikkoutesi ja osaa pistää niistä jokaiseen kipeimmin? Takaisin pojan luo, joka ei huomaa sinua? Takaisin isän luo, joka on vuosia ollut kuollut, vaikka on ollut läsnä, isän, jonka takia olet joutunut yksin olemaan huolehtiva aikuinen talossa? –” (VV 190.)

Mari on jo vähällä luovuttaa, antautua äidilleen ja sallia tämän puhaltaa itseensä Vellamon hengen, mutta viime hetkellä hän vetäytyy tilanteesta ja päättää sittenkin paeta. Marin päätös kieltäytyä jumalattaren osasta ja palata maanpäälliseen elämäänsä kaikkine vajavaisuuksineen kuvastaa nuoren itsenäistymistä ja vapautumista äidin asettamista odotuksista, ja toisaalta irrottautumista äidin hylkäämäksi tulemisen aiheuttamasta syyllisyydestä.

Vellamon puoliso Ahti, jonka seuraajaksi nuorta vedenpoika Kymiä on kaavailtu, osoittautuu röyhkeäksi ahdistelijaksi, joka yrittää käydä käsiksi 15-vuotiaaseen Mariin. Ajatus siitä, että joutuisi ensin nykyisen, iäkkään Ahdin puolisoksi ennen kuin Kymi nousisi tämän asemaan, on omiaan vauhdittamaan Marin kieltäytymistä Vellamon osasta. Asetelma tuo mieleen *Kalevalan* kertomuksen nuoresta Ainosta,

joka on tahtomattaan luvattu puolisoiksi vanhalle Väinämöiselle ja joka mieluummin hukuttautuu kuin suostuu tämän vaimoksi.

Ahti kuvaillaan epämiellyttäväksi vanhaksi elostelijaksi, joka on tottunut saamaan tahtonsa läpi. Hän lähentelee alaikäisiä tyttöjä ja jopa lyö Maria, kun tämä ei suostu alistumaan hänen tahtoonsa (VV 200). Suurin osa naisista on joskus joutunut kohtaamaan Ahdin kaltaisia miehiä. *Veden vallassa* ilmestyi keväällä 2018, puoli vuotta kansainvälisen *Me too* -liikkeen alkamisen jälkeen, joka teki näkyväksi sen, miten yleistä naisiin kohdistuva ahdistelu ja seksuaalinen hyväksikäyttö on.

Ahti on fyysisesti ylivoimainen Mariin verrattuna, häntä selvästi vanhempi ja korkeassa asemassa. Hän käyttää valtaansa toteuttaakseen mielihalujaan. Muu vedenväki tietää Ahdin käytöksestä, muttei puutu siihen. Tämäkin on tuttua tosimaailmasta: vallan kahvassa olevat voivat tehdä miltei mitä tahansa ilman että heitä uskalletaan pysäyttää. Jopa oma lähipiiri saattaa katsoa väärinkäytöksiä läpi sormien. Marin pelastukseksi tilanteessa tulee sinipiika Tuulia, joka ei kuulu Ahdin alamaisiin ja on siten vapaampi vastustamaan tätä (VV 200–201).

Vedenpoika Kymiä kohtaan Mari tuntee aitoa romanttista kiinnostusta ja seksuaalista vetovoimaa. He jakavat salaisen suudelmankin:

Kymin kasvot ovat lähempänä, hymy nousee hänen huulilleen kuin vaarallinen nousuvesi. Huulet lähestyvät, en ehdi edes tajuta, että se todella tapahtuu, kun tunnen Kymin huulillani, samaan aikaan märkänä ja lämpimänä, makeana kuin kesäsade, joka pyyhkii ylitseni. (VV 166.)

Mari ei kuitenkaan halua vielä viisitoistavuotiaana lyödä lukkoon tulevaisuuttaan, oli kyse millaisesta satuprinssistä tahansa. Kaiken lisäksi Kymin osoittama mielenkiinto ei tunnu Marista aidolta, kun hän saa tietää tämän todelliset vaikuttimet. Ilman Maria Kymin puoliso vaihtoehdot ovat vähissä, sillä samaa ikäluokkaa edustavat Vesijärvessä vain hänen omat siskonsa. Marin äitikin vetoaa tyttärensä sillä, että ilman häntä Vesijärven väki kuolee sukupuuttoon. Mari tekee siitä huolimatta omat ratkaisunsa. Tässäkin nousee esiin Helmisen romaaneille keskeinen ihanne siitä, että nuori uskaltaisi tehdä omat valintansa miettimättä liikaa muiden asettamia vaatimuksia ja toiveita.

Koulussa kaikkien sylkykuppina ollut Mari löytää vedenväen keskuudessa itsestään uuden, sinnikkäämmän ja uhmakkaamman puolen. Kieltäytyminen antautumisesta

arvostetun Ahdin tai komean Kymin kosiskeluille voi symboloida oman itsemääräämisoikeuden tunnistamista. Muut vedenneidot kiehnäivät rinnat paljaina Kymin kyljessä kiinni ja tavoittelevat tämän suosiota parhaansa mukaan, vaikka ovat tämän siskoja. Mari tuntee aluksi alemmuutta ja mustasukkaisuuttakin itsevarmoja vedenneitoja kohtaan, mutta oppii hiljalleen näkemään oman arvonsa ja pitämään puolensa.

Kymi saapuu yllättäen tapaamaan Maria vielä tämän lähdettyä järvestä ja palattua vanhaan elämäänsä. Vedenpoika ilmaantuu ihmishahmoisena Marin luokan kevätlukukauden päättäjaisjuhliin, joissa komean tuntemattoman pojan tulo tanssittamaan Maria herättää luokkatovereiden ihailevan huomion. Mari livahtaa Kymin yllyttämänä tämän kanssa myös pihalla olevaan kylpytynnyriin välittämättä siitä, että joku saattaa nähdä heidän riisuutuvan. He jakavat intiimin hetken antaessaan pyrstöjensä kasvaa vedessä jalkojen tilalle ja kietoutua yhteen. Sen voi ajatella symboloivan muutakin. Oleellista on, että tässä tilanteessa Mari on itse aktiivinen. Läheisyys Kymin kanssa tuntuu hänestä hyvältä ja luontevalta, ja ennen kaikkea, siihen antautuminen on Marin oma valinta.

Mari saa kuulla Kymiltä, että tämä aikoo lähteä Vesijärvestä ja asettua suurempaan Inarinjärveen. Siellä on paremmat apajat uuden Vellamon löytämiselle, ja suku voi jatkua turvallisesti. Näin ollen Marin ei tarvitse kantaa enää syyllisyyttä ratkaisustaan ja hän saa vahvistuksen sille, että hänen oma valintansa on ollut oikeutettu.

4 Peikot ja vuorelaiset – näkökulmia ulkopuolisuuteen

Kiven sisässä -romaanin päähenkilö on Pekko, yhdeksättä luokkaa käyvä lammilaispoika, jonka perhe muuttaa tarinan alkajaisiksi Helsinkiin. Pekko kuvataan Minecraftin maailmassa viihtyväksi ujoksi ja sisäänpäin kääntyneeksi nörtiksi, joka hahmottaa ympäristönsäkin pelitermein.

Pekko ei ole tavallinen poika, vaikka on niin luullut. Uudessa kotikaupungissaan hän tutustuu sinipiika Tuulian opastuksella äitinsä suvun salaisuuteen: he ovat vuorelaisia, jotka kantavat rinnassaan kultaista konesydäntä ja mielessään sydämen aikaisempien kantajien muistoja.

Suomen perinneatlas ei mainitse vuorelaisia tai vuoren väkeä, eikä niin tee myöskään *Suomalaisen kansanuskon sanakirja*. M. A. Castrénin ja Joonas Aholan teoksessa *Luentoja suomalaisesta mytologiasta* (2016) vuoren väki esiintyy synonyyminä hiiden väelle, jota pidettiin pahansuopana ja pelättiin (mt. 157). Teoksessa mainitaan myös Vuoren ukko ja Vuori-Hiisi, joita käytetään rinnakkaisnimityksinä mäkisillä metsämailla viihtyvälle Hiidelle, pahalle metsänjumalalle (mt. 155–156).

Vuorelaisten kohdalla Helminen on ottanut eniten vapauksia suhteessa kansanperinteeseen. Hän on avannut kotisivuillaan (Helminen 2020) romaaniensa hahmojen pohjana käyttämiään lähteitä ja kertonut vuorelaisten saaneen vaikutteita ennen kaikkea Elina ja Maija Rannan lastenkirjasta *Haltijoitten mailla, maahisten majoissa* (1996). Siinä vuorelaisten kerrotaan olevan vuoren kansaa, joka asuu kallioluolissa ja harjoittaa kaivostoimintaa ja kivenhakkuuta. Heidän ulkonäöstään kerrotaan seuraavaa: ”Maahisten tavoin ne ovat hiukan ihmistä pienempiä, mutta eivät silmiinpistävästi. – Vanhemmiten sekä hiukset että iho muuttuvat kivenharmaiksi.” (Mt. 101.) Kirjassa mainitaan myös, että vuorelaisia on pidetty vainajien henkinä, jotka ovat muuttaneet kallioihin asumaan (mt. 102).

Erikoisia kalliomuodostelmia on pidetty Suomessa pyhinä paikkoina, erityisesti sellaisia, joiden muodosta on hahmotettavissa ihmisen kasvot. Tällaisista kohteista on löydetty useita kalliomaalauksia, jotka kertovat paikan merkityksellisyydestä. Pyhien kallioiden palvonta on ollut samantyyppistä kuin saamelaisesta kulttuurista tunnettu seitakivien palvonta, jolla on pyritty elinkeino-onnen lisäämiseen. Toisaalta

on viitteitä myös siitä, että näissä paikoissa palvottiin vainajien henkiä. (Pulkkinen 2014: 121–122.)

Suomen perinneatlas tuntee myös vuorenpeikot, joiden uskottiin asuvan vuoren sisällä. Kertomukset peikoista ovat sekoittuneet osittain jättiläisistä kerrottuihin tarinoin. (Sarmela 1994: 170.) *Suomalaisen kansanuskon sanakirjassa* louhikoissa asustavat rumat ja ilkeät peikot rinnastetaan vuorenväkeen, eikä erillisiä vuorelaisia mainita (Pulkkinen & Lindfors 2016: 269). *Haltijoitten mailla, maahisten majoissa* kertoo puolestaan vuorelaisten ja peikkojen olevan kaksi erillistä kansaa, jotka suhtautuvat toisiinsa epäluuloisesti (Ranta & Ranta 1996: 101).

Kiven sisässä -romaanissa käsitellään Pekon perheen ja hänen naapurissaan asuvan peikkotyttö Gwinin hahmon kautta ennakkoluuloja sekä ulkopuolisuuden kokemusta, joka ilmenee romaanin hahmoille eri tavoin eri yhteyksissä. Erilaisuuden kokemus voi olla voimauttava osa oman identiteetin muodostumista, mutta toisaalta siihen voi liittyä ahdistusta ja surua. Kyse voi olla myös ulkopuolelta tulevasta toiseuttamisesta. Kulttuurintutkimuksessa toiseuden käsitteellä viitataan siihen, että jokin itsestä poikkeava nähdään vähempiarvoisena suhteessa normaalina pidettyyn. Asetelmaan liittyy voimakas valtasuhde. (Löytty 2005: 9.)

Olli Löytyn toimittamassa artikkelikokoelmassa *Rajanylityksiä – tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen* (2005) todetaan, että toiseuttaminen on poissulkemista ja alistamista (mt. 9), johon sisältyy vaarallista yleistämistä, sillä jakamalla ihmiset *meihin* ja *muihin* unohdetaan yksilöiden väliset erot ja käsitellään ihmisiä vain oman ryhmänsä edustajina (mt. 11). Toiseutettuun kulttuuriin liitetään usein yhtäaikaaisesti sekä puoleensavetävää kiehtovuutta että pelottavaa uhan tuntua. Molempiin sisältyy kohteen latistaminen karikatyyriksi joko tietoisesti tai tiedostamatta. (Mt. 92.) *Kiven sisässä* -romaanissa sekä Pekko että Gwin joutuvat tahoillaan kohtaamaan toiseuttamista.

4.1 Erilaisuus koulussa

Uudessa koulussaan Pekko ei tunne kuuluvansa joukkoon. Vaikka luokan muut oppilaat ovat hänen kanssaan saman ikäisiä, kaupunkilaisnuoret vaikuttavat

Lammilta muuttaneen Pekon silmissä häntä vanhemmilta. Pekko kokee itsensä maalaiseksi ja lapselliseksi. ”Tyttöillä on niin paljon meikkiä, että se varmasti suojaisi ydinsäteilyltäkin” ja ”[p]oikienkaan vaatteet eivät näytä sellaisilta, joita saisi Tokmannilta” (KS 38). Uudet luokkatoverit aiheuttavat Pekossa syvää alemmuudentunnetta:

Toivon, että olisin pakottanut äidin ostamaan minulle jotain tyyriimpää, mutta en ole koskaan jaksanut välittää. Olisi silti ehkä pitänyt viettää aamulla useampi minuutti vaatekaapilla. En edes itse tiedä, mitä merkkiä farkkuni ovat, ja joku keskirivin kissansilmäinen tyttö katselee huvittuneena vihreää creeper-huppariani. Toivon kiihkeästi, että voisin sulautua pulpettiin. Onneksi tyttö kääntää katseensa takaisin eteen. Olisi edes ruma, mutta tietenkin sen pitää näyttää jostain mallikatalogista reväistyltä. (KS 38.)

Ainoastaan kummallinen hippityttö Tuulia huomaa Pekon ja hakeutuu koululla aktiivisesti tämän seuraan. Pian Pekolle selviää, että Tuulia ei olekaan koulun oppilas, kuten hän on olettanut. *Kaarnan kätkössä* -romaanista tuttu sinipiika on tullut jälleen opastamaan väkiveristä nuorta kasvuvaiheen yli.

Tuulia saa Pekon huomaamaan, että tällä on kyky olla muille ihmisille näkymätön silloin, kun hän ei halua kiinnittää näiden huomiota. Se selittää myös, miksi opettaja ei koskaan kysele Pekolta vastauksia läksyihin. *Haltijoitten mailla, maahisten majoissa* -kirjassa kerrotaan, että vuorelaisilla on kyky muuttua näkymättömiksi pelkän tahdonvoiman avulla (Ranta & Ranta 1996: 110). Tämä ominaisuus on annettu myös Pekolle.

Tuulia yllyttää Pekon varastamaan lähikaupasta suklaapatukan todisteeksi näkymättömyyskyvystään. Se onnistuu: myyjä ei näe Pekkoa lainkaan, vaikka tämä kävelee aivan hänen silmiensä edessä kassan ohi. Ensin Pekko innostuu, että hänellä on kyky tehdä ”mielenhallintatemppuja niin kuin jedeillä” (KS 74) viitaten *Tähtien sota* -elokuvasarjassa esiintyviin salaperäistä Voimaa käyttäviin jediritareihin. Tuulia kuitenkin torppaa hänen haaveensa: ”Ei, sori vaan, aikamiespoika, mutta sä et ole jedi. Sun kanssa ei ole voima vaan väki” (KS 75). Tuulia nimittää Pekkoa vitsikkäästi aikamiespojaksi Timo Koivusalon *Pekko*-elokuvien hengessä, ja lempinimi saa syvällisemmän merkityksen, kun totuus isoisän muistojen elämisestä Pekon ruumiissa paljastuu.

Tuulia jatkaa kertomalla Pekolle maan, metsän, vuoren ja veden väestä, mutta Pekko suhtautuu asiaan epäluuloisesti:

”Asiaan. Sä siis tosissaan yrität väittää, että kansanperinteen luonnonhaltijat ja muut örvelöt on muka oikeesti olemassa. Mikä niistä mä sun mielestä siis olen?”
 kovistelen. Minulla on hassu tunne. Toisaalta tekee mieli nauraa kaiken hulluudelle. Toisaalta minulla on euforinen olo. Että se kaikki saattaisi sittenkin olla totta. Että ei olisi pakko paeta vain ruutujen ja kirjojen sisään. Että taikuutta saattaa sittenkin olla täällä, aivan omien hyppysteni ulottuvissa, jos tuo sekopäinen outolintu vain saisi kakistettua ulos sen mitä olen aina halunnut kuulla. (KS 75.)

Pekko kuulee Tuulialta olevansa vuorelainen. Fantasiamaailmoissa viihtyvää poikaa se ei kuitenkaan saa vaikuttumaan.

Vuorelainen. Niin Tuulia sanoi, mutta siinä ei ole mitään järkeä. Mikä edes on vuorelainen? Ei niistä ole juttua elokuvissa tai sarjakuvissa, toisin kuin vampyyreistä ja merenneidoista ja supersankareista. Onko ylipäänsä lapsellista uskoa taikavoimiin, jos onnistui näpistämään yhden suklaapatukan lähikaupasta? (KS 82.)

Katkelmasta ilmenee, että myös romaanin maailmassa vuorelaiset ovat kansanperinteen olennoista vähiten tunnettuja. Pekko innostuu ensin kuullessaan omaavansa supervoimia, mutta pettyy saadessaan tietää, ettei olekaan mikään maineikkaimmista taruolennoista.

4.2 Ulkopuolisuus perheessä

Helsinkiin-muuton myötä Pekolle alkaa ilmaantua vieraita muistoja ja tuntemuksia, jotka saavat hänet himoitsemaan karviaismarjakiisseliä, jota hän on aiemmin inhonnut, ja liikkumaan tuntemattomilla kalliolaiskujilla tottuneesti kuin hän olisi aina asunut niillä nurkilla. Lopulta Pekko vaatii äitiään tilille asiasta, ja he käyvät asiasta pitkän keskustelun. Pekko saa tietää, että hänen isoisänsä elää hänessä.

”Mulla on alkanut olla muistoja”, ymmärrän. ”Papan muistoja. Tästä talosta. Ja Helsingistä. Karviaisista ja piipun tuoksusta... Mutta mä en tajunnut. Mä en saa niistä kiinni... miksi mä en muista kunnolla?” (KS 127.)

Pekko saa kuulla äidiltään myös olevansa adoptoitu. Tieto on hänelle järkytys, sillä hän on luullut syntyneensä vanhemmilleen näiden biologisena lapsena.

Todellisuudessa hän on ollut Ukrainasta adoptoitu kuolemansairas 2-vuotias, joka on saanut Suomessa uuden elämän, kun lastenkirurgina työskentelevä äiti on pelastanut hänet varmalta kuolemalta. Pekon isäkään ei tiedä kaikkea. Hän on ollut siinä käsityksessä, että adoptoitavalle pojalle tehtiin vain tavallinen sydämensiirto, mutta tämän rintaan onkin asennettu salaisella väkiklinikalla kultainen konesydän, joka on kuulunut aiemmin Pekon isoisälle. Siten vuorelaiset Helmisen luomassa maailmassa

toimivat: kuoleman lähestyessä iäkkään vuorelaisen kultasydämelle etsitään uusi kantaja, ”astia”, jossa sydän saa jatkaa elämäänsä. Murrosiässä tapahtuu herääminen, jossa sydämen kantaja tulee tietoiseksi sen aiempien omistajien elämistä.

Tekosydämiä on ihmisilläkin, eikä siinä ole mitään kammottavaa sen enempää kuin hampaan paikassa. Kestän myös ajatuksen isoisästäni minussa, kun nyt olen saanut aikaa rauhoittua. Kaikilla on sukulaisensa rasiitteena perimässä. Minulla nyt on myös ylikuonnollisena GPS:nä papan Helsinki-muistoja, mutta olen päättänyt, etten anna niiden muuttaa minua. (KS 131.)

Vaikka ajatukseen sopeutuukin, Pekko on äidilleen katkera siitä, ettei tämä ole kertonut asiasta hänelle aiemmin. Äiti on kuitenkin tarkoittanut hyvää salailullaan:

”Olin itse aikoinaan varhainen herääjä. En halunnut sitä sinulle, Pekko. Halusin, että voisit olla mahdollisimman kauan... normaali.”

”Mä en oo koskaan kokenu olevani normaali”, naurahdan kuivasti. (KS 122.)

Pekon repliikki kiteyttää sen ulkopuolisuuden kokemuksen, joka on merkittävä osa tämän henkilöahmoa. Halussa kuulua joukkoon ja kokea itsensä normaaliksi on syvää inhimillisyyttä, ja erityisen vahvasti pelko poikkeavuudesta kuuluu nuoruuteen. Stuart Hallin mukaan ihmisen identiteetti rakentuu erojen tunnistamisen kautta suhteessa muihin (Hall 2005: 12), ja normaalisti tällaiseen oman yksilöllisyyden hahmottamiseen ei liity syrjivän toiseuttamisen mekanismeja. Ihmisellä voi olla keskenään ristiriitaisiakin identiteettejä, jotka vaihtelevat tilanteissa sen mukaan, miten hän määrittää itsensä suhteessa ympäristöönsä. (Mt. 23.)

Hall siteeraa kulttuurintutkija Kobena Merceriä todetessaan, että eheän ja vakaankin tuntuinen identiteetti muuttuu ongelmalliseksi silloin, kun vakaus jonkin epävarmuuden kokemuksen johdosta järkkyy (Hall 2005: 21). Pekon kohdalla on kyse juuri tästä. Hänellä on ollut selkeä käsitys omasta identiteetistään, mutta esiin vyöryvät paljastukset pakottavat hänet arvioimaan tietonsa itsestään, perheestään ja koko maailmasta uudelleen. Hän saa tietää omaavansa poikkeuksellisia kykyjä, jotka tekevät hänestä ainutlaatuisen, ja sen myötä hän rohkaistuu tekemään asioita, joita ei olisi koskaan ennen uskaltanut tehdä. Hän muun muassa murtautuu poliisiasemalle selvittääkseen isoäitinsä murhaan liittyviä seikkoja (KS 96–98). Toisaalta hän joutuu määrittelemään uudelleen suhteen perheeseensä ja erityisesti äitiinsä, joka on salannut häneltä merkittäviä asioita hänen taustastaan ja alkuperästään.

Pekkoa järkyttää tieto siitä, että vuorelaiset eivät voi saada omia lapsia tavalliseen tapaan, vaan ainoastaan adoptoimalla. Perinteisissä vuorelaisperheissä samat sielut jatkavat elämistä ruumiista toiseen. Vaikkei Pekko olekaan vielä 15-vuotiaana ehtinyt pohtia perheen perustamista, ajatus sen mahdottomuudesta tuntuu hänestä epärealistiselta: ”– nyt tiedän, että tulevaisuusjanoistani osa on pyyhitty pois, eikä minulta ole kysytty mitään” (KS 128–129).

Pekon isovelji Jouko on muuttanut Helsinkiin opiskelemaan jo aiemmin ja näyttäytyy Pekon näkökulmasta kaikin puolin menestyneenä ja aikuisena. Pekkoa harmittaa se, miten suureksi veljesten välinen kuilu on päässyt kasvamaan Joukon muutettua pois kotoa. Enää isovelji ei ehdi jutella Skypessäkään niin kuin ennen eikä tule pelaamaan Minecraftia samalle serverille. Joukon olemus on ryhdikäs ja treenattu, hän käyttää partavettä ja pukeutuu tyylikkäästi. Maailmanmiehen oloiseen Joukoon verrattuna Pekon oma arkuus ja nörttimäinen olemus tuntuvat korostuvan.

Jouko on ilmestynyt ovensuuhun ja tarkastelee minua naurussa suin. Hänellä on itsellään jo puku päällä ja musta kraka moitteettomasti taiteiltuna. Hänen hihansa eivät ole liian lyhyet, takki ei lötkötä hartioiden ja rintakehän kohdalta niin kuin minulla vaan istuu sulavasti. Jouko on selvästi nostellut muutakin kuin virtuaalista miekkaa. (KS 21.)

Isoveljelläkin on kuitenkin oma toiseuden kokemuksensa kannettavanaan: hänet on adoptoitu perheeseen Kiinasta. Vaikka Pekolle ei ”ole koskaan tullut mieleen, että Jouko olisi adoptoimisen takia vähemmän osa perhettä” (KS 83), on Joukon ulkonäkö kuitenkin muistutus siitä, että hän on tullut perheeseen ulkopuolelta. Mummon hautajaisissa esittäytymään tuleva Pete-setä huomauttaa asiasta tökerösti saaden Joukon hämilleen ja äidin suuttumaan.

”Poikamme Jouko”, isä esittelee avuliaasti.

Pete-setä tarttuu Joukon käteen ja katselee häntä arvioivasti. Arvaan, että hän tuijottaa aavistuksen kellertävää ihoa ja tummia silmiä, jotka ovat nyt siristyneet erityisen vinoiksi.

”Aivan.” Pete hymyilee taas kalanhymyään. ”Tarkoitin, että ei varmastikaan sentään teidän. Varmaan adoptoitu?”

”Kyllä Jouko on meidän”, äiti sanoo, ja hänen äänensävyensä voisi viiltää haavoja. (KS 27.)

Jouko on tavallinen ihmispoika, johon ei ole asennettu vuorelaisten kultasydäntä. Hänet kyllä adoptoitiin alkuaan astiaksi Pekon isoisälle, mutta tämä elikin pidempään kuin oli uskottu. Perheen äiti ehti kiintyä kasvavan Joukon luonteeseen niin, ettei halunnut isoisän konesydämen muuttavan sitä myöhemmin. Tieto tästä saa Pekon kokemaan jälleen alemmuutta veljeensä nähden: Joukon persoonallisuus on koettu

arvokkaaksi itsessään, mutta Pekon alkuperäinen minuus on uhrattu isoisan sydämen tieltä.

Pekon perheessä on monenlaisia asetelmia, jotka ovat omiaan nostattamaan kussakin perheenjäsenessä vuorollaan tunteita vieraudesta ja kuulumattomuudesta joukkoon. Vahvimmin ulkopuolisuuden kokemus ilmenee Pekon itsensä kohdalla. Hän kokee itsensä poikkeavaksi ja vääränlaiseksi suhteessa uusiin koulutovereihinsa ja veljeensä. Vuorelaisuuden paljastuessa Pekko joutuu tunnustamaan itselleen poikkeavuutensa myös suhteessa ihmisiin, lajiin, johon hän on aiemmin luullut kuuluvansa.

Pekon äiti on pitänyt vuorelaisidentiteettinsä salassa jopa omalta aviomieheltään. Hän ei ole kertonut miehelleen koko totuutta myöskään työpaikastaan: hän on väittänyt työskentelevänsä lastenkllinikalla, mutta todellisuudessa häntä tarvitaan myös väkiverisille tarkoitetulla salaisella väkiklinikalla. Vuorelaisukuunsa hän ei ole ollut yhteydessä vuosikausiin omia vanhempiaan lukuun ottamatta. Syynä on Pekon käsityksen mukaan ”sukuriita, joka on jo niin vanha että saattaa johtua jostain pilkkikilpailusta tai punaisten ja valkoisten sodasta tai ties vaikka Pähkinäsaaren rauhasta” (KS 24–25). Myöhemmin Pekolle selviää riidan todellinen syy: Pekon äitiä pidetään sukulaisten keskuudessa luopiona, joka on rikkonut vuorelaisten ikiaikaisia perinteitä ottamalla puolisoikseen tavallisen ihmisen.

4.3 Poikkeavuus yhteisössä

Uudessa kotitalossaan Pekko tutustuu erikoiseen yläkerran naapuriin Gwiniin, joka tulee soittamaan hänen ovikelloaan ja pyytämään lainaan ”pärstivaristinta”. Pienen pätkäilyn jälkeen pyydetty esine osoittautuu parranajokoneeksi. (KS 51.) Gwin kysyy Pekolta myös päänsärkylääkkeeksi osoittautuvaa ”kammokurinaa” (KS 53).

Suomen perinneatlaaksessa kerrotaan, että vuorenpeikkojen on tiedetty tulevan lainaamaan ihmisiltä työkaluja, joista he ovat käyttäneet omia, kummallisia nimityksiään (Sarmela 1994: 170). *Haltijoitten mailla, maahisten majoissa* -kirjassa tarjotaan lukijalle jopa sanasto, jossa on tyypillisimpiä peikkojen lainailemia esineitä ja niiden peikonkielisiä nimityksiä. Listalta löytyvät niin pärstivaristin kuin

kammokurinakin. (Ranta & Ranta 1996: 115.) Tämä huomio tekee yhä näkyvämmäksi Elina ja Maija Rannan lastenkirjan merkityksen Helmisen inspiraation lähteenä.

Gwin on jopa nörttipoika Pekon silmissä omalaatuinen tuttavuus. Hän pukeutuu kasvot peittävään huiviin ja maahan asti ulottuvaan kaapuun, puhuu erikoisesti ja kertoo käyvänsä yksityiskoulua. Pekko tulkitsee Gwinin tämän asun perusteella muslimiksi, ja nähdessään tytön myöhemmin ilman kasvot peittävää huivia hän toteaa tälle: ”Kiva, ettei sun tarvi enää pitää sitä purkkaa” (KS 63).

Kun Pekko myöhemmin tulee tietoiseksi omasta vuorelaisuudestaan, hän saa kuulla myös peikoista, joita pidetään vuorelaisten vihollisina. Pekon isoäiti on murhattu ja hänen kultasydämensä on varastettu, ja Pekon vuorelaissukulaiset arvelevat, että asialla ovat olleet peikot.

”Se joku sarjamurhaaja.” Sydämeni alkaa hakata tiheämmin. ”Te uskotte, että se jahtaa vuorelaisia.”

”Emme vain usko”, Severi sanoo vakavasti ja laskee haarukkansa alas.

”Se on joku, joka tietää meistä. Vanha Aarre arvelee, että asialla ovat peikot.”

”Peikot?” Minulla on mennä maitoa väärään kurkkuun. ”Miks ihmeessä?”

”Peikot ovat ahnetta porukkaa. Välittävät kullasta yli kaiken. Eivät ole koskaan olleet hyvissä väleissä meikäläisten kanssa.” (KS 116.)

Vasta myöhemmin Pekolle selviää, että Gwin, jota hän on alkanut tapailla, on peikko itsekin. Pekko ja Gwin jakavat herkän ensisuudelman Pekon huoneen sängyllä, mutta tunnelma särkyä odottamattomalla tavalla, kun Gwinin peikonhäntä on hänen tiedostamattaan luikerrellut esiin hameen alta ja ajautunut hyväilemään Pekkoa.

Gwinin pitkä pellavahame on noussut takaa ylös. Sen alta on kohonnut jotakin ja kietoutunut varovasti käteni ympärille. Kuin pitkä jäntevä käärme, peittynyt harmaaseen untuvaan ja päässä tupsu, samaa kiiltävää mustaa kiharaa kuin Gwinin hiukset. Jos minulla ei olisi mitään todellisuudentajua, sanoisin, että se näyttää hännältä. (KS 155.)

Haltijoitten mailla, maahisten majoissa -kirjassa kerrotaan, että peikot ovat karvaisia ja niillä on leveä nenä ja suu sekä suuret ja ruskeat silmät. Korvat ovat suipot ja usein karvaiset. (Ranta & Ranta 1996: 100.) Myös *Suomen perinneatlas* mainitsee vuorenpeikkojen yhteydessä niiden suuren nenän (Sarmela 1994: 170). Tätä kuvausta noudatetaan Gwinin hahmon kohdalla varsin tarkkaan, mutta häntä on myönnytys satukirjojen kuvastolle. Tietokirjatyöliä jäljittelevässä lastenkirjassaan Elina ja Maija

Ranta kirjoittavat, että ”[s]atujen peikoista poiketen oikeilla peikoilla ei ole häntää” (1996: 100).

Kyselyään äidiltään peikkojen tuntomerkkejä Pekko vakuuttuu siitä, että Gwin todella on peikko. Tyttö on pukeutunut maata viistävään hameeseen kätkeäkseen häntänsä, ja huivia hän on pitänyt tupsukorviensa peittona. Peikkojen poskissa kasvaa partamaista karvaa sukupuolesta riippumatta, ja ennen partakoneen lainaamista Gwin on pitänyt häpeissään huivia myös karvaisten kasvojensa suojana. Gwin on yrittänyt parhaansa mukaan sulautua ulkomuodoltaan ihmisväestöön voidakseen liikkua kaupungilla huomiota herättämättä ja ollakseen pelästyttämättä Pekkoa.

Ajatus on kuin vääränmuotoinen palikka, jota yritän saada mahtumaan aukosta läpi. Peikot ovat tyhmiä ja ilkeitä. Peikot ovat karvaisia ja rumia. Ja Gwin, niin herttainen ja kaunis Gwin, mitenkä ihmeessä hän muka voisi olla peikko? (KS 159.)

Pekko joutuu kohtaamaan omat ennakkoluulonsa Gwiniä ajatellessaan. Muut vuorelaiset ovat saaneet hänet uskomaan peikkojen huonoihin ominaisuuksiin, mutta Gwin on tehnyt aivan toisenlaisen vaikutuksen. Pekko uskoo kuitenkin sukulaisiaan ennemmin kuin Gwiniä kohtaan kokemiaan helliä tunteita ja varmana asiastaan hän tunkeutuu Gwinin kotiovelle kovistelevaan tämän perhettä isoäitinsä murhasta. Hän saa vastaansa Gwinin syvän ja murheellisen loukkaantumisen sekä hurjistuneen peikkoisän suuttumuksen.

”Kuka sanoo, että tämä tai kukaan meikäläinen tahtoisiko koskea saastaisiin varasteleviin vuorelaisiin, harmaanaama?” Gehranin ääni kuulostaa maantiejyrän alle jääneeltä kivimurskalta. ”Eikö sinulle ole opetettu perusasioita, vuorelaispenikka? Teikäläiset pysyy poissa meikäläisten pesistä ja kaikki sujuu hyvin.” (KS 174.)

Peikkojen ja vuorelaisten välisen vastakkainasettelun voi helposti nähdä analogiana erilaisten ihmisryhmien väliselle ennakkoluulolle, jota moni Suomessakin joutuu kohtaamaan. Tämä tulkinta korostuu, kun Gwiniä verrataan Pekon ajatuksissa muslimityttöön. Muslimiksi tulkitseminen ei tee romaanin maailmassa Gwinistä lainkaan vähemmän viehättävää Pekon silmissä, mutta peikkouden paljastuminen saa Pekon perääntymään. Vuorelaisetkin ovat oma vähemmistönsä eivätkä siten vertaudu valtaväestöön, vaikka näyttävätkin tupsuhäntäisiä peikkoja enemmän tavallisilta

ihmisiltä. Peikkojen ja vuorelaisten ongelmallista suhdetta voisikin verrata kahden maahanmuuttajaryhmittymän väliseen vihanpitoon.

Gwinin perhe on päätyneet asumaan tavalliseen kerrostaloasuntoon Kalliossa, vaikka peikkojen perinteisiksi asuinsijoiksi on mainittu pimeät louhikot (Pulkinen & Lindfors 2016: 269). Vuorelaisten kerrotaan viihtyvän enimmäkseen kallioiden sisään rakennetuissa luolissa (Ranta & Ranta 1996: 102), ja Pekon täysiveriset vuorelaissukulaiset asuvatkin Sörnäisten metroaseman alla. Se, että romaanissa tapahtumapaikaksi on valikoitunut juuri Kallion kaupunginosa, viittaa vitsikkäästi olentojen muinaisiin asumuksiin.

Maan uumenissa eläminen on tehnyt vuorelaisista perinteisesti kalpeita, ja heitä nimitellään peikkojen keskuudessa ivallisesti harmaanaamoiksi. Pekon äiti kuitenkin on valinnut elämän ihmisten keskuudessa maan päällä, samoin kuin hänen omat vanhempansa aikoinaan. Pekon perheessä isä ja isovelji Jouko ovat tavallisia ihmisiä, jolloin mukautuminen valtaväestön tapoihin tuntuu perustellulta. Gwinin peikkoperhe sen sijaan vaikuttaa alistuvan yhteiskunnan toiseuttaviin normeihin pyrkiessään jäljittelemään ihmisten ulkomuotoa, tapoja ja asumistottumuksia ja peittelemään siten todellista alkuperäänsä.

Kiven sisässä -romaanin maailmassa vuorelaiset pitävät peikkoja ahneina ilkimyksinä ja peikot vuorelaisia huonotapaisina varkaina. Gwin selittää Pekolle myöhemmin, että peikkojen viha vuorelaisia kohtaan juontuu vanhasta tarinasta, jossa kerrotaan, miten vuorelaiset saivat ikuisen elämän takaavat kultasydämensä. Ensimmäisten vuorelaisten väitetään olleen tavallisia kaivostyöläisiä, jotka varastivat peikoilta näiden maagista kultaa, jolla on muisti. Myös Pekko kertoo kuulleensa saman tarinan äidiltään, ja häntä hävettää ajatella, että vuorelaiset ovat varastaneet sydämkultansa peikoilta. (KS 200–201.) Tässä tulee näkyväksi yhteisöjen toistamien myyttien mahti. Se, mitä tarinoita toisista kulttuureista kerrotaan, alkaa tuntua totuudelta. Ilmiöön viittaa mm. Veli-Pekka Lehtola artikkelissaan ”Mielikuvien rajasota” (2005: 47).

Gwin kertoo Pekolle kuitenkin myös vaihtoehdoisen, romanttisemman version tarinasta: aikoinaan ihmismies nimeltä Eevertti rakastui peikkoon nimeltä Adwin. Siihen aikaan peikot elivät paljon ihmisiä pidempään. Eevertin kuoleman lähestyessä

Adwin lahjoitti tälle peikkojen muistokultaa, jotta mies voisi siirtää muistonsa toiseen ruumiiseen ja elää Adwinin kanssa vielä pitkään. Pekko toteaa pitävänsä tästä jälkimmäisestä tarinasta enemmän. (KS 201.)

Haltijoitten mailla, maahisten majoissa -kirjan mukaan peikkojen kultaa ei edes voi varastaa joutumatta kauhean kirouksen uhriksi. Kun peikkojen omistamaan kultaan tarttuu varastamisaikeissa, se sulaa ja polttaa ottajansa. Tällaisesta tapauksesta kerrotaan kirjaan sisällytetyssä tarinassa, jossa eräs Matti varasti häntä kestinneiltä peikoilta kultaisen pikarin. Hänen juostessaan pakoon ”pikari muuttui polttavan kuumaksi ja suli Matin sormiin muodottomaksi, hehkuvaksi metallimöykyksi”. (Ranta & Ranta 1996: 113.) *Kiven sisässä* -romaanissa peikkokullan kyky tunnistaa ottajansa pahat aiheet osoittautuu pelastukseksi, kun kultaisia sydämiä toisten rinnoista ahneuksissaan vienyt Pete-setä erehtyy tarttumaan Gwinin repussa oleviin peikkojen koruihin, jotka sulavat hänen käsiinsä (KS 213).

Gwin ja Pekko voittavat omat ennakkoluulonsa ja osoittavat perheilleen, että vuorelaiset ja peikot voivat olla keskenään ystäviä ja paljon enemmänkin. Gwin saa Pekkoa suojellessaan luodin rintaansa, ja hänen pelastamiseksi Pekon äiti asentaa häneen Pekon kuolleelta isoäidiltä aiemmin varastetun kultasydämen, joka on saatu ryöstäjiltä takaisin (KS 221). Gwin selviää hengissä, mutta ei ole enää pelkästään peikko, vaan myös vuorelainen, jonka sisällä elävät Pekon isoäidin muistot (KS 230). Gwin tuo toisiaan vihanneet peikot ja vuorelaiset konkreettisesti yhteen ja pakottaa molemmat muuttamaan suhtautumistaan.

Gwinin ja Pekon tarinan kautta Helminen korostaa jälleen ennakkoluulottomuuden tärkeyttä ja suvaitsevaisuuden merkitystä. Siinä missä *Kaarnan kätkössä* -romaanissa painotus on oman seksuaalisuuden hyväksymisessä ja *Veden vallassa* nostaa esiin naisen alisteisen aseman, *Kiven sisässä* -romaanissa on nähtävissä selvä kulttuurisen moninaisuuden teema. Romaani kannustaa suhtautumaan erilaisuuteen avoimesti ja aidon kohtaamisen kautta, vaikka silloin joutuisi asettumaan oman yhteisönsä pinttyneitä arvoasetelmia vastaan.

5 Hiisi, näkki ja maahiset – luonto iskee takaisin

Väkiveriset-sarjassa kaupunkilaisnuoret joutuvat silmätysten luonnon kanssa ja kohtaavat myös sen pimeän puolen. Väen riveissä esiintyy vaarallisiakin olentoja, joilla on omat kaunansa ihmisiä kohtaan.

Romaanisarjassa esiintyvää Marras-hiittä ja Nicoksi esittäytyvää näkkiä yhdistää se, että heidät kuvataan ihmisten keskuudessa esiintyessään vastustamattoman komeina nuorina miehinä, jotka paljastavat todellisen, kammottavan ulkomuotonsa vasta kun on liian myöhäistä. Näen heidän edustavan romaanisarjassa luonnon säälimätöntä ja julmaa puolta.

Väkiveriset-sarjan neljännessä ja viimeisessä osassa nimeltä *Maan povessa* esitellään maahiset. He muistuttavat alkeellisessa maanviljely-yhteisössä eläviä ihmisiä, mutta majailevat omassa nurinkurisessa valtakunnassaan maan alla. *Maan povessa* poikkeaa sarjan aiemmista osista siinä, että näkökulmahenkilöitä on useampi. Kaikki sarjan edellisten osien päähenkilöt on tuotu viimeisessä tarinassa yhteen, ja he toimivat vuorotellen kertojina. Neljäntenä näkökulmahenkilönä esitellään Otra, joka on kasvanut maahisten keskuudessa.

Maahisyhteisössä valmistellaan raskain mielin muuttoa pohjoisemmaksi, kun elinolot ovat käyneet ahtaiksi ”romuväen” rakentaman kaivoksen vuoksi. Kapinalliset maahisnuoret suunnittelevat lähtijäisiksi räjäyttävänsä kaivoksen, koska haluavat kostaa ihmisille näiden aiheuttaman kiusan. *Maan povessa* -romaanissa tulee kaikkein voimakkaimmin esiin vastakkainasettelu ihmisten luonnosta vieraantuneen elämänmenon ja väen edustaman luonnonläheisyyden välillä.

5.1 Hiisi hurmurina

Pakkolomalla maalla isovanhempiensa luona oleva Pinja lähtee *Kaarnan kätöksä* -romaanissa istumaan iltaa pikkupaikkakunnan ainoaan baariin. Siellä hänen pöytänsä saapastelee lupia kyselemättä komea muukalainen.

Edessäni seisoo nuori mies, ehkä kahdenkymmenen, mutta ei sellainen näppylänaamainen, huonoryhtinen olento kuin pojat meidän lukiossa. Hän näyttää siltä kuin olisi astunut alas valkokankaalta. Vaaleat tuulen tuivertamat hiukset, tummat aurinkolasit, suora kreikkalainen nenä. Ja pukeutunut kuinkas muuten kuin mustaan nahkatakkiin ja tiukkoihin farkkuihin. Se on melkein liikaa ollakseen todellista. (KK 129.)

Marrakseksi esittäytyvän miehen häkellyttävän itsevarmassa olemuksessa, röyhkeässä katseessa ja alkukantaisessa tuoksussa on jotain humalluttavaa, ja kohta Pinja huomaa olevansa tahtomattaankin täysin tämän lumoissa.

Pöydän alla hänen toinen polvensa lepää säärtäni vasten, lähettää lämpimiä säteitään minuun ja herättää minussa halun luovuttaa, koskettaa tuota lämmintä, myskintuoksuisia ihoa, levätä Marraksen sylissä. Sen sijaan otan syvän kulauksen drinkistä. Minusta tuntuu kuin sisälläni keinuisi. Kuinka kauan olemmekaan jutelleet? Mistä olimme juuri puhumassa? Jostakin syystä minun on vaikea muistaa... (KK 132.)

Marras saa Pinjan lähtemään moottoripyöränsä kyytiin, ja vasta kun vauhti yltyy hurjaksi ja pyörä kurvaa äkkiä metsän siimekseen, miehen todellinen luonto paljastuu.

Kohtauksen intertekstinä voi nähdä Aleksis Kiven *Seitsemän veljeksien* sisältämään kertomuksen kalveasta immestä. Komea ruhtinas houkuttelee metsässä kohtaamansa neidon mukaansa, vaikka tämä on hetkeä aiemmin ehtinyt lupautua toiselle. Matkalla ruhtinaan todellinen, hirviömäinen ulkomuoto paljastuu, mutta impi kokee silti vetoa viettelijäänsä kohtaan. Neito jää kuoltuaankin peikon luolaan tämän orjaksi.

Mutta pois riensi ruhtinas saaliinensa, joka niinkuin houreessa lepäsi hänen käsivarsillansa. Yli jyrkkien mäkien, halki syvien laaksojen he lakkaamatta kulkivat, ja yhä pimeämmäksi muuttui metsä heidän ympärillään. Levottomasti tytkyi immen sydän ja tuskan hiki juoksi hänen otsaltansa alas; sillä viimein hän huomasi niinkuin jotain pedollista, hirveätä haamun silmien lumoovassa liekissä. (Kivi 1975: 102.)

Pinja on tullut baariin etsimään Virveä, jonka kanssa hän toivoo saavansa välit korjattua. Hänenkin voi siis ajatella lupautuneen toiselle. Siitä huolimatta hän päätyy lähtemään Marraksen mukaan.

Helminen on kertonut kirjailijasivullaan ottaneensa Pinjan ja Marraksen kohtaamiseen vaikutteita *Haltijoitten mailla, maahisten majoissa* -kirjassa esiintyvistä tarinasta, jossa nuori nainen lähtee maalaistansseista vieraan moottoripyörämiehen mukaan ja päätyy Hiitolaan orjaksi (Helminen 2020; Ranta & Ranta 1996). Kuten tarinan maalaistyttö, myös Pinja näkee vasta metsän siimeksessä

seuralaisensa todelliset kasvot: verenpunaiset silmät, luisun otsan ja luonnottoman terävät hampaat. Harrikalta näyttänyt menopeli osoittautuu harmaaksi hiidenhevoseksi, jonka harja ja häntä leiskuvat tulta, ja se vie Pinjan selässään Hiitolaan, missä hänen on tarkoitus joutua tekemään orjatyötä elämänsä loppuun asti. (KK 137–138.) *Haltijoitten mailla, maahisten majoissa* -kirjassa varoitetaan, että ihminen, joka eksyy hiisien kulkureiteille, on vaarassa joutua näiden orjaksi (Ranta & Ranta 1996: 52).

Hiidet ovat Helmisen fantasiamaailmassa ihmistä muistuttavia olentoja, jotka ovat ulkomuodoltaan rujoja ja hirviömäisiä, mutta kykenevät esiintymään halutessaan ihmisen hahmossa. Hiisi esiintyy myös erisnimenä, kun viitataan Hiitolan hallitsijaan, joka osoittautuu Marraksen isäksi. Lisäksi romaanissa esiintyy pienikokoisia ja menninkäismäisiä olentoja, joita kutsutaan hiitolaisiksi. (KK 145, 170.)

Kansanperinteessä hiisi-sanana merkitykset ovat vaihtelevia. Alkuperäiseltä merkitykseltään hiisi on tarkoittanut pyhää lehtoa, jota on käytetty palvontapaikkana. Joillakin seuduilla hiisi on merkinnyt myös kyseisessä paikassa vaikuttanut jumaluutta. (Pulkkinen & Lindfors 2016: 58). Ajatus hiisistä persoonallisina, pelottavina, demonisina olentoina on syntynyt kristinuskon tulon myötä, jolloin pakanalliset palvontapaikat kiellettiin (Pulkkinen 2014: 125).

Hiisi-sanana merkitykset vaihtelevat alueittain. Läntisessä perinteessä hiisi on merkinnyt myös rajalinjaa tai alueen laitaa, ja hiisinä tunnetut paikat ovat olleet yhteisön käyttämiä rajamerkkejä. Itä-Suomessa on puolestaan tunnettu Hiisi metsänjumalana, jolta on pyydetty onnea erityisesti hirven ja muun suurriistan metsästykseseen. (Pulkkinen 2014: 124–125.) *Suomen perinneatlas* mukaan Hiisi ”suurikokoisen pahan olennon merkityksessä” on kuitenkin tunnettu kaikkialla Suomessa (Sarmela 1994: 170).

Kalevalaisessa kansanrunoudessa Hiitola esiintyy pelätyn Pohjolan rinnakkaisnimityksenä, ja toisaalta nimityksellä on viitattu tuonpuoleiseen, vainajalaan. Kansanperinteessä puhutaan myös hiidenväestä, jolla on tarkoitettu maahismaisia, pelottaviksi koettuja olentoja, joiden on uskottu asuvan vuorissa ja maan alla. (Pulkkinen & Lindfors 2016: 57–58.) *Suomen perinneatlas* kuvaa

hiidenväkeä pienikokoisiksi hiisimetsiköiden asukkaiksi, mutta toteaa niiden olevan toisaalta synonyymi kalmanväelle eli vainajille (Sarmela 1994: 170).

Helmisen tulkinta hiisistä nojaa jälleen selvästi *Haltijoitten mailla, maahisten majoissa* -lastenkirjaan. Sen mukaan hiiden tunnistaa sen silmistä, joissa ”risteilee tummanpunainen verisuonten verkko, eikä sillä ole lainkaan silmäluomia”. Hyvä tuntomerkki ovat myös sen poikkeuksellisen raskaat askeleet. (Ranta & Ranta 1996: 54.) *Kaarnan kätkössä* -romaanissa Pinja kiinnittääkin huomiota Marraksen painaviin askeliin, jotka ”kaikuvat kumeina tömähdyksinä” tämän saapuessa baariin (KK 129). Miehen istuuduttua pöytään häntä vastapäätä Pinja huomaa tämän silmäkulmassa häivähdyksen punaista, jonka muukalainen kuitenkin kuittaa äsken olleena silmätulehduksena (KK 130). Myöhemmin Pinja näkee Marraksen silmät sellaisina kuin ne todellisuudessa ovat: ”Sykkivä verisuonten verkosto on levittäytynyt niin tiuhaan hänen valkuaisiinsa, että saa ne hohtamaan punaisina” (KK 152).

Kansantarinoissa Hiitola tiedetään hiisien kotipaikaksi, joka sijaitsee syrjässä ja vaikeakulkuisen matkan takana. Hiitolassa koko hiidenväen hallitsija, pelätty Hiisi, hallitsee puolisonsa Hiitolan emännän kanssa. (Pulkkinen & Lindfors 2016: 59.) Myös *Kaarnan kätkössä* -romaanissa esiintyvät sekä Hiisi että Hiiden akka. Hiitolassa pidetään lemmikkeinä kyykäärmeitä, joita kylvetetään, hellitään ja ruokitaan päivittäin (Ranta & Ranta 1996: 59). Orjaksi joutunut Pinjakin joutuu Hiitolassa osallistumaan hiisien lemmikkikäärmeiden hoitamiseen (KK 148).

5.2 Viettelijä vedessä

Veden vallassa -romaanissa esitellään näkki, joka muuttaa ulkomuotoaan tilanteesta riippuen. Ensimmäisen kerran näkki näyttyy Marille tämän äitinä, joka kohoo vedestä viittoilemaan tyttärelleen. Mari ui kuin huumattuna näkyä kohti. Sinipiika Tuulia pelastaa Marin viskomalla rannalta järveen kiviä, joiden molskahdukset rikkovat veden pinnan ja samalla särkevät lumouksen, jolloin Mari näkee näkin todellisen olomuodon:

Aivan kuin suomet putoaisivat silmiltäni, näen äkkiä edessäni olevan olennon sellaisena kuin se todellisuudessa on: kädet ja jalat ovat räpyläiset, iho vihreä ja tummissa silmissä käärmemäiset viirut (VV 54).

Marin pahinta kiusaajaa Jessikaa näkki houkuttelee mukaansa komean ja salaperäisen nuorukaisen hahmossa. Koulun porteilla norukoilevan pojan olemuksessa on rosoisuutta, joka ei tunnu sopivan yhteen eliittilukion ilmapiirin kanssa: hänellä on revitty farkkutakki, pitkät vihreät hiukset, mustat sormenkynnet, lävistyksiä, kajalia ja aurinkolasit. Hänen mainitaan olevan myös selvästi lukiolaisia vanhemman oloinen, ja Jessikaa hänen avoin flirttailunsa selvästi imartelea. (VV 28, 75.)

Suomen perinneatlas kuvaa näkin alastomaksi mieheksi, jolla on pitkät, mustat hiukset ja parta (Sarmela 1994: 165). Sellaiseksi myös *Veden vallassa* -romaanin näkki kuvataan todelliselta olemukseltaan. Sarmelan teoksessa mainitaan kuitenkin myös, että näkki voi muuttaa olomuotoaan ja esimerkiksi houkuttella naisia kauniin nuoren miehen hahmossa tai esiintyä halutessaan eläimenä (Sarmela 1994: 165). Näin tapahtuu myös Helmisen romaanissa, kun näkki esiintyy Jessikalle komeana ja salaperäisenä Niconan, mutta näyttäytyy järven mm. käärmeen hahmossa.

Myöhemmin Tuulia tulee tyytyväisenä kertomaan Marille, että näkki on vienyt Jessikan mukanaan järveen. Mari on järkyttynyt siitä, että Tuulia kuvitteli hänen ilahtuvan uutisesta, ja syöksyy apuun. Hän ehtii Vesijärven rantaan juuri parahiksi näkemään, kuinka näkki lumooa Jessikaa soitollaan.

Näkki painaa viulun vasten kaulaansa, kohottaa jousen ja alkaa soittaa. Pysähdyn tahtomattani paikalleni ja annan märän paidan takertua ihoani vasten. Ukonilman jyrähdykset ja sateen ropina vaikenivat. Korvani täyttää ylmaallisen ihana musiikki. Se on surullista ja salaperäistä ja sen korkeimmat nuotit tuntuvat värähtelevän minussa ja raastavan jotakin rikki sisältäni. Sateen vuoksi en osaa sanoa, onko poskillani kyyneliä. (VV 86.)

Suomalaisen kansanuskon sanakirjan mukaan ainoastaan ruotsinkielisillä alueilla tunnetaan tarinat näkistä viulua soittavana hahmona (Pulkinen 2014: 76–77).

Suomen perinneatlas kertoo, että muuallakin Suomessa on kyllä uskottu näkin voivan opettaa ihmiselle soittotaidon, jolla saa kuulijansa lumottua.

Länsisuomalaisissa kertomuksissa soitonopettajana esiintyy ruotsalaisen ja norjalaisen tarinaperinteen mukaisesti näkki, kun taas Itä-Suomessa ylikuonnollinen soitonopettaja on nähty paholaisena, joka vaatii ihmiseltä tämän sielun opettamansa taidon vastineeksi. (Sarmela 1994: 166). *Veden vallassa* -romaanissa sinipiika Tuulia

kertoo Marille, että eräs Apocalyptic-metalliyhtyeen sellisteistäkin on ollut näkillä opissa (VV 74).

Näkin uskottiin asuvan vesistön syvimmissä kohdassa, mutta se saattoi seurata uimaria rantaan saakka. Vesille lähtiessä näkki saatiin karkotettua heittämällä kiviä rannalta veteen ja huutamalla loitsu ”Näkki maalle, minä veteen”. Rantaan palatessa loitsu piti lausua päinvastoin, ”Näkki veteen, minä maalle”. (Pulkkinen & Lindfors 2016: 242–243.) Myös Mari käyttää Tuulian opastamana tätä karkotusloitsua päästyään näkiltä karkuun (VV 55).

Tuulia arvelee Nikon viehättävyyden Jessikan silmissä perustuvan ennen kaikkea tämän kapinalliseen olemukseen (VV 84). *Kaarnan kätkössä* -romaanin hiisi moottoripyörineen ja nahkatakkeineen on hänkin tyypillinen pahan pojan ilmentymä. Hiiden tai näkin mukaan lähtiessään nuori kokee tekevänsä jotakin villiä ja kiellettyä. Pinja on Marraksen seuraan lyöttäytyessään humalassa ja pettynyt rakkaudessaan Virveen. Jessikalla puolestaan on ollut ongelmia suhteessa seurustelukumppaniinsa Vilhoon, ja Nikon kanssa näyttäytyminen on kuin kosto nyhverömmälle poikaystävälle. Vanhemman ja kokeneemman miehen seura hivelee nuoren itsetuntoa, ja samalla hän saa kokemuksen siitä, että uskaltaa ylittää omat rajansa ja tehdä kerrankin jotain vastuutonta.

On helppo ajatella, että hiiden ja näkin hahmojen kautta varoitetaan nuorta lukijaa tuntemattoman seuraan lyöttäytymisen vaaroista. Asetelma ei kuitenkaan ole täysin mustavalkoinen, sillä molemmat hahmot paljastavat sittemmin kykenevänsä myös hyviin tekoihin. Pohjimmainen viesti on, että mikään ei ole välttämättä sitä miltä näyttää eikä päätelmiä tulisi tehdä pelkän ensivaikutelman perusteella.

5.3 Ihmiset luonnon vihollisina

Kaarnan kätkössä -romaanissa hiidet elävät omassa, suljetussa yhteisössään korven keskellä, visusti piilossa ihmisten katseilta. Luontoa he kunnioittavat, mutta ihmisiin suhtautuvat halveksien. He kaappaavat hyväkuntoisia nuoria orjikseen, joita he kohtelevat säälimättömästi. Pinjakin joutuu Hiitolassa raataessaan pelkäämään ruoskaa, jota Marras hänelle esittelee: ”Tää ei ole hevosia varten, niin kuin teillä,

Kalevan tyttö” (KK 141). Hiidet kokevat oikeutetuksi kohdella ihmisiä samoin kuin nämä tuotanto- tai kotieläimiä. ”Mitä mä tai muut ihmiset on tehny, että te vihaatte meitä niin?” Pinja kysyy. Marraksen vastaus on hyytävä: ”Orjat on hyödyllisiä. – – Vihaako ihmiset koiria ja hevosia?” (KK 153.)

Näkki puolestaan kokee voivansa hyvällä omallatunnolla hukuttaa ja syödä sen ansaan varomattomuuttaan lankeavat ihmiset. ”Kalevalaiset, jotka ovat riittävän tyhmiä tavoitellakseen taianomaisen soittoni salaisuutta, ovat oikeuteni. Et kai sinäkään voisi vastustaa paistia, joka on asetettu eteesi hopeatarjottimella?” (VV 185.) Muu vedenväki suhtautuu ymmärtäväisesti näkin ruokailutottumuksiin: ”Mitä se meitä liikuttaa, jos näkki joskus tasapuolisuuden nimissä kalastaa yhden verkkojen heittäjistä?” (VV 93.) *Suomen perinneatlas* mainitsee, että joissakin Euroopan agraarikulttuureissa vedenhaltijan on ajateltu toteuttavan luonnon koston ihmisille näitä hukuttamalla (Sarmela 1994: 167). Se on siis nähty oikeutettuna jopa ihmisten näkökulmasta.

Kun hiisi vertaa ihmisorjia hyötyeläimiin ja näkki puhuu ihmisestä paistina, herätellään lukijaa arvioimaan kriittisesti ihmisen toimintaa tosimaailmassa. Hiiden ja näkin kärjistettyjen kommenttien kautta tehdään näkyväksi se, miten suruttomasti ihmiset yhä kokevat oikeudekseen käyttää muita eläimiä ravinnokseen ja viihdykkeekseen.

Vedenväkeen kuuluva Kymi auttaa *Veden vallassa* -romaanissa haukea, jonka leukapieleen on tarttunut uistimen koukku. Kun Mari utelee, aikooko Kymi ehkä itse syödä kalan, poika järkyttyy pahanpäiväisesti: ”Syödä? Mä olen viemässä tätä raukkaa Vellamolle parannettavaksi.” (VV 128.) Myös myöhemmin vedenväen mainitaan vapauttavan kaloja katiskasta (VV 164). Marikin joutuu huomaamaan, millaisina ihmisten kalastuskäytännöt vedenväelle näyttäytyvät, kun hänen pyrstönsä takertuu kalaverkkoon ja hän päätyy miltei moottoriveneen yliajamaksi ennen kuin tuntematon vedenmies pelastaa hänet pulasta (VV 120).

Ihmisten rooli vedenväen elinolosuhteiden huonontumisessa tuodaan esiin myös, kun vedenneito Ulpukka kertoo Marille kannan pienentymisestä. ”Ennen melkein jokaisessa järvessä oli oma parvensa. Mutta nyt on joka salmessa vierä vieressä kesämökkejä ja missä ei ole melskaavia ihmisiä, niin siellä on saasteputkia.”

Päijänteessä aiemmin majailleen suuren yhdyskunnan mainitaan joutuneen muuttamaan Inariin. (VV 145.)

Maan povessa -romaanissa esiteltävä maahisyhteisö on sekin aikeissa paeta pohjoiseen, kun elämä etelässä on käynyt ihmisten toimien vuoksi vaikeaksi. Maahispoika Otra ystävineen kapinoi muuttoaikeita vastaan, mutta hänen isänsä kertoo, että näin asiat ovat aina olleet: ”Kuvitteletteko tosiaan, että tässä muutetaan ensimmäistä kertaa? Olemme viimeinen heimo näin etelässä. Jos minä olisin päättämässä, oltaisiin muutettu jo aikoja sitten.” (MP 24.)

Se, että vedenväestä puhuttaessa käytetään sanoja ”kanta” ja ”parvi”, vahvistaa mielikuvaa siitä, että vedenväki symboloi kaloja ja muita vesistöjen asukkaita. Samaan tapaan maahiset tuntuvat edustavan eläimiä, jotka joutuvat ahdinkoon, kun niiden elinalueet pienenevät ihmisten laajentaessa jatkuvasti reviiriään. Inhimilliset taruolennot tunteineen ja pelkoineen ovat lukijalle samastuttavampia kuin eläimet, minkä ansiosta kriittinen viesti voi välittyä vahvempana niitä kuvaamalla.

Helmisen romaanissa maahisilla on omat peltonsa ja aittansa maan alla sijaitsevissa onkaloissa, ja nykymaailmaan nähden he elävät vaatimatonta ja alkeellista elämää kuin unohtuneina vuosisatojen taakse. Sen huomaa myös Pekko, joka päätyy *Maan povessa* -romaanissa maahisten asumusten liepeille ja näkee siellä Otran siskon: ”Mudassa on painaunia lenkkarieni pohjista, jotka eivät näytä yhtään samalta kuin tuon muinaisaikaa larppaavan amishitytön vetimet” (MP 186). Amishit, joihin Pekko viittaa, ovat Yhdysvalloissa elävä kristillinen yhteisö, jonka jäsenet pitäytyvät vaatimattomassa ja perinteikkäissä elämäntavassa viljellen maata ja välttämällä modernien laitteiden käyttöä. Pekon vertaus onkin varsin osuva.

Kansantarinoissa maahisten kerrotaan asuvan maan alla omassa valtakunnassaan, joka on samankaltainen kuin ihmisten maailma, mutta nurinkurinen, ylösalaisin (Pulkinen & Lindfors 2016: 195). *Maan povessa* -romaanissa maahisten luota johtaa maan päälle erityinen ovi, jolle päästäkseen tulee laskeutua portaat alas. Ovella maailma kiepsahtaa ympäri: ”Ohimoilla tuntuu tuttu paine, vatsassa muljahtaa kuin se kääntyisi ylösalaisin” (MP 30). Maahisten valtakunta onkin ikään kuin ihmisten maailman peilikuva. Suljettuun, luolamaiseen elinpiiriin tottunut Otra tuntee maan pinnalla olonsa suojattomaksi:

Häikäisy iskee niin kirkkaana, että silmät vuotavat. Täällä alhaalla valo ei ole pehmeää syleilyä vaan raakaa, niin kirkasta, että Vihas joutui sitomaan silmänsä käydessään täällä ensi kertaa. Pahempi monelle on avaruus. Tunkeileva tuuli iholla ja se käsittämätön tunne, kun tyhjiys jatkuu joka puolelle, yhdenkään turvallisen pehmeän seinän sen valtaa murentamatta. Kalevan väen maailmassa kaikki on nurin kurin: ylhäällä on alhaalla, alhaalla ylhäällä, aikakin tuntuu virtaavan väärin. (MP 30.)

Suomalaisen kansanuskon sanakirja kuvailee maahisia näin:

Ne ovat pienikokoisia, maan alla asuvia olentoja, jotka muistuttavat ulkonäöltään ja olemukseltaan ihmistä. Niiden kerrotaan elävän hyvin siistiä ja kunniallista elämää, olevan jokseenkin vanhakantaisia vaatetukseltaan ja elintavoiltaan sekä käyttäytyvän sopuisasti ja rauhallisesti. (Pulkinen & Lindfors 2016: 195.)

Haltijoitten mailla, maahisten majoissa -kirja tarkentaa, että maahiset ovat kyllä keskimäärin ihmisiä pienempiä, mutta vain aavistuksen (Ranta & Ranta 1996: 81). Myös Helmisen romaanissa maahiset kuvataan melko lailla ihmisen kokoisiksi.

Ikääntyessään maahiset muuttuvat uudelleen pikkulapsiksi (Pulkinen & Lindfors 2016: 197), ja *Maan povessa* -romaanissakin Otran isoemo on velliä seinille heittelevä räähkyvä taapero (MP 26). Maahiset vaihtavat toisinaan salaa vanhuksiaan ihmisiltä ryöstämiinsä vauvoihin: ”Maahiset katsos muuttuvat ikääntyessään taas sylivauvoiksi. Ja he elävät niin sulkeutunutta elämää alkeellisissa maalaisoloissaan, että heidän on vaikea huolehtia hankalista hoidokeista.” (MP 105.) Myös *Suomalaisen kansanuskon sanakirja* tuntee kertomukset maahisten vaihdokkaista, jollaisiksi on uskottu aikoinaan esimerkiksi kehitysvammaisina syntyneitä lapsia (Pulkinen & Lindfors 2016: 197).

Otrakin on saanut järkytyksekseen tietää olevansa vaihdokas ja siis todellisuudessa syntyjään ihminen. Se saa hänet uhoamaan ystäviensä keskuudessa entistä kovemmin ”romuväkeä” vastaan. Hän pelkää, että vääränlaisen syntyperän paljastuessa maahisyhteisö alkaa hyljeksiä häntä, jos hän ei ole osoittanut luotettavuuttaan. (MP 165–166.) Otran hahmon kautta Helminen kuvaa nuorta, joka osallistuu rasistiseen vihapuheeseen yhteisön paineen alla, mutta todellisuudessa hakee vain hyväksyntää.

Osana nuorten maahisterroristien suunnitelmaa Otra houkuttelee sinipiika Tuulian maan alle suklaapatukoilla. Yhteen patukkaan on ujutettu mausteeksi maahisruokaa, ja sitä maistettuaan Tuulia ei enää pysty palaamaan maan päälle. (MP 57–58.)

*Suomen perinneatlas*kin tietää kertoa, että maanalaisten luokse houkuteltu onnistui pääsemään pois vain, jos ei suostunut syömään mitään, mitä hänelle maan alla

tarjottiin (Sarmela 1994: 171). Otra telkeää sinipiian perheensä latoon aikeenaan valjastaa Tuulian kyvyt käyttöön, kun ihmisille kostaminen tulee ajankohtaiseksi (MP 87).

Tuulian kadottua tämän entiset suojatit Mari, Pinja ja Pekko yhdistävät voimansa selvittääkseen, missä sinipiika on. Pinja menee tapaamaan metsän kuningas Tapiota, joka on raivoissaan lempityttärensä katoamisesta ja syyttää Ahtia. Metsän emäntä Mielikki on maltillisemmalla linjalla:

”En minäkään usko, että se oli veden kansa”, Mielikki huokaa. ”Mutta Tapiota on mahdoton saada kuuntelemaan, jos hän on saanut jotain päähänsä. Hänellä ja Ahdilla on ollut kaunaa jo kauemmin kuin kukaan muistaa. Nyt Tapio kokoaa jo kosken satureista ja Hiitolasta joukkoa hakeakseen Tuulian.” (MP 104.)

Tuulian kohtalo vaikuttaa olevan Tapiolle vain tekosyy päästä purkamaan vuosikymmeniä kytenyttä vihaansa vedenväkeä kohtaan. Tässä voi nähdä viitteitä nykymailman vihapuheeseen, joka leimahtaa herkästi liekkeihin eri ryhmittymien välillä. Silmätikuksi otettua ryhmää kiirehditään syyttämään aina, jos on pienintäkään aihetta, eikä järkipuhetta haluta kuunnella.

Maan povessa -romaanissa syvennetään vihan ja ennakkoluulojen teemaa, jota käsiteltiin myös sarjan toisessa osassa *Kiven sisässä*. Maahispoika Otra ja erityisesti hänen kolme ystäväänsä Tapo, Vihas ja Joutsu suhtautuvat vihamielisesti ihmisiin. Nuorten maahishahmojen nimissäkin on sotaisia sävy, mikä ei liene sattumaa: Tapo tuo mieleen tapon, Vihas vihan ja Joutsu jousen. He ovat kyllästyneet alistumaan eivätkä kaihda rajujakaan keinoja muutoksen aikaansaamiseksi.

”Saatanan romuväki”, Tapo sihahtaa vihaisesti. ”Koska niille mikään riittää? Aina pitää jatkaa pilaamista kunnes ei helkkari mitään pilattavaa enää olekaan. Kunpa voisi vaan pistää koko porukalle lähtöpassit sinne mistä ovat tulleetkin.”

”Mie olen kuullut noista kaivoksista”, Joutsu sanoo kalpeana. ”Ne pilaa vesiä ja maata, eikä ne parane satoihin vuosiin. Pellot ehtyy, eläimet muuttuu sairaiksi. Kun ne erottelee ja käsittelee kiviä, ne laskee jotain inhaa maahan.”

”Se on romuväen luonto”, Vihas irvistää. ”Ne tykkää rikin katkusta. – – Ne pelkää kaikkea, mitä ne ei pysty hallitsemaan ja tuhoaa sen. Mutta tällä kertaa on niiden vuoro pelätä.” (MP 110.)

Tässä keskustelussa tulee kaikkein alleviivatuimmin esiin Helmisen romaanien sanoma ihmisestä luonnon vihollisena. Teemaa on toki sivuttu jo sarjan aiemmissa osissa, kun on viitattu vesien saastumiseen ja metsien harventumiseen sekä väen halveksivaan suhtautumiseen ihmisiä kohtaan. Maahisnuorten silmissä ihminen

nähdään vastuuttomana, luonnosta vieraantuneena tuhoajana, jonka jäljiltä kaikki on rumaa ja saastunutta. Yhteisön vanhimmat ovat sopeutuneet siihen, että joutuvat aina lopulta väistymään ihmisten tieltä, mutta nuoret vastustavat säyseää perääntymistä kiihkeästi.

Maahisten ihmisvihaa tiikkuvan sananvaihdon kuullut Tuulia haukkuu Otralle tämän ystäviä käyttäen näistä sanoja ”rasistipelle” (MP 113) ja ”landenatsi” (MP 165). Sanavalinnat alleviivaavat maahisten ihmisvihalle annettua kytköstä tosimaailman rasismiin. Tuulian sanoilla ei ole Otraaan vaikutusta, ja maahiset jatkavat terrori-iskunsa suunnittelua. Heidän aikeenaan on räjäyttää kaivostyömaan laboratorio hallussaan olevan mustaruudin avulla, ja siinä he tarvitsevat Tuuliana avukseen, sillä sinipiikana tämä pystyy liikkumaan myös seinien läpi ja hallitsemaan ilmaa.

”Selvä homma. Tulet, avaat sen kaivoslabran oven, me jätetään sinne ruutisäkki ja avonainen lyhty ja kun me ollaan riittävän kaukana turvassa, sä puhallat sen ruutisäkin palamaan. Sen jälkeen me ei tarvita sinipiikaa mihinkään”, Vihas sanoo asiallisesti, mutta tyytyväisyys paistaa hänen suupielistään. (MP 195.)

Tuulia joutuu suostumaan suunnitelmaan, koska se on hänelle ainoa keino päästä vapaaksi. Maahisruokaa syötyään on vankina maan alla siihen asti, että maahiset itse päättävät vapauttaa (MP 187). Tuulia on kuitenkin onnistunut kertomaan maahisnuorten aikeista Pekolle, joka on löytänyt reitin maan alle hänen luokseen (MP 182). Sen ansiosta Pinja, Pekko ja Mari apujoukkoineen tietävät olla paikalla, kun maahiset panevat suunnitelmansa kaivostyömaalla täytäntöön.

5.4 Yhteisymmärryksen saavuttaminen

Kuten edellä on käynyt ilmi, *Väkiveriset*-sarjassa tuodaan toistuvasti esiin ihmisen ja luonnon ongelmallinen suhde. Helmisen romaaneja voikin lukea ekokriittisenä kirjallisuutena. Ekokritiikki määritellään kysymykseksi siitä, mitä merkityksiä luonnolle annetaan kirjallisuudessa, ja miten ne vaikuttavat tapaamme kohdella luontoa (Lahtinen & Lehtomäki 2008: 8). Ekokritiikki tulkitsee kirjallisuutta ekologista kriisiä vasten, ja sen tavoitteena on ympäristötietoisuuden kasvattaminen (Aura 2018: 5).

Helmisen romaanisarjan ensimmäinen ja kolmas osa, *Kaarnan kätkössä* ja *Veden vallassa*, sisältävät alkutilanteen, jossa päähenkilönuori ei tarinan alkaessa koe luontoa erityisen läheiseksi itselleen. Tullessaan tietoisiksi väkiverisyydestään sekä Pinja että Mari muistavat kokeneensa lapsena voimakasta yhteyttä luontoon, ennen kuin kadottivat kykynsä. Pinjalle läheinen suhde puihin aiheutti lapsena häpeää, ja Mari puolestaan on oppinut karttamaan vettä isänsä pelottelemana. (KK 39; VV 47.) Romaanit tuntuvatkin ehdottavan, että ihminen on lapsena vahvimmin yhteydessä luontoon, mutta oppii siitä pois tullessaan tietoisiksi kulttuuristaan. *Äänekäs kevät* -teoksessa julkaistussa artikkelissaan Anna Hollsten mainitsee kulttuurimaantieteilijä Yi-Fu Tuanin korostaneen lapsuudenkokemusten tärkeyttä, kun kiintymyssuhde tiettyyn ympäristöön syntyy. ”[L]apsi kokee monesti ympäristönsä välittömämmin ja aistivoimaisemmin kuin aikuinen.” (Hollsten 2008: 75.) *Väkiveriset*-sarja kannustaa lukijaansa lapsuudessa koetun, välittömämmän luontosuhteen elvyttämiseen.

Väkiverisissä luontoa kuvataan runsaasti ja kauniisti useiden eri aistimusten kautta. Luontokuvauksessa on paikoitellen pastoraalin piirteitä, kun luonto näytetään ihanteellisen puhtaana ja koskemattomana verrattuna ihmisten saastuttamiin kaupunkeihin. Tämä korostuu erityisesti sarjan ensimmäisessä osassa *Kaarnan kätkössä*, jossa hollolalaisen metsän siimeksestä paljastuvat Tapion koskemattomat asuinsijat metsänneitoineen ja sinipiikoineen (KK 195).

Luonnon ei anneta ymmärtää olevan kuitenkaan yksinomaan kaunis ja puhtoinen, vaan sen lainalaisuuksissa on oma karmivuutensa (mm. VV 184). *Väkiveristen* luontokuvauksessa voisikin puhua postpastoraalista, joka on Terry Giffordin (1999) käsite. Postpastoraaliin sisältyy sen tiedostaminen, mikä on ihmisen vaikutus ympäristöön ja vastuu sen hyvinvoinnista. Se on kaukana perinteisen pastoraalin idyllistä ja eskapismista. (Hollsten 2008: 91; Gifford 1999: 149.) Gifford määrittelee postpastoraalin käsitteen sen kuuden keskeisen piirteen avulla, jotka Leila Aura on tiivistänyt pro gradu -tutkielmassaan (2018) näin:

(1) liike ihmiskeskeisyydestä kohti luontokeskeisyyttä, (2) luonnon kiertokulku ja prosessuaalisuus, (3) ihmisen ymmärtäminen osana luontoa, (4) luonnon ja kulttuurin välisen vastakkainasettelun purkaminen sekä (5) tietoisuuden muuttuminen omaksitunnoksi ja (6) sosiaalinen oikeudenmukaisuus (Aura 2018: 3–4; Gifford 1999: 152–165).

Gifford kirjoittaa määritelmänsä yhteydessä, ettei kaikkia hänen ehdottamiaan postpastoraalin piirteitä voi olettaa esiintyvän tekstissä sellaisinaan, mutta ne ovat

läsnä tekstin taustalla vaikuttavassa asenteessa (Gifford 1999: 150). Näin on myös *Väkiveristen* kohdalla. Suunta ihmiskeskeisyydestä kohti luontokeskeisyyttä on selvä, kun elämäänsä ihmisinä tottuneet päähenkilöt joutuvat sarjan kolmessa ensimmäisessä osassa kohtaamaan luontoa edustavan väkiverisyyden itsessään. Päähenkilönuorten rooli toisaalta ihmisinä, toisaalta luontoon kuuluvien taruolentojen jälkeläisinä tekee näkyväksi ihmisen kuulumisen pohjimmiltaan osaksi luontoa. Väkiverisyyteensä herätessään hahmot joutuvat kyseenalaistamaan aiemmat käsityksensä siitä, mitä ihmisenä oleminen merkitsee. Romaanisarjan tavoitteiksi voi nimetä ihmisen ja luonnon välisen vastakkainasettelun purkamisen lukijan mielessä sekä ympäristötietoisuuden lisäämisen. Myös sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen otetaan kantaa, kun naisten ja vähemmistöjen ongelmallinen kohtelu rinnastetaan luonnon riistämiseen. Näin ollen postpastoraalin käsite sopii *Väkiveristen* kuvaamiseen hyvin.

Luonto konkretisoituu *Väkiveristen* ihmismäisissä, mytologiaa edustavissa hahmoissa. Metsän- ja vedenneidot, vuorelaiset, peikot ja maahiset tekevät luonnosta lukijalle samastuttavan ja inhimillisen. Sarjan kolmen ensimmäisen osan päähenkilöt ovat puoliksi ihmisiä, ja näen heidän roolinaan siltana toimimisen luonnon ja ihmisten välillä. Erityisen ansiokkaasti välittäjähahmona toimii Tuulia, joka on kyllä syntyjään täysiverinen sinipiika, mutta suhtautuu ihmisten maailmaan suurella lämmöllä ja liikkuu siellä kuin kotonaan.

Maan povessa -romaanissa latoon teljetyksi joutunut Tuulia yrittää puolustaa ihmisiä Otralle: ”Etsä tiedä, että ihmisvihamielisyys on niin pronssikautta? Kalevan väki on kuule saanut aikaan monta hyvääkin juttua. Niin kun vaikka karkit ja... no esimerkiksi ne karkit.” (MP 113.) Myöhemmin hän jatkaa samaan tyyliin: ”– – Kalevan maailma on ihan okei. Joo, no niiden politiikat ja sellaset on perseestä, mutta on niillä Netflix...” (MP 166.) Tuulian yritys on vilpittön, mutta hänen ontuvista puolustuspuheenvuoroistaan ilmenee ironisesti, miten vähän ihmisten maailmalla todellisuudessa on luonnolle annettavaa. Edes ihmisistä aidosti välittävä sinipiika ei keksi heistä muuta hyvää kuin karkit ja suoratoistopalvelun, joita ilmankin selviäisi mainiosti.

Väkiverisissä esiintyy kaikesta huolimatta myös tilanteita, joissa vihjataan luonnon ja ihmisen kykenevän toisiaan kunnioittavaan yhteisymmärrykseen.

Kaarnan kätkössä -romaanin loppupuolella on kohtausta, jossa Hiitolasta paennut Pinja piiloutuu takaa-ajajiltaan käyttämällä metsänneitojen kykyä sulautua osaksi puunrunkoa. Niin tehdäkseen Pinja joutuu ensimmäistä kertaa antautumaan täydellisesti metsälle ja luottamaan sen suojelemaan voimaan. Häntä jahtaa Hiiden johtama verenhimoinen joukko, mukanaan Marras, joka vaikuttaa vaistoavan, missä Pinja piileksii.

Nyt hän on jo niin lähellä, että pystyisi koskettamaan, yksi askel ja Marraksen kasvot ovat aivan omieni edessä. Tunnen hänen lämpimän, voimakkaan myskintuoksuisen hengityksensä kasvoillani, enkä kestä enää, minun on pakko raottaa hieman silmiä. Punasäikeiset mustat silmät aivan omieni edessä tuijottavat rävähtämättä. Säikähdyksestä silmäni laajenevat auki, minusta tuntuu kuin Marras katsoisi minua suoraan silmiin. (KK 186.)

Vaikka Pinja on vakuuttunut siitä, että paljastui, hänen yllätyksekseen Marras ei ilmianna hänen sijaintiaan isälleen vaan ohjaakin takaa-ajajat eteenpäin. Lähtiessään Marras vielä kääntyy iskemään silmää Pinjan suuntaan. (KK 187.)

Maan povessa -romaanissa Pinja ja Marras kohtaavat uudelleen ja Pinja saa varmistuksen sille, että Marras pelasti hänet tarkoituksella.

Vaikka hän on minua pidempi, hartiat kaksi kertaa minua leveämmät ainakin tuon takin avulla, jokin saa hänet vaikuttamaan pienemmältä. Ehkä punaiset silmät, joiden katseesta on kadonnut ivallinen itsevarmuus. Niissä on jotakin arkaa. ”Muuten, silloin verivaahteran luona. Mä näin sut.” (MP 102.)

Käy ilmi, että Marras on katunut karua käytöstään Pinjaa kohtaan saatuaan selville, että tämä on osaksi metsänneito, ja halunnut hyvittää tekonsa antamalla tytön paeta orjuuttajiaan. Marras myös pyytää Pinjalta anteeksi sitä, että luuli tätä aiemmin ihmiseksi: ”Mä mietinkin, että sä haisit kumman hyvältä kalevantölliäiseksi. Sori, mun moka.” (MP 97.) Pinja hermostuu: ”Ai että sori siitä? Sun mielestä oli ihan ok siepata ihminen orjaks, mut metsänneitoa ei.” ”Kai väen veri nyt jotain merkkiä. Ei me hiidet nyt sentään sukulaisia orjuuteta –”, Marras vastaa. (MP 98.)

Maan povessa -romaanin lopulla Marraksen moraalissa on tapahtunut vielä huomattavampi muutos. Hän ilmaantuu nuorten avuksi, kun nämä yrittävät estää maahisten terrori-iskun. Marras sivaltaa ruoskallaan uhkaavan liekin sammuksiin Vihaksen pitelemästä tuohenpalasta, mutta kun maahiset sen jälkeen pyrkivät karkuun ja Pinja käskee Marrasta tekemään jotain, tämä kieltäytyykin vahingoittamasta ketään: ”Mä olen nykyään pasifisti, beibi” (MP 223). Myöhemmin

Marras kuitenkin uhkailee maahisia sillä, että heidät vietäisiin rangaistukseksi Hiitolaan orjiksi. Käy ilmi, että siellä on tätä nykyä uusi ihmisorja, jonka nimi on Elias.

”Eiks teillä pitäny olla joku uus renkipoika?” Pinja kivahtaa takaisin. ”Mä tiedän, mitä ne yritti tehdä, mut silti, musta se olis vähän arveluttavaa.”

”Camoon, oliks meillä nyt niin kauheeta? Sitä paitsi mä oon vähän miettiny, että päästäisin Eliaksen pois...” Hiiden naama näyttää kummalliselta, kuin nouseva aurinko värjäisi sen punallaan. ”Siis jos se ei halua jäädä.” (MP 230.)

Punastumiseen viittaaminen ja vihjaus, että Elias ehkä haluaisi vapaaehtoisesti jäädä Hiitolaan, herättävät tulkinnan, että hiidellä olisi helliä tunteita nykyistä ihmisorjaansa kohtaan ja tunteet olisivat saaneet vastakaikuakin. Myös Pinjan kanssa saavutetaan sopu, ja Marras jopa ehdottaa Virvelle ja Pinjalle, että ryhtyisi heidän tulevan lapsensa kummiksi (MP 245).

Veden vallassa -romaanissa esitellyn näkin hahmo kehittyi monitahoisemmaksi ja inhimillisemmäksi samaan tapaan kuin Marras. Tarinan loppupuolella Marille selviää, että näkki on toiminut hänen äitinsä, Vellamon, käskystä yrittäessään houkutella häntä järveen. Jessikan sieppaamisenkin tarkoitus oli vain saada Mari ansaan, sillä Marin äiti muisti Jessikan siltä ajalta, jolloin tämä oli yhä Marin paras ystävä, ja laskeskeli Marin tulevan pelastamaan tätä. (VV 179.)

Myöhemmin näkki auttaa Maria omasta tahdostaan. Ensin hän ilmaantuu tuntemattomaksi vedenmieheksi naamioituneena pelastamaan Marin, joka on vaarassa kuolla takerruttuaan kalaverkkoon (VV 122). Romaanin lopulla näkki varoittaa Maria ja auttaa tätä pakenemaan järvessä odottavaa kohtaloaan uutena Vellamona. Niin tehdessään näkki pyrkii myös suojelemaan Marin äitiä, joka kuolisi, jos luopuisi Vellamon tehtävästä. (VV 185.) Mari ymmärtää, että näkillä on hänen äitinsä kanssa salainen rakkaussuhde ja jopa yhteinen lapsi Tyrskke, jolla onkin muuhun pellavapäiseen vedenväkeen verrattuna kummallisen tummat hiukset (VV 150, 183). Näkillä on siis tunteita, haaveita ja pelkoja kuten ihmisilläkin.

Maan povessa -romaanissa näkin tunteisiin palataan, kun hän kertoo Marille Vesijärven Vellamon vaihtuneen uuteen ja Marin äidin olevan lopullisesti poissa.

Näkin kasvot vääristyvät ja näyttävät vähemmän ihmismäisiltä, irve tuo torahampaat esiin, mutta mustat silmät ovat niin täynnä inhimillistä tunnetta, että minun on katsottava taas pois. (MP 37.)

Vähän myöhemmin näkki tapaa poikansa Tyrskkeen ja ottaa tämän syliinsä. Hän osoittaa isällistä rakkautta avoimesti muun vedenväen edessä, mikä hämmästyttää Maria.

”Iti!” Tyrske kiljahtaa, suu leviää korvasta korvaan, kädet kurottavat ylös, ja kaikeksi yllätyksekseni näkki koppaa taaperon käsistä kiinni ja toinen suupieli nytkähtää vinoon hymyyn. En ole koskaan ennen nähnyt näkin hymyilevän. (MP 40.)

Kuten Marraskin, myös näkki osallistuu *Maan povessa* -romaanin lopulla maahisnuorten terrori-iskun estämiseen. Kun Marraksesta ei ole panemaan maahisia aisoihin, näkki ottaa omat keinonsa käyttöön ja kaivaa viulun kotelosta. Jo *Veden vallassa* -romaanissa näytettiin, mitä näkin soitto saa aikaan: jos uhri ei ymmärrä peittää korviaan ajoissa, hän vaipuu onnelliseen, transsinkaltaiseen tilaan ja unohtaa kaiken muun paitsi ihmeelliset sävelet (VV 86). Näkki saa soitollaan maahiset lumottua, minkä jälkeen Marraksen on helppo kahlita heidät.

Maahisista kukaan ei ole osannut varoa. Vihas ja Tapo ovat palanneet hitaasti takaisin, Otra seisoo paikallaan, ja kaikkien kasvoilla on autuas ilme. Otra on sulkenut silmänsä ja silmänurkasta valuu jotakin poskelle. Vihas ja Tapokin sulkevat silmänsä, näyttävät seisaallaankin olevan sikeässä unessa kuin pikkulapset.

– – Näkki nyökäyttää päätään Marrakselle.

”Eiköhän nämä ole nyt valmista syöttiä ihan ilman väkivaltaakin, hiidenpenikka.” (MP 225.)

Maahisnuorten karmivat aikomukset ”kulkea itsemurhapommittajien, kamikazejen ja kouluampujien viitoittamaa tietä”, kuten Pekko asian ilmaisee (MP 222) saadaan siis lopulta estettyä rauhanomaisin keinoin.

Väkiveriset-sarja kommentoi kriittisesti sekä ihmisen vieraantuneisuutta luonnosta että ennakkoluulojen ja vihan leviämistä ihmisryhmien välillä. Teemat kietoutuvat toisiinsa erityisesti *Maan povessa* -romaanissa. On oleellista, että sarjan kertojahahmoista kukaan ei ole täysiverisesti väkeä, kun Otrakin osoittautuu maahisten parissa kasvaneeksi ihmiseksi. Jokainen päähenkilöhahmoista tasapainoilee luonnon ja ihmisyyden välisellä rajalla.

Gifford kirjoittaa postpastoraalin käsitettä avatessaan, että luonnonvarojen riistämisen taustalla vaikuttaa sama ajattelutapa, joka sallii naisten ja vähemmistöjen

alistamisen (1999: 164). Ihmiskeskeistä maailmankuvaa on perusteltu milloin ihmisen moraalisisella ylemmyydellä muihin eläimiin nähden, milloin tämän ylivoimaisilla kognitiivisilla kyvyillä (Aura 2018: 7–8). Samaan tapaan miesvaltainen kulttuuri on perustellut naisten alistamista ja valkoihoiset valloittajat siirtomaiden riistämistä. Ihminen näkee luonnon alisteisena itseensä nähden ja itsensä sen valtiaana. Sukupuolentutkimuksen ja postkolonialistisen tutkimuksen termein voidaankin puhua luonnosta Toisena (mm. Aura 2018: 7). Kautta koko Helmisen romaanisarjan toistuva ulkopuolisuuden teema toistuu siis myös siinä, miten luonto suhteutuu ihmiseen. Kaupunkien ympärille jäävä maailma metsineen ja peltoineen koetaan urbaanin nykyihmisen näkökulmasta mystisenä ja kiehtovana ja toisaalta vieraana ja pelottavana. Siihen suhtaudutaan kuin vieraaseen kulttuuriin. (Byckling 2005: 105.) Tätä toiseuttavaa asetelmaa *Väkiverisissä* pyritään horjuttamaan.

Väkiveristen viesti on selvä: *me ja ne* -jaottelu on turhaa, sillä olemme kaikki pohjimmiltamme samanlaisia, tuntevia olentoja, olivat lähtökohtamme mitkä tahansa. Niin ihmisen ja luonnon kuin eri ryhmittymienkin on mahdollista saavuttaa keskinäinen luottamus ja kunnioitus. Se vaatii vain omien pinttyneiden ajatusmallien kyseenalaistamista ja vilpittöntä halua ymmärtää toista. Erimielisyydet ovat ratkaistavissa ilman väkivaltaa, kun kaikki yhdistävät voimansa.

6 Lopuksi

Väkiveriset-nuortenromaanisarjassa kansanperinne punoutuu osaksi nykynuorten rosoista arkea. Kotimaisen mytologian kautta sarjan maailmaan tuodaan monenlaisia merkityksiä. Kokoan tässä luvussa yhteen edellä tekemiäni havaintoja.

Artikkelissaan ”Fantasian taikamaailma” (2006) Anne Leinonen kirjoittaa, että fantasiaelementit toimivat nuortenkirjallisuudessa usein keinoina käsitellä erilaisuuden ja itsensä hyväksymisen tematiikkaa (mt. 36). Näin on myös *Väkiverisissä*. Sarjan jokaisessa osassa on kysymys nuoren kasvamisesta omaan identiteettiinsä sekä oman erityislaadunsa havaitsemisesta ja hyväksymisestä, jotka ovat nuortenkirjallisuuden keskeisiä aiheita.

Väkiverisyys on Helmisen romaaneissa keino kuvata ennen kaikkea ulkopuolisuuden kokemusta. Kaikki päähenkilöt ovat tavalla tai toisella sivullisia omassa elämässään: Pinja saa tietää poikaystävänsä ja parhaan ystävänsä suhteesta, Pekko kuulee olevansa adoptoitu, Mari on joutunut systemaattisen koulukiusaamisen kohteeksi ja Otra saa selville olevansa vaihdokas. Näiden elementtien lisäksi henkilöhahmoissa on muitakin piirteitä, jotka tekevät heistä erilaisia suhteessa normina pidettyyn.

Sarjan osat valottavat moninaisuuden ja suvaitsevaisuuden teemaa eri kulmista. *Kaarnan kätkössä* -romaanissa keskiössä on seksuaali-identiteetti, *Kiven sisässä* -romaanissa kulttuurinen moninaisuus. *Veden vallassa* pohtii naisen asemaa, ja *Maan povessa* nostaa esiin kysymyksen ihmisen ja luonnon suhteesta. Jako ei ole tarkkarajainen, vaan teemat liukuvat eri osien välillä ja sekoittuvat toisiinsa hyvinkin orgaanisesti.

Väkiverisyyden tunnistaminen osaksi identiteettiä aiheuttaa sarjan hahmoissa aluksi torjuntareaktion, mutta johtaa lopulta voimaantumiseen. Sen voi nähdä symboloivan aikuisuuteen kasvamista, oman erityislaadun huomaamista ja irtautumista lapsuuden minuudesta. Ei ole sattumaa, että kaikilla Helmisen henkilöhahmoilla muutos kytkeytyy yhteen murrosiän kanssa.

Jokaiseen sarjan osaan kietoutuu voimakas romanttinen pohjavire. Seksuaalisuuden herääminen kulkee käsi kädessä väkiverisyyden kanssa. Pinja, joka on kyllä

seurustellut aiemminkin, löytää seksuaalisuudestaan uusia puolia rakastuessaan Virveen. Pekko rohkaistuu kurottamaan kohti ensimmäistä parisuhdettaan Gwinin kanssa. Mari kokee väristyksiä vedenpoika Kymin sylissä ja työstää myös tunteitaan luokkatoveriaan Vilhoa kohtaan. Otra puolestaan ihastuu vastoin odotuksia vankina pitämäänsä sinipiikaan. Sarjassa sivutaan useita erilaisia parisuhdemalleja ja tapoja toteuttaa seksuaalisuutta. Yksi *Väkiveristen* tärkeimmistä teemoista onkin seksuaalinen moninaisuus, johon suhtaudutaan avoimesti ja arvostelematta.

Nuorten naishahmojen kohdalla väkiverisyyden avulla käsitellään romaanisarjassa myös erilaisia rooleja, joita tytölle ja naiselle on tarjolla, samoin kuin tyttöihin ja naisiin kohdistuvia ulkonäköpaineita ja niistä vapautumista. Nuoren oikeus määrätä omasta vartalostaan ja elämästään nousee erityisesti Marin tarinassa keskeiseksi aiheeksi. Valtaansa väärinkäyttävän Ahdin kautta tehdään näkyväksi seksuaalisen hyväksikäytön mekanismeja. Ahdisteluun suhtaudutaan *Väkiverisissä* vakavasti ja sen harjoittajat tuomitaan. Helmisen ehdottamana ihanteena on voimakastahtoinen, itsenäinen nainen, joka voi tehdä omat päätöksensä elämässä niin hyvässä kuin pahassakin välittämättä muiden mielipiteistä.

Mytologian tunkeutuminen elämään nostaa esiin erilaisia odotuksia, joita nuoriin kohdistetaan liittyen esimerkiksi opiskeluun, parisuhteisiin ja sosiaaliseen kanssakäymiseen. Monet alussa annetut roolit ja itsestään selviltä tuntuneet asetelmat kyseenalaistetaan, kun väkiverisyys sekoittaa pakan. Päähenkilöt joutuvat kamppailemaan yhteisön toiveiden ja oman tahtonsa välisessä ristipaineessa. Jokainen heistä joutuu tekemään aiempaa suurempia valintoja elämässään, asemoimaan itsensä uudelleen suhteessa perheeseensä ja ottamaan ensimmäistä kertaa tosissaan vastuun tekemisistään.

Astuessaan kohti aikuisuutta henkilöhahmot irrottautuvat totutusta ja turvallisesta ja joutuvat kohtaamaan asioita, joita ovat pelänneet. Syntyvän kriisin myötä he löytävät yllättäviä puolia itsestään: pidättyväinen suorittaja muuttuu villiksi heittäytyjäksi, muiden takana piileskellyt löytää itsestään voimaa ryhtyä toimijaksi, kiusaamisen uhri oppii puolustamaan itseään ja aiemmin uhoamiseen osallistunut uskaltaa myöntää olleensa väärässä. Vaikka tarinoiden tasolla kyse on varsin konkreettisten uhkien kohtaamisesta, tilanteiden voi nähdä symboloivan nuoren itsenäistymistä

yleisemminkin. Kyse on kohoamisesta vanhempien helmoista oman elämän keskushenkilöksi ja aiempaa suuremman vastuun ottajaksi.

Kahtiajako tavallisten ihmisten ja väkiveristen välillä on selvä kautta koko sarjan. Useissa kohtauksissa tulee esiin *me ja ne* -tyyppinen ajattelu sekä ennakkoluulot ja niiden voittaminen, kun myyttiset olennot ja heidän sukuaan olevat väkiveriset asetetaan vastakkain kalevalaisiksi kutsuttujen tavallisten ihmisten kanssa. Tämän kautta sarjassa käsitellään muukalaisvihaa ja tuntemattoman pelkoa, jotka ovat valitettavan ajankohtaisia aiheita tosielämässäänkin. *Väkiverisissä* asetutaan voimakkaasti ja toistuvasti suvaitsevaisuuden puolelle. Romaanit rohkaisevat kohtaamaan kanssaeläjät ennakkoluulottomasti ja katsomaan pintaa syvemmmälle.

Väkiveristen päähenkilöistä erityisesti Pinjalle ja Marille muutos identiteetissä merkitsee myös syvemmän yhteyden saavuttamista luontoon. Pinja on pitänyt selkensä kaarnapeitettä vastenmielisenä ja viallisena, kunnes täysiverinen metsänneito Virve saa hänet kokemaan ihmeellisen yhteyden puiden kanssa. Puoliverinen vedenneito Mari kokee vapauden hurmaa Vesijärven aalloissa oppiessaan uimaan vaivattomasti pyrstönsä avulla. Aiemmin pelottavalta ja vieraalta tuntunut järvi muuttuu vedenneitoidentiteetin myötä kuin toiseksi kodiksi. Romaanit kannustavat lapsuudesta tutun avoimen ja vastaanottavaisen luontosuhteen elvyttämiseen.

Mytologian kautta tuodaan näkyviin luonnon kauneus ja rikkaus, jotka ovat vaarassa tuhoutua ihmisen toiminnan vuoksi. Ihmismäisiä olentoja kuvaamalla luonnosta tehdään lukijalle samastuttavampi. Vedenväen elinolosuhteiden huonontuminen kertoo kalakantojen romahtamisesta, ja maahisten pakeneminen kaivostyömaan tieltä kuvaa eläinlajien vetäytymistä kauemmaksi asutuksesta. Myyttiset olennot ovat ahdingossa, koska ihmisen ahneus ja välinpitämättömyys vie niiltä elintilaa, ja ne joutuvat pakenemaan yhä kauemmaksi pohjoiseen rakentamisen tieltä. Se, ettei sarjan maailmassa yleisesti uskota kansanperinteestä tuttujen hiisien, maahisten, metsänneitojen ja muiden olentojen olemassaoloon, symboloi ihmisen vieraantuneisuutta luonnosta ja kuvitelmaa omasta ylivertaisuudestaan siihen nähden.

Kuten viidennessä luvussa toin ilmi, *Väkiverisiä* voi pitää ekokriittisenä kirjallisuutena. Ihmisen suhtautumista luontoon tarkastellaan sarjassa kriittisesti, ja

tavoitteena voi olettaa olevan ympäristötietoisuuden kasvattamisen. Luontoa ei kuitenkaan romantisoida silkaksi idylliksi, vaan myös sen ehdottomuus ja julmuus tehdään näkyväksi. Mustavalkoisuuden loiventaminen tekee sarjan maailmasta realistisemman ja lisää siten sen välittämän viestin uskottavuutta.

Väkiverisissä suomalainen mytologia kantaa mukanaan useita eri merkityksiä, jotka kietoutuvat yhteen. Niistä tärkeimmiksi nimeän aikuisuuteen kasvamisen, ulkopuolisuuden kokemuksen ja yhteyden luontoon. Myyttisten elementtien avulla Helminen käsittelee ennakkoluuloja, erilaisuutta ja suvaitsevaisuutta, naisen asemaa, ulkonäköpaineita ja seksuaalista moninaisuutta sekä toisaalta luonnon kunnioittamista ja ihmisen harkitsemattomuutta sen riistäjänä. Kirkkaimmaksi viestiksi nousee vastuun ottaminen omasta toiminnasta ja ennakkoluuloton suhtautuminen sekä itseen että muihin.

Lähdeluettelo

Kohdeteokset:

HELMINEN, SINI 2017: *Kaarnan kätkössä*. Espoo: Myllylahti Oy.

HELMINEN, SINI 2017: *Kiven sisässä*. Espoo: Myllylahti Oy.

HELMINEN, SINI 2018: *Veden vallassa*. Espoo: Myllylahti Oy.

HELMINEN, SINI 2019: *Maan povessa*. Espoo: Myllylahti Oy.

Muu kaunokirjallisuus:

KIVI, ALEKSIS 1975: *Seitsemän veljestä*. Porvoo: WSOY.

Tutkimuskirjallisuus:

AURA, LEILA 2018: *Metsän, karhun ja ihmisen kohtaamisia Anni Kytömäen romaanissa Kultarinta*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

BYCKLING, ANNA 2005: ”Rantaniityltä neljän ruuhkaan. Mainosten maaseutu, kaupunki ja jotain siltä väliltä.” Teoksessa *Rajanylityksiä – tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen*, toim. Olli Löytty, 103–122. Helsinki: Gaudeamus.

CASTRÉN, M. A.; AHOLA, JOONAS 2016: *Luentoja suomalaisesta mytologiasta*. Helsinki: SKS.

GIFFORD, TERRY 1999: *Pastoral*. London: Routledge.

HALL, STUART 1999: *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

HALME, JUKKA 2006: ”Esilukijan näkemyksiä ja kokemuksia. Kustantamon lukijan näkökulma.” Teoksessa *Ihmeen tuntua. Näkökulmia lasten ja nuorten fantasiakirjallisuuteen*, toim. Anne Leinonen & Ismo Loivamaa, 9–19. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

HEISKANEN-MÄKELÄ, SIRKKA 2004: ”Tolkien & me”. Teoksessa *Fantasian monet maailmat*, toim. Kristian Blomberg, Irma Hirsjärvi ja Urpo Kovala, 99–127. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

HOLLSTEN, ANNA 2008: ”Jäähyväiset Takkulalle. Esimerkki ekokriittisestä lajiluennasta.” Teoksessa *Äänekäs kevät – ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*, toim. Toni Lahtinen & Markku Lehtimäki, 73–93. Helsinki: SKS.

JÄÄSKELÄINEN, PASI 2006: ”Komeron kautta toisaalle”. Teoksessa *Ihmeen tuntua. Näkökulmia lasten ja nuorten fantasiakirjallisuuteen*, toim. Anne Leinonen & Ismo Loivamaa, 9–19. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

LAHTINEN, TONI; LEHTIMÄKI, MARKKU 2008: ”Johdatus ekokriittiseen kirjallisuudentutkimukseen.” Teoksessa *Äänekäs kevät – ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*, toim. Toni Lahtinen & Markku Lehtimäki, 7–28. Helsinki: SKS.

LEINONEN, ANNE 2006: ”Fantasian taikamaailma”. Teoksessa *Ihmeen tuntua. Näkökulmia lasten ja nuorten fantasiakirjallisuuteen*, toim. Anne Leinonen & Ismo Loivamaa, 20–44. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

LÖYTTY, OLLI 2005: ”Johdanto: Toiseuttamista ja tilakurittomuutta.” Teoksessa *Rajanylityksiä: tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen*, toim. Olli Löytty, 7–24. Helsinki: Gaudeamus.

MATILAINEN, HANNA 2014: *Mitä kummaa – opas kotimaiseen spekulatiiviseen fiktion*. Helsinki: BTJ Finland Oy.

MENDLESOHN, FARAH 2008: *Rhetorics of Fantasy*. Middletown, CT: Wesleyan University Press.

NIINISALO, SUVI 2004: ”Keijukaisten lähteillä”. Teoksessa *Fantasian monet maailmat*, toim. Kristian Blomberg, Irma Hirsjärvi ja Urpo Kovala, 159–187. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

NIKOLAJEVA, MARIA 1988: *The Magic code. The use of magical patterns in fantasy for children*. Tukholma: University of Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

PENTIKÄINEN, JOHANNA 2003: *Myytit ja myyttisyys Paavo Haavikon teoksissa Kaksikymmentä ja yksi, Rauta-aika ja Kullervon tarina*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

PULKKINEN, RISTO 2014: *Suomalainen kansanusko – samaaneista saunatonnttuihin*. Helsinki: Gaudeamus.

PULKKINEN, RISTO; LINDFORS, STINA 2016: *Suomalaisen kansanuskon sanakirja*. Helsinki: Gaudeamus.

SARMELA, MATTI 1994: *Suomen perinneatlas*. Helsinki: SKS.

SINISALO, JOHANNA 2004: ”Fantasia lajityyppinä ja kirjailijan työvälineenä”. Teoksessa *Fantasian monet maailmat*, toim. Kristian Blomberg, Irma Hirsjärvi ja Urpo Kovala, 11–31. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

SISÄTTÖ, VESA 2006: ”Fantasia ja fantasiakirjallisuus”. Teoksessa *Ihmeen tuntua. Näkökulmia lasten ja nuorten fantasiakirjallisuuteen*, toim. Anne Leinonen & Ismo Loivamaa, 9–19. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

TOLKIEN, J. R. R. 2002: ”Saduista”. Teoksessa *Puu ja lehti*, 13–107. Juva: WS Bookwell Oy.

WIENKER-PIEPHO, SABINE 2004a: ”Kansantarinat ja folklore fantasian maaperänä”. Teoksessa *Fantasian monet maailmat*, toim. Kristian Blomberg, Irma Hirsjärvi ja Urpo Kovala, 32–55. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

WIENKER-PIEPHO, SABINE 2004b: ”Potter-demonologia: fantasiaa vai kunnan tutkimusta?” Teoksessa *Fantasian monet maailmat*, toim. Kristian Blomberg, Irma Hirsjärvi ja Urpo Kovala, 99–127. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Internet-lähteet:

HELMINEN, SINI 2020: *Fantastinen kirjailijasivu*. <https://sinihelminen.com>. Viitattu 9.4.2020.

LASTENKIRJAINSTITUUTTI 2019: *Lukemo. Lukuklaani – paketti 3*. <https://lukemo.fi/tyokaluja-lukemiseen/lukuklaani/ylakoulu/kirjapaketit/paketti-3/>. Viitattu 11.4.2020.

OPETUSHALLITUS 2019: *Netlibris: Sinuhe-kirjatarjotin – fantasiaa*. <https://kunnarilukudiplomi.fi/termi/kirjatarjottimet/fantasiaa/>. Viitattu 10.4.2020.